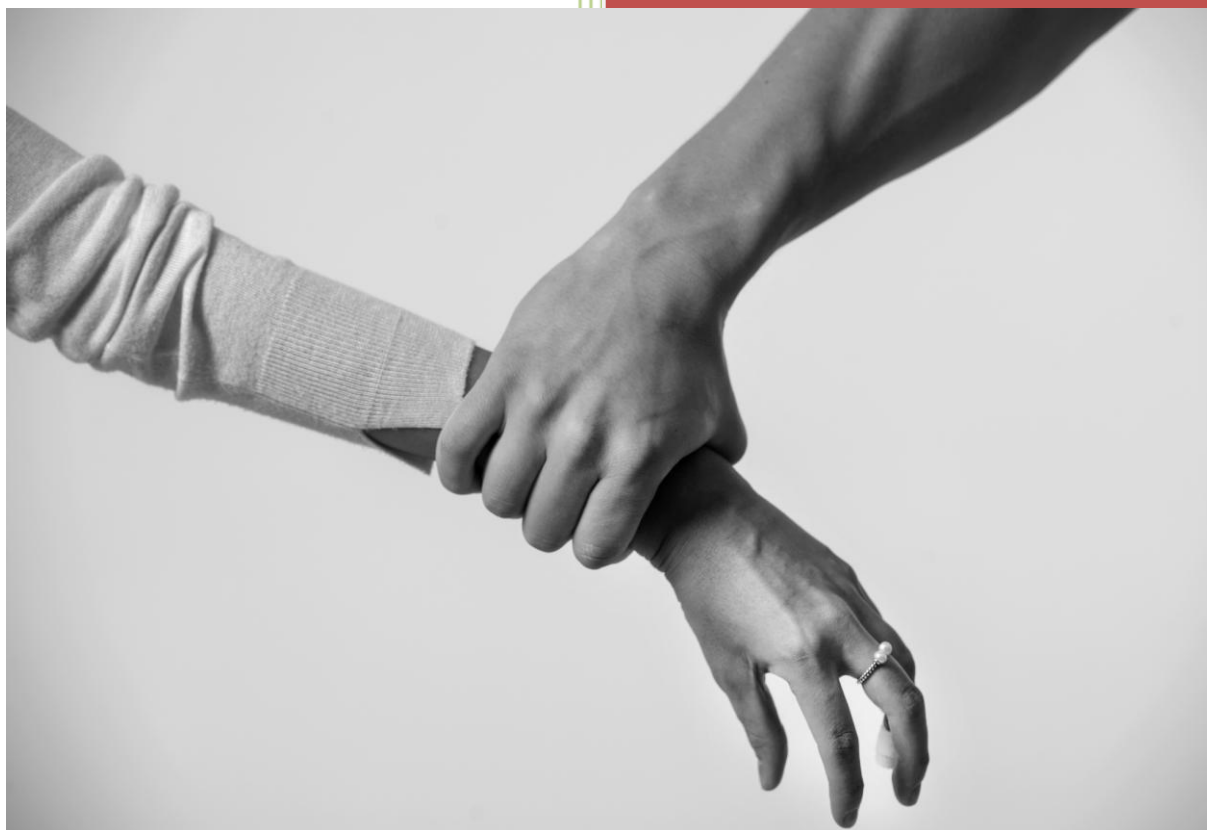

Eesti Avatud Ühiskonna Instituut

Iris Pettai
Ene-Margit Tiit
Lembi Ruubel
Jane Rist
Virve-Ines Laidmäe

PEREVÄGIVALLA HIND EESTIS

Norra finantsmehhanismi ja
Sotsiaalministeeriumi poolt toetatud projekt
„Ühtse süsteemi ülesehitamine
lähisuhtevägivalla tõkestamiseks Eestis”

Tallinn 2016

Perevägivalla hind Eestis

Iris Pettai

Ene-Margit Tiit

Lembi Ruubel

Jane Rist

Virve-Ines Laidmäe

Täname kõiki, kes aitasid perevägivalla hinda Eestis välja arvutada. Meie erilised tänud Kairi Tammele ja Brit Tammistele Justiitsministeeriumist, kes aitasid koguda infot ametlikest registritest ja andmekogudest ning olid suureks abiks nõuannete ja kommentaaridega analüüsi valmimise vältel. Samuti täname kõiki teisi Justiitsministeeriumi spetsialiste, kes tutvusid valminud analüüsiga ja tegid omapoolseid ettepanekuid ja soovitusi.

Täname Riina Kütti heade nõuannete eest teiste riikide kogemuste kaardistamisel. Sotsiaalministeeriumist täname Pille Ruuli, Katri Eesperet ja kõiki, kes tegid omapoolseid ettepanekuid ja jagasid häid soovitusi. Harju Maakohtust täname Helve Särgavat, kes aitas intervjuude korraldamisel. Politsei- ja Piirivalveametist täname andmete vahendamise ja ettepanekute ning soovitude eest Karmen Kukke. Eesti Haigekassast täname Mari Mathiesen`it andmete vahendamise eest.

Väga suur tänu kuulub kõikidele intervjuudel osalenud ekspertidele Politsei- ja Piirivalveametist, Põhja ja Lõuna Ringkonnaprokuratuurist, Harju Maakohtust, Põhja-Eesti Regionaalhaiglast, TÜ PeremeditSiini õppetoolist, Tartu Naistekliinikust, MTÜ Mahenast, Tallinna Naiste Kriisikodust, Tartu Naiste Varjupaigast jt. kellela ei oleks käesolev uuring valminud.

Käesolev perevägivalla maksumuse uuring ei väljenda Justiits- või Sotsiaalministeeriumi ega ühegi organisatsiooni/asutuse, mille töötajaid intervjueriti, ametlikke seisukohti.

Uuringus esineda võivate ebatäpsuste või metoodiliste küsimustega pöörduge, palun, uuringu autorite poole.

Kasutatud lühendid:

EIGE	- European Institute of Gender Equality
FRA	- European Union Agency for Fundamental Rights
JuM	- Justiitsministeerium
KaS	- karistusseadustik
KEIS	- kohtuekspertiisi infosüsteem
KIS	- kohtute infosüsteem
KrMS	- kriminaalmenetluse seadustik
NVPSV	- naiste vastu suunatud paarisuhte vägivald
PPA	- Politsei- ja Piirivalveamet
PSV	- paarisuhtevägivald
RHK	- rahvusvaheline haiguste klassifikatsioon
RIS	- elektrooniline riigi õigusabi infosüsteem
RÕA	- riigi õigusabi
SA	- Statistikaamet
SB	- Suurbritannia
SKP	- sisemajanduse koguprodukt
SPNVV	- soopõhine naistevastane vägivald
SPV	- soopõhine vägivald
ÕSA	- õiguskaitse valdkonna statistika
ÜKT	- ühiskondlikult kasulik töö

SISUKORD

KOKKUVÕTE	8
SISSEJUHATUS	14
1 ÜLEVAADE ÜRO NAISTEVASTASE VÄGIVALLA HINNA ARVUTAMISE TEOREETILISEST UURIMUSEST	17
1.1 Naistevastase vägivalla kululiigid	17
1.2 Naistevastase vägivalla kulukategooriad	18
1.3 Metodoloogia	19
1.4 Mittemateriaalsed kulud: valu ja kannatused	20
1.5 Alt-üles vs ülevalt-alla hindamise analüüs	21
1.6 Vägivalla hinna hindamise täpsus	22
1.7 Kokkuvõtteks	23
2 ÜLEVAADE SOOME VÄGIVALLA HINNA UURIMUSEST	24
2.1 Ülevaade Hämeenlinnast	24
2.2 Metodoloogia	25
2.3 Konkreetsed kululiigid hinna arvutamisel	25
2.4 Kulude arvutamine	25
2.4.1 Tervishoiu kulud	26
2.4.2 Sotsiaalsektori kulud	27
2.4.3 Õiguskaitsektori kulud	28
2.5 Kokkuvõtteks	29
3 ÜLEVAADE INGLISMAA PAARISUHTEVÄGIVALLA HINNA UURIMUSEST	31
3.1 Metodoloogia	31
3.1.1 Ülevaade Briti kuritegevuse uuringust	31
3.2 Kulude arvutamine	32
3.2.1 Kriminaalõigussüsteemi kulud	32
3.2.2 Tervishoiusüsteemi kulud	36
3.2.3 Vaimse tervise kulud	39
3.2.4 Sotsiaalhoolekanne ja lapsed	40
3.2.5 Majutus/elamispind	40
3.2.6 Tsiviilõiguse kulud	42
3.2.7 Majanduslikud/tööhõivega seotud kulud	44
3.2.8 Inimkannatused ja emotsionaalse kahju kulud	45
3.3 Kulud kokku	46
3.4 Ülevaade Inglismaal 2009.aastal korraldatud kordusuuringust	48
3.5 Kokkuvõtteks	49
4. ÜLEVAADE EUROOPA SOOLISE VÕRDÕIGUSLIKKUSE INSTITUUDI (EIGE) UURIMUSEST	50
4.1 Metodoloogia	50
4.2 Vägivalla hinna arvutamise metodoloogia Euroopa Liidus	51
4.3 Kokkuvõtteks	53

5	KONTROLLIKULUDE HINDAMINE	54
5.1	Eesmärk	54
5.2	Metodoloogia ja andmestik	54
5.3	Intervjuud	56
5.4	Kuritegude registreerimine ja menetluspraktika	56
5.5	Kohtueelne menetlus	59
5.6	Oportuniteet ja lepitusmenetlus	63
5.7	Kohtumenetlus	64
5.7.1	Üldmenetlus	64
5.7.2	Lühimenetlus	65
5.7.3	Kokkuleppemenetlus	65
5.8	Edasikaebamine ringkonnakohtusse ja riigikohtusse	65
5.9	Karistus	67
5.9.1	Karistuse liigid	67
5.9.2	Vangistus	68
5.10	Kriminaalhooldus	69
5.11	Kontrollikulude hinnangud kokku	70
5.11.1	Tööjõukulud	70
5.11.2	Muud kulud	70
5.12	Kokkuvõtteks	71
	Lisad	72
6	RAVIKULUD	74
6.1	Ravikulude hindamise eesmärk	74
6.2	Ravikulude mõiste	75
6.3	Perevägivalla juhtumite arv	75
6.4	ravikulude arvutamine	76
6.4.1	Kiirabi väljasõidu maksumus	76
6.4.2	Üldarstiabi	77
6.4.3	Õenduskulud	78
6.4.4	Eriarstiabi	78
6.4.5	Haigushüvitis	79
6.4.6	Kirurgiline, sünnitus- ja günekoloogiline ning psühhiaatriline abi	80
6.4.7	Taastusravi	80
6.4.8	Hambaravi	81
6.4.9	Ravimite hüvitised	81
6.5	Psühhosotsiaalne kriisinõustamine	81
6.6	Vaatluse alt väljajäänud kulud	82
6.7	0 – 19.aastaste ravikulude hindamine	82

7	HINNANG PEREVÄGIVALLA KOGUKULUDELE EESTIS	84
7.1	Rahvusvaheline hinnang perevähivallale. EIGE hinnang Eesti kohta	84
7.2	Perevähivalla ohvrite arvu hinnang Eestis	85
7.2.1	Ohvrite arvu hinnang uuringu põhjal	85
7.3	Ohvrid, kes kasutavad õigusabi	86
7.4	Ohvrid, kes kasutavad tervishoiuteenuseid	86
7.5	Perevähivalla poolt põhjustatud tervishoiu teenuste hinna hinnang	87
7.6	Perevähivalla poolt põhjustatud õigusabi teenuste hinna hinnang	88
7.7	Emotsionaalsed kulud	88
7.8	Sotsiaalabi kulud	89
7.9	Isiklikud kulud ja spetsiaalteenused	90
7.10	Saamata jäänud toodang	91
7.10.1	Haigekassa andmed	91
7.10.2	Centari andmed	91
7.10.3	Summaarne hinnang saamata jäänud toodangule	92
7.11	Perevähivalla mõju lastele	92
7.11.1	Lapsed perevähivalla pealtnägijate ja ohvritena (2005.aasta andmed)	92
7.11.2	Lapsed perevähivalla pealtnägijate ja ohvritena (2015.aasta andmed)	93
7.11.3	Perevähivalla mõju lastele ja noorukitele	94
7.12	Summaarse perevähivalla hinna arvutamine	95
8	SOOVITUSED EDASPIDISEKS PEREVÄGIVALLA KULUDE HINDAMISEKS	96
8.1	Soovitused kontrollikulude hindamisel	97
	Kasutatud kirjandus	99

KOKKUVÕTE

Uuringu eesmärk

Käesoleva uuringu eesmärgiks on perevägivalla maksumuse hindamine. Selgitatakse, millised on perevägivallaga kaasnevad kulud, mis tuleb tasuda nii ohvril, vägivallatsejal, ettevõtetel, valitsuse kõikidel tasanditel kui ka Eesti ühiskonnal tervikuna. Perevägivald on sageli varjatud koduseinte vahel toimuv nähtus, millest teatakse väga vähe. Vägivalla juhtumite tõsidust ja selle kaugeleulatuvaid tagajärgi ei tunnetata. Me teame, et näiteks 2015.aastal sai politsei üle 15 000 perevägivalla väljakutse, kuid pole teada, mis saab edasi pärast politseipatrulli sündmuskohale väljasõitu? Millised on ohvrite vigastused, kui palju maksab nende ravi? Kui palju oli haiguspäevi, kas tuli puududa töölt jne. Oluline on teada, kui palju maksab perevägivald tervikuna Eesti riigile ja maksumaksjatele, kes peavad selle tagajärjed tegelikult oma taskust kinni maksma.

Metoodika ja andmed

Eesti jaoks sobiva perevägivalla hinna arvutamise metoodika väljatöötamiseks analüüsiti eelnevalt ÜRO, Soome, Inglismaa ja Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituudi, (European Institute for Gender Equality, lühendatult EIGE), aga ka Eestis korraldatud uuringute metoodikaid ja tulemusi.

Tuginedes nii rahvusvahelisele ka Eestis korraldatud uuringute metoodikale, lähtuti uuringus perevägivalla hinna arvutamisel seitsmest kululiigist: saamata jäänud majanduslik toodang, tervishoiu teenused, õiguskaitse teenused, sotsiaalabi teenused, isiklikud kulud ja spetsiaalteenused, füüsiline ja emotsionaalne kahju ohvritele, laste kui perevägivalla ohvritega seotud lisakulud.

Perevägivalla hinna arvutamiseks koguti järgmiseid andmeid:

- Perevägivalla ulatus, levik, liigid ja tõsidusaste;
- Vägivalla otsene mõju ohvritele: tervisekahjustused, erinevate teenuste kasutamine (tervishoid, õiguskaitse, sotsiaalabi, spetsiaalsed teenused) vägivallaga kokkupuutunud ohvrite poolt;
- Kasutatud teenuste maksumus;
- Vägivalla mõju ohvrite tööhõivele: mõju töölt kõrvale jäänud tööpäevade ja töökaotuse ja saamata jäänud toodangu kaudu;
- Füüsiline ja emotsionaalne kahju ohvritele, perevägivalla tõttu kaotatud kvaliteetselt elatud eluaastad,

Perevägivalla ulatuse, leviku, liikide, tõsidusastme ja tagajärgede selgitamiseks korraldas Eesti Avatud Ühiskonna Instituut 2015.aasta teisel poolel üle-eestilise elanikkonna küsitluse. Uuringuga selgitati, kui paljud inimesed Eestis on kogenud vaimset, füüsilist või seksuaalset vägivalda, milliseid vigastusi ja tervisehäireid on vägivalla tagajärjel kogetud. Uuring võimaldas võrrelda perevägivalla ohvrite ja mitteohvrite tervislikku seisundit, üldist rahulolu eluga, kooselu kvaliteeti abikaasa/partneriga, materiaalsel olukorda jms. Uuringus küsitleti nende kodudes intervjuu meetodil 1 035 inimest vanuses 15 – 74. Küsitletutest oli naisi 560 ja mehi 475. Küsitlus viidi läbi „näost-näku“ intervjuueerimise teel, kuid perevägivalda puudutavaid küsimusi oli inimesel võimalik ka iseseisvalt küsitlusankeedis täita. Uuringu valim koostati juhumeetodil ning see oli esinduslik rahvastiku mudeli suhtes. Uuringu tulemusi saab interpreteerida kui Eestile iseloomulikke seoseid ja trende.

Käesolevas uuringus analüüsiti füüsilise ja seksuaalse vägivalla tagajärjel tekkivaid kulutusi, vaatluse all olid järgmised perevägivalla käigus toime pandavad kuriteoliigid: kehaline väärkohtlemine, tapmine ja vägistamine. Analüüsiti kehalise väärkohtlemise tagajärjel tekkivaid kulusid, lähtudes 2014.aasta andmestikust. Vägistamise ja tapmisega seotud õiguskaitseliste kontrolllikulude hindamiseks kasutasime Centari analüüsi (Centar (2015)).

Perevägivallaga seotud kulud jagatakse kolmeks suuremaks kululiigiks: ennetuskulud, kontrollikulud ja tagajärjekulud. Ennetuskulusid käesolevas uuringus ei käsitletud, uuring keskendus:

- 1) kontrollikuludele, mis tekivad seoses perevägivalla kuritegude menetlemise, lahendamise ning süüdimõistetute karistuse täitmisega;
- 2) tagajärjekuludele, mis tulenevad perevägivalla tagajärjel kujunenud negatiivsete mõjude leevendamisest ja likvideerimisest

Kontrollikulude hindamisel on käesolevas uuringus käsitletud peresiseseid kehalise väärkohtlemise juhtumeid. Kehalise väärkohtlemise intsidendid moodustavad 4/5 kõigist perevägivalla kuritegudest (Kuritegevus Eestis, 2014). Hindamise aluseks on võetud kuritegude kriminaalmenetluse ja karistusega seotud kulud ehk kontrollikulud. Uuringus kaardistati juhtumite menetlemisest ja tagajärgedest tingitud kulukomponendid, hinnati nende maksumus ja toodi välja erinevate kuluartiklite osatähtsus kogukulus. Analüüsi tulemusena leiti ühe kuriteoga kaasnevad lühikeses ja pikas perspektiivis tekkivad kulud ning kõigi ühes aastas toime pandud kuritegude kulu kokku.

Kontrollikulud leiti peamiselt kuritegude menetlemisega tegelevate töötajate ajakulu kaudu. Selgitasime kui palju aega kulub Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) juhtiv- ja vanemuurijatel, prokuröridel ja kohtunikel kuritegude menetlemise toimingutele ning lähtudes keskmisest palgast, arvutasime välja, milline on tööaja kulu rahaline väärtus. Tööaja kaardistamiseks intervjuueerisime Põhja Prefektuuri, Põhja ja Lõuna ringkonnaprokuratuuride ja Harju Maakohtu spetsialiste. Kontrollikuludele lisanduvad ka muud täiendavad rahalised kulud: näiteks karistuse kulud, ekspertiisikulud, riigi õigusabi kulud jt. Alusandmetena kasutati ka justiitsministeeriumi andmekogude väljavõtteid, Riigi Teataja elektroonilisi kohtulahendeid jt.

Tagajärjekuludena käsitleti uuringus järgmiseid kululiike: tervishoiu teenused, sotsiaalabi teenused, isiklikud kulud ja spetsiaalteenused, saamata jäänud majanduslik toodang, füüsiline ja emotsionaalne kahju ohvritele, laste kui perevägivalla ohvritega seotud lisakulud. Tagajärjekulude hindamisel tuginesime olemasolevatele Eestis kogutud andmetele ja kui kohalik info puudus, kasutasime Suurbritannia analüüside andmeid.

Tagajärjekulude hindamisel on võetud aluseks järgmised andmekogumid: Eesti Haigekassa 2014 majandusaasta aruanne, TAI tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas, Eesti Statistika Aastaraamat 2015. Samuti korraldasime ekspertküsitlusi perearstidele, günekoloogidele, ämmaemandatele, kirurgidele, terapeutidele, psühhiaatriatele ja psühholoogidele, kes perevägivalla ohvritega oma igapäevatöös kokku puutuvad, neid nõustavad ja ravivad. Ka toetusime Eesti Rakendusuuringu Keskuse Centar (Centar, 2015) uuringule. Nii Centari (Centar, 2015) kui ka käesoleva uuringu eeskujuks on rahvusvaheliselt kõige levinum kuritegude hinna analüüsimise viis, mida on kasutatud näiteks Suurbritannia valitsuse poolt läbiviidud uuringutes (Brand, Price, 2000; Dubourg et al., 2005). Olulist lisa ja võrdlusvõimalust eelnevate andmetega selgus Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi 2003.a. uuringust „Vägivald ja naiste tervis“. Laste kui perevägivalla ohvritega seotud lisakulude hindamisel tugineti 2004-2005.aastatel Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi ja Lääne Politseiprefektuuri koostöös läbi viidud uuringule „Perevägivald Läänemaal 2004-2005. Politseistatistika analüüs“ (Kase, H.; Pettai, I.(2005)). Perevägivalla hinna arvutamiseks ajalikke andmeid, mis puudutasid tööhõivet, majandust ning rahvastikku saadi statistikaameti andmebaasidest.

Tulemused

Perevägivalla maksumust hinnati Eestis esmakordselt. Perevägivalla hind saadi, summeerides erinevates organisatsioonides/ametkondades tehtud uuringute tulemusi ja kombineerides ametlikest registritest saadud näitajaid intervjuude ja küsitluste käigus kogutud andmete ja ekspertide arvamustega. Perevägivallaga seotud kulud on osaliselt riigi ja laiemalt ühiskonna kanda, osaliselt inimese enda ning osaliselt tööandja kanda. Riik kannab enamiku teenustega seotud kulusid: kriminaalõigussüsteemis, tervishoius, sotsiaalhoolekandes jt. Ohvrid kannavad suuri inim- ja emotsionaalseid kahjusid, majanduslikke kahjusid ja vaimse ning füüsilise tervisega seotud kulusid. Tööandjad kannavad aga umbes pooled kulud saamata jäänud majanduslikust kasust.

Läbiviidud uurimuse tulemusel selgus, et kõige parema ülevaate soopõhise ja naistevastase vägivalla sh perevägivalla hinna väljaselgitamisel annab Walby (2004) poolt läbiviidud uurimus ning seetõttu kasutati seda ka ekstrapolatsioonikulude väljaselgitamiseks Euroopa Liidu liikmesriikides (EIGE, 2014, 143).

Lõpptulemus – 116,5 miljonit aastas, saadakse seitsmes valdkonnas hinnatud kulude summana. Tuginesime rahvusvahelisele metoodikale, milles siiski on riikide vahel andmete kättesaadavusest, aga ka kultuuritraditsioonidest tulenevad erinevused. Hinnangu üksikkomponentide osakaalud on võrdlemisi lähedased kaaludele EIGE uuringus (vt tabel 1),

kuid summaarne kulu hinnang – 116,5 miljonit eurot on 1,6 korda väiksem EIGE täpsustatud hinnangust (vt. käesoleva aruande 7. osa).

Tabel 1. Perevägivalla summaarse maksumuse hinnang Eesti andmetel.

Komponent	Summa (milj eurot)	Osakaal (%-s)
Saamata jäänud toodang	13,2	11,3
Tervishoiu teenused	12,8	11,0
Õiguskaitse süsteemi teenused	13	11,2
Sotsiaalkaitse teenused	17,5	15,0
Isiklikud kulud ja spetsiaalteenused	3,6	3,1
Füüsiline ja emotsionaalne kahju	50,1	43,0
Laste, perevägivalla ohvritega seotud lisakulud	6,3	5,4
Kokku	116,5	100,0

Selle erinevuse põhjuseks on nähtavasti ühelt poolt Eesti puhul osa kulutuste mittetäielik arvestamine, nt alahinnatud sotsiaal- ja isiklikud kulud, sh perevägivalla all kannatanud laste ja eakatega seotud kulutused, mis Eestis on olemas, aga mille kohta andmed on väga puudulikud, teiselt poolt vägivalla väga madal registreerimine Eestis.

Ohvrite arvu selgitati Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi 2015.aasta uuringust (Pere- ja naistevastane vägivald ja ohvrite tervis) lähtuvalt. Uuringu tulemused näitavad, et Eestis 2015. aastal:

- Vaimset, füüsilist või seksuaalset vägivalda on kogenud 12% naistest ja 7% meestest, so vastavalt **33 000** meest ja **61 000** naist.
- Füüsilist vägivalda on (oma kodus) kogenud 3,6 % naistest ja 0,8 % meestest, so **3 800** meest ja **18 400** naist.
- Seksuaalset vägivalda on kogenud 1,8% naistest ja 0,2 % meestest (oma kodus), so **950** meest ja **9 200** naist.

Tervishoiuteenuste kasutajate arvu hinnati kahel viisil. Ühest küljest koguti infot nende kiirabi väljakutsete kohta, mis olid seotud vägivallaga ja mis olid tehtud ohvri kodust. Teine hinnang saadi Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi 2015.aasta uuringust, millest selgus, kui paljud vastajatest on saanud perevägivalla tõttu vigastusi. Vastajad ise määratlesid, kas tegemist oli kerge või raske vigastusega. Aasta jooksul saab perevägivalla tõttu vigastusi kokku 52 942 inimest, sh 37 810 naist ja 15 132 meest. Eesti Haigekassa andmestikust selgitati üksikute raviteenuste keskmised hinnad. Keskmise hind korrutati ohvrite arvuga, kes oletuslikult seda teenust vajasisid, arvestades varasemalt hinnatud trauma raskust ja mõningatel juhtudel ka ohvri sugu (nt günekoloogi puhul). Vägivalla ohvriga raviga seotud tervishoiu teenustele kulub aastas 12,8 miljonit eurot, mis moodustab 11% perevägivalla kogukuludest.

Kontrollikulude kohta koguti andmeid 2141 perevägivalla raames toimunud kehalise väärkohtlemise juhtumi kohta, mille puhul ohvrid olid ise juhtumist kohtule teatanud. Suurem osa neist juhtumitest lõppes aga kohtueelse kokkuleppemenetlusega, kohtuliku menetluseni jõudis vaid 452 juhtumit (21%), kusjuures karistuseks määrati enamasti tingimisi vangistus (240 juhtu) või ÜKT (90 juhtu). Reaalse vangistusega karistati süüdlast vaid 59 juhul (13% kõigist kohtuliku menetluseni jõudnud juhtumitest).

Kontrollikuludest kõige suurem osa läheb vangistus- ja kriminaalhoolduse menetlemisele – ühe menetluse maksumuseks on 22 727 eurot, mis teeb aasta kuludeks 884 497 eurot. Tööjõukulud ühele menetlusele on 680 eurot, mis aastas teeb 307 542 eurot. Riigi õigusabile kulub ühes menetluses 659 eurot ja aastas 297 868 eurot.

Kontrollikulud õigusabi valdkonnas, sh eriti kehalise väärkohtlemise juhtudel, on kogu uuringu kõige täpsemalt hinnatud kulud, mille juures siiski on tõdetud, et kõiki kulusid ei ole õnnestunud hinnata ja selletõttu on kogusumma tõenäoliselt mõnevõrra alahinnatud. Siiski näib, et see alahinnang pole nii suur, et seda oleks tarvis olnud mudeli abil korrigeerida.

Eesti andmetel on õiguskaitse süsteemi teenuste osakaal lähisuhte vägivalla puhul ca 13 miljonit eurot aastas, mis moodustab kogusummast 11%. Euroopa soolise võrdõiguslikkuse instituudi (EIGE) hinnangul moodustavad õiguskaitse kulud (kriminaalõiguse osas) lähisuhte vägivalla summaarsest hinnast 15%. EIGE uuringu aluseks on Suurbritannia andmed, mida on teistele Euroopa riikidele mehhaaniliselt laiendatud. Ka käesolevas uuringus on täpselt dokumenteeritud andmete kõrval kasutatud uuringuandmeid ja eksperthinnanguid.

Sotsiaalabi kulude kohta on Eesti administratiivsetest andmeallikatest seni õnnestunud väga vähe infot saada. Ühelt poolt on põhjuseks süstemaatiliste andmete puudumine (toetusi saadakse erinevatest allikatest, arvestatav osa on vabatahtlik, st tasustamata töö), teiselt poolt aga ka andmete delikaatsus ja tundlikkus – abi saamist ja osutamist ei soovita afišeerida. Võttes arvesse naiste varjupaikadele eraldatud toetused, Centari (Centar, 2015) analüüsist selgunud toetused ja hüvitised surmajuhtumite puhul ning kulud psühhosotsiaalsele kriisinõustamisele füüsilise traumaga patsientide puhul, kujunes sotsiaalabi kulutuste hinnaks 17,5 milj eurot, mis moodustab 15% kogusummast.

Saamata jäänud toodangu hindamisel lähtusime Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi 2015.aasta uuringust selgunud ajutise töövõime kaotusega ohvrite arvust (isikud, kes said vägivalla tulemusena raskeid või üliraskeid traumasid) ja töövõimetushüvitustest Eesti Haigekassa andmetel. Arvestasime, et saamata jäänud toodangu väärtus on sellest summast vähemalt 2 korda suurem (töötasule lisanduvad riigimaksud, samuti ettevõtte kasum). Ka võtsime arvesse keskmist töölt eemal viibitud päevade arvu väiksemate traumade puhul (verevalumid, kriimustused, hambakaotus jne) ja nende arvel kaotatud toodangu väärtust (vt.osa7). Kokku oli perevägivalla tagajärjel saadud füüsiliste vigastuste tõttu kaotatud toodangu summaarne hinnang 13,2 milj eurot, mis moodustab 11,3% kogusummast.

Isiklikud kulud ja spetsiaalteenused on hinnanguliselt 3,6 milj. eurot, mis moodustab 3,1% kogusummast. Sellesse kuluartiklisse kuuluvad ohvrite isiklikud kulud meditsiiniteenustele, ravimite omaosalus, kompenseerimata jäänud töötasu jms.

Perevägivalla mõju lastele on hinnanguliselt 6,3 miljonit eurot, kusjuures poole sellest summast moodustas vaimse trauma põhjustatud emotsionaalse kahju hind. Lastele põhjustatud kahjudest ei ole võimalik hinnata mõju haridusteele ja selle kaudu karjäärile ning sellest tulenevat majanduskahju tulevikus.

Arvestuslikult suurim kuluartikkel on füüsiline ja emotsionaalne kahju, mille suurus on 50,1 miljonit eurot ja mis moodustab 43% perevägivalla kogukuludest. Siinjuures on käsitletud üksnes 15 - 74-aastaseid ohvreid, sest küsitluse andmeid on üksnes nende kohta. Tõenäoliselt on emotsionaalsete kannatanute hulgas ka kuni 15-aastased lapsed ja üle 74-aastased eakad, kes osal juhtudest osalesid perevägivalla juhtumites pealtnägijana või isegi ohvrina. Füüsilise ja emotsionaalse kahju hindamiseks kasutasime uuringus Suurbritannia [Walby. S. (2009)] metoodikat ja andmeid, tuginedes Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi 2015.aasta uuringust selgunud ohvrite arvule.(vt.osa 7).

SISSEJUHATUS

Perevägivald on igasugune vaimne, füüsiline või seksuaalne vägivald, mis leiab aset inimeste vahel, kes on või on varem olnud üksteisega intiimsuhetes, seadusest tulenevalt seotud või omavahel veresuguluses. Laiemas tähenduses hõlmab perevägivald lisaks ka lähisuhetes esinevat laste-, vanurite- või puuetega inimeste vastast või vahelist vägivalda.

Kaasaegses demokraatlikus ühiskonnas käsitatakse rünnakut lähedaste isikute vastu kodus või väljaspool seda kriminaalkuriteona. See on põhimõtteliselt erinev koduse vägivalda käsitusest totaalsetes režiimides, sh omaaegses Nõukogude Liidus, kus kõik, mis toimus koduukse taga, oli „peresisene asi“ ja käibel oli vene kõnekäänd „Peksab, tähendab armastab“.

Käesoleva uuringu korraldamise üks põhjus tulenes perevägivalda hinna arvutamise vajadusest, et selgitada ohvrite arvu ja vägivalda tagajärgi. Perevägivald on sageli varjatud koduseinte vahel toimuv nähtus, millest teatakse väga vähe. Vägivalla juhtumite tõsidust ja selle kaugeleulatuvaid tagajärgi ei tunnetata. Valdav osa perevägivallast toimub siiani peitjuhtumitena, mida ei registreerita üheski registris ja mille kohta ei ole üheski ametkonnas täielikku pilti.

Viimasel kümnendil on mitmes riigis püütud arvutada välja kahju, mida ühiskond saab perevägivalda tõttu. See kahju koosneb suurest hulgast erinevatest komponentidest, millest enamik on raskesti mõõdetavad. Selletõttu on erinevates riikides tehtud arvutused erinevad, komponentide osakaalud varieeruvad tänu kultuurilistele erinevustele, sotsiaalkaitse süsteemide eripäradele, hindade erinevustele ja andmete kättesaadavusele. Kõigi põhjalikult teostatud arvutuste tulemuseks on aga tõdemus, et perevägivallast tingitud materiaalne kaotus on üllatavalt suur, ulatudes protsendini riigi SKPst või isegi üle selle.

Analüüsimiseks on perevägivald erakordselt raske teema, sest väga oluline osa perevägivallast toimub siiani peitjuhtumitena, mida ei registreerita üheski registris ja mille kohta üheski ametkonnas ei ole täielikku pilti. Veelgi enam, sageli häbenevad ohvrid lähedaste poolt toime pandud vägivalda sedavõrd, et ei räägi sellest kellelegi, ei perearstile ega lähimatele sõpradele või sõbrannadele. Selletõttu on perevägivalda põhjustatud kahju hindamine väga keeruline ülesanne ning parimategi hinnangute puhul võib hinnanguviga olla võrdlemisi suur.

Eestis on seni vähe selgitatud kuritegevuse kulusid. Vägivallakuritegevuse kulusid on Eestis varasemalt analüüsinud Lill ja Sööt (2008), kuid kõige põhjalikum uuring viidi läbi Eesti Rakendusuuringu Keskuse Centari poolt (Centar, 2015), kus hinnati tapmise, vägistamise ja röövimisega kaasnevad kulusid Eesti ühiskonnale. Centari uuringu tulemusi kasutati käesolevas uuringus perevägivalda kontrollikulude hindamisel.

Käesolev uuring on valminud Norra finantsmehhanismi ja Sotsiaalministeeriumi poolt toetatud projekti „Ühtse süsteemi ülesehitamine lähisuhte vägivalla tõkestamiseks Eestis” raames.

Projekti elluvijaks on Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, partneriteks: Tartu Ülikool, Õigusteaduskond (Avaliku Õiguse Instituut), Tartu Ülikool, Arstiteaduskond Polikliiniku ja peremeditsiini õppetool, Sisekaitse Akadeemia, Politsei- ja Piirivalve Amet, Tallinna Ülikool, Sotsiaaltöö Instituut, Resource Centre on Violence, Traumatic Stress and Suicide Prevention, Western Norway. Projekti periood: 28.11.2013 – 31.03.2016.

Projekti üheks eesmärgiks on perevägivalla (koduse ja soolise vägivalla) hinna arvutamine, tõenduspõhiste kulude kindlaksmääramise alusel välja arvutada, kui palju läheb rahaliselt Eesti riigile maksma perevägivald (kodune ja sooline vägivald). Perevägivalla hinna arvutamisel lähtusime järgmistest kululiikidest:

1. **Saamata jäänud toodang.** Perevägivalla tagajärjel väheneb inimese suutlikkus paljudes valdkondades, millest üks on võime töötada. Kui inimene on haiglas või haige kodus, puudub ta tihti töölt Vähenenud tootlikkus ja toodang, väiksem kasum; aja kulud seoses asendustöötajate leidmisega jt.
2. **Tervishoiuteenused (ravikulud).** Perevägivallaga kaasnevad mitmed vigastused, mis vajavad arstlikku sekkumist. Siia kuuluvad kiirabi välja kutsumine, haiglaravi jms.
3. **Õiguskaitsekulud.** Kulud politseile, prokuratuurile, kohtule, ka vanglatele, kui vägivallatsejale määratakse vanglakaristus
4. **Sotsiaalabi kulud.** Ohvrid pöörduvad ohvriabi poole, otsivad abi varjupaikadest jne.
5. **Isiklikud kulud ja spetsiaalteenused.** Ohvrite kulud meditsiiniteenustele, ravimite omaosalus, kompenseerimata jäänud töötasu jms.
6. **Füüsiline ja emotsionaalne kahju, elukvaliteedi langus.** Kogetud vägivald mõjub ohvrite tervislikule seisundile, psüühikale, mõjutab nende suhtlemisvõimet, tööalast konkurentsivõimet, elatustaset, pereelu kvaliteeti jne. Vägivald kogenud naiste puhul on tavaline, et neil on traumeeritud ellusuhtumine, muserdatud saatus, realiseerimata eluplaanid.
7. **Laste kui perevägivalla ohvritega seotud lisakulud.** Kodus toimuvasse perevägivalda on paratamatult kaasatud ka lapsed, kes kasvavad üles pideva hirmu ja terrori õhkkonnas: vägivalla pealt nägemine, vägivallaga ähvardamine, füüsilised vigastused, seksuaalvägivald jms. Vägivaldne pereelu on lastele agressiivsuse õppimise kooliks. Kehtib seaduspärasus, et agressiivsus antakse edasi ühelt põlvkonnalt teisele.

Perevägivalla hinna arvutamisega on maailmas tõsisemalt tegeletud viimase 10-15 aasta jooksul. Üks esimesi riike Euroopas oli Suurbritannia, kes töötas välja vastavad meetodikad. Viimasel ajal tegeleb teemaga tõsiselt ka Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut (EIGE). Nüüd kuulub ka Eesti nõ pioneeride hulka. Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi eestvedamisel (töörühma juht Ph.D. Iris Pettai, liikmed emeriitprofessor, statistik ja matemaatik Ene-Margit Tiit, IT spetsialist Lembi Ruubel, sotsiaaltöö magister Jane Rist, sotsioloog Virve-Ines

Laidmäe jt.) on esmakordselt Eestis on välja arvatud, et Eesti ühiskonnale läheb aastas perevägivald maksma 116,5 miljonit eurot. Hind arvutati välja, tuginedes rahvusvahelistele meetodikatele ja kasutades registripõhiseid andmebaase. Hind lähtub vigastusi saanud, abi otsinud ja kuritegevusstatistikasse jõudnud ohvrite arvust. Tegelik hind võib olla 10 korda suurem, sest vaid iga kümnes perevägivalla ohver pöördub politsei poole ja otsib abi.

Perevägivalla hinda hinnati Eestis esmakordselt, see saadi, summeerides erinevates ametkondades tehtud uuringute tulemusi ja kombineerides dokumentidest saadud näitajaid intervjuude ja küsitluste käigus kogutud andmete ja ekspertide arvamustega. Lõpptulemus – 116,5 miljonit aastas – saadakse seitsmes valdkonnas hinnatud kulude summana. Tegemist on rahvusvahelise meetodikaga, milles siiski on riikide vahel andmete kättesaadavusest, aga ka kultuuritraditsioonidest tulenevad erinevused.

Ühe inimese kohta maksab Eestis perevägivald ca 90 eurot aastas. Suurbritannias on kulud aastas kokku 28,4 miljardit eurot, ühe inimese kohta ca 450 eurot ehk viis korda suuremad. Põhjuseid, miks SB-s on kulud kõrgemad, on mitmeid, alates sellest, et SB-s on hästi toimiv ohvriabi võrgustik, mille abi ulatub enamiku ohvriteni ja mille ülalpidamine on kulukas. Kindlasti on põhjuseks ka SB kõrgemad palgad ja teenuste hinnad.

Käesolev raport koosneb kaheksast osast. Neli esimest osa annavad ülevaate ÜRO, Soome, Suurbritannia ja Euroopa soolise võrdsuslikkuse instituudi, (European Institute for Gender Equality- lühendatult EIGE) naistevastase- ja perevägivalla hinna arvutamise uuringutest. Need uuringud on võetud eeskujuks, et leida Eestile sobivaim meetodika perevägivalla (naistevastase vägivalla) hinna arvutamiseks.

Rapordi viies osa annab ülevaate kehalise väärkohtlemise kontrollikulude ja kuues osa ravikulude hinna arvutamisest. Iga kulukomponendi juures on kirjeldatud, kuidas hinnangud on leitud ja mida need sisaldavad. Seitsmendas osas on antud hinnang perevägivalla kogukuludele Eestis ning esitatud vastavad arvutuskäigud. Raporti viimases, kaheksandas osas on soovitus edasiseks perevägivalla hinna hindamiseks.

Raportiga tutvudes tuleb kindlasti arvestada, et analüüsis esitatu ei peegelda täielikult perevägivallaga seotud kulusid, vaid ainult osa nendest. Vajalike algandmete puudumise, käesoleva raporti piiratud mahu tõttu jt. põhjustel on mitmesugused kulud vaatluse alt välja jäetud (vt. kaheksas osa). Töö kaheksandas osas on puuduolevad kuluartiklid välja toodud ja antud ka soovitusi, kuidas tulevikus neid kulusid hinnata.

1. ÜLEVAADE ÜRO NAISTEVASTASE VÄGIVALLA HINNA ARVUTAMISE TEOREETILISEST UURIMUSEST

ÜRO korraldas 2005. aastal uurimuse, kus vaadeldi erinevaid võimalusi naistevastase sh perevägivalla hinna arvutamiseks. Järgnevalt on antud ülevaade kululiikidest ning – kategooriatest ning soovitustest, mida ÜRO oma uurimuse tulemusel leidis.

1.1 Naistevastase vägivalla kululiigid

Kuigi naistevastane vägivald on suureks probleemiks terves maailmas, on siiski raske hinnata tekkinud kulusid, sest on palju erinevusi naistevastase vägivalla mõõtmisel.

Naistevastase vägivalla tagajärjel tekivad mitmed majanduslikud kulud:

- Otsesed materiaalsed kulud (Direct tangible costs) on kulud, millel on kindel rahaline mõõde, näiteks taksosõidu kulud haiglasse või varjupaiga töötajate palgad. Kulude hindamiseks võib korrutada teenuse/kauba ühikuhinna tarbitud teenuse/kauba kogusega. (Day, McKenna & Bowlus, 2005, 6-7).
- Kaudsed materiaalsed kulud on kulud, millel on majanduses rahaline väärtus, kuid seda mõõdetakse läbi kaotatud potentsiaali. Näitena võib tuua madalamad töötasud või kaotatud tootlikkuse. Näiteks saad vähenenud töötasu leida, kui korrutada puudutud aeg tööl töötaja palgamääraga. (Day, McKenna & Bowlus, 2005, 6-7).
- Otsesed mittemateriaalsed kulud on kulud, mis tulenevad otseselt vägivaldsest teost, kuid neil puudub rahaline väärtus, näiteks valu ja kannatused või emotsionaalsed kaotused. (Day, McKenna & Bowlus, 2005, 6-7).
- Kaudsed mittemateriaalsed kulud tulenevad kaudselt vägivallast ning neil puudub rahaline väärtus, näiteks negatiivne psühholoogiline mõju lastele, kes on vägivalla tunnistajaks. Seda ei saa hinnata numbriliselt. (Day, McKenna & Bowlus, 2005, 6-7).

Kulud, mis tekivad naistevastase vägivalla tagajärjel, tuleb tasuda nii ohvril, vägivallatsejal, ettevõtetel, valitsuse kõikidel tasanditel kui ka üldsusel laiemalt. On olemas kahte liiki ühiskondlike kulusid: esimene kajastab majanduslikke muutusi, ning teine näitab sotsiaalseid tagajärgi. (Day, McKenna & Bowlus, 2005, 6-7).

Majanduslikke kulusid kannavad üksikisikud, ettevõtted kuid ka majandus laiemalt. Naistevastane vägivald takistab naistel kasutamast oma potentsiaali ning selle tulemuseks on

väiksem majanduslik kasv ning vähenenud elatustase. Lisaks tuleb kulutada miljardeid dollareid, et tegeleda naistevastase vägivalla tagajärgedega, mida võiks kasutada majanduse arendamiseks.

Teiseks suuremaks ühiskondlikuks kuluks on sotsiaalsed kulud, mida ei saa mõõta. Nendeks võivad olla süü ja hirm neil naistel, kes kannatavad perevägivalda. See õõnestab ka ühiskondlike väärtusi ning tekitab süütunnet mittevägivaldsetes meestes. (Day, McKenna & Bowlus, 2005, 7).

1.2 Naistevastase vägivalla kulukategooriad

Vägivalla tagajärjel võivad tekkida kulud seitsmes peamises kategoorias: õigussüsteemis; tervishoiusüsteemis; sotsiaalhoolekandes; hariduses; äris; majapidamisteenustes ja mittemateriaalsed kulud.

- **Õiguskaitse süsteem:** siia kulude hulka kuuluvad politseitöö, kohtuprotsessid, vanglakaristused ning hüvitised ohvritele. Siia kuuluvad ka töötõu- ning halduskulud (politsei, kohtute, kinnipidamisasutuste ülapidamiskulud), lisaks politseisõidukite ning vangide ülapidamiskulud. Enamik neist kuludest on avaliku sektori kanda, kuid võib olla ka vabatahtlike töötunnid või eraisiku juriidilised kulud. Lisaks otsestele kuludele, saab siin arvestada ka kaudsete kuludega, mis tulenevad näiteks kaotatud töötasudest. (Day, McKenna & Bowlus, 2005, 8).
- **Tervishoiusüsteem:** tervishoiu valdkond on kulukas nii riigile kui ka üksikisikule, sõltuvalt sellest, mil määral on arstiabi riiklikult või eraviisiliselt rahastatud. Tervishoiukulude hulka kuuluvad otsesed ja kaudsed kulud. Otsesteks kuludes on kapitali tööjõu ning materjali kulud. Kapitali kuludeks on maa, hooned, infrastruktuurid, laboriseadmed, masinad ja sõidukid. Tööjõukuludeks on arstide, õdede, teiste spetsialistide (hambaarstid, farmatseudid, tehnikud, abipersonal) palgad. Materjali kuludeks loetakse haigla toitu, ravimeid, bensiini ja elektri. Otsesteid tervishoiukulusid kannavad nii riik kui ka ohver (ravimid, proteesimine, alternatiivsed tervishoiuteenused). Kaudsed tervisekulud kannavad enamasti ohvrid. Siia kuuluvad halvenenud tervis, võime osaleda avalikus elus. (Day, McKenna & Bowlus, 2005, 8.)
- **Sotsiaalteenused:** sotsiaalseid teenuseid rahastatakse nii riiklikult kui ka erasektori kaudu. Teenuseid kasutavad vägivalla ohvrid, vägivallatsejad ning lapsed, kes vägivallaga kokku puutuvad. Teenuse osutajaks võivad olla kirik, kogukonna keskus, sotsiaaltöötaja, usujuht või eraõiguslik asutus varjupaigad. Iga asutus kannab otsesteid kulusid kapitali, tööjõu ja materjali kulude näol. Lisaks kasutavad paljud asutused oma tegevused vabatahtliku tööjõudu. Siia kuuluvad ka kulud, mis tekivad naistevastase vägivallaga seotud seaduste loomisega, poliitiliste analüüside koostamine, teadustööde läbiviimisega, ning avalike teabeprogrammide väljatöötamisel. (Day, McKenna & Bowlus, 2005, 9).

- **Haridussüsteem:** hariduskulud võivad sisaldada suurenenud nõudlust eripedagoogika teenuste järele, mis tulenevad laste, kes on olnud perevägivalla tunnistajateks, käitumisprobleemidest ja õpiraskustest. Kulud tulenevad ka koolides läbiviidud programmide, mille eesmärgiks on vähendada tüdrukutevastast vägivalda. Haridusvaldkonda kuuluvad ka koolitusprogrammid naistele, kes soovivad pärast vägivaldsest suhtest lahkumist tööturule siseneda. Kaudseteks kuludeks on piiratudtöövõimega naised ja tüdrukud, kelle töövõime on piiratud perevägivalla tagajärjel vähenenud haridustasemest. (Day, McKenna & Bowlus, 2005, 9).
- **Äri- ja tööjõukulud:** peresisene vägivald mõjutab ka naise töökeskkonda. Sellel on aga tõsised mõjud äri sektorile. Ärikulud hõlmavad kaotatud tööaega ning vähenenud tähelepanu, samuti tööaega, mida katavad kaastöötajad ohvri tööst eemal olemisel (sage tualeti ja telefoni kasutamine jms), uue töötaja otsimist, samuti ohvri vähenenud töövõimet ning sellest tulenevat toodangu vähenemist, ületunnitöö makseid teisele töötajatele. Laiemalt vähendab naistevastane vägivald palgatulu ning toodangut, mille tagajärjel väheneb maksutulu ning SKP. (Day, McKenna & Bowlus, 2005, 9).
- **Majapidamiskulud:** paljud majapidamiskulud tekivad naistevastase vägivalla tagajärjel. Ohvritel tekib mitmeid otseseid kulusid, nagu transport, lastehoid, alternatiivsed ravivõimalused, hävinenud vara asendamine, ümberkolimise kulud ning kulud ravimitele. Lisaks tekivad kaudsed kulud vähenenud sissetulekutest ning vähenenud töövõimest kodus. Viimaks tekivad kulud ka mitme elukoha ülapidamiskuludest ning suurenenud majapidamiskuludest (kaks söögikorda ühe asemel). (Day, McKenna & Bowlus, 2005, 10).
- **Mitterateriaalsed kulud:** paljud vägivalla tagajärjed ei ole materiaalselt mõõdetavad. Mitterateriaalseid kulusid on väga raske hinnata ning seetõttu pole neid paljudes uuringutes kajastatud. Sellele vaatamata on need väga olulised kulud. Sellisteks kuludeks on hirm, mis tekib väärkohtlemise tagajärjel, valu ja kannatused, kaotatud elud ning teise põlvkonna vägivalla tagajärjel tekkinud negatiivsed mõjud. Väga raske on hinnata kulusid, mis on seotud hirmu või valuga, kuid siiski on püütud välja arendada erinevaid meetmeid selle arvutamiseks. (Day, McKenna & Bowlus, 2005, 10).

1.3 Metodoloogia

Naistevastase vägivalla välja selgitamiseks võib kasutada raamatupidamise mudelit. Raamatupidamise mudelit võib kasutada, et hinnata vägivalla kogukulusid või ainult mõningate kulude kategooriaid või alakategooriaid, näiteks mõned uuringud kajastavad ainult tervisega seotud kulusid või teatud ravikulusid. See mudel on laialdaselt kasutusel paljudes arenenud riikides. Duvvury ja teised (vt Day, McKenna, Bowlus, 2005, 27 järgi) on seda mudelit laiendanud kasutamiseks ka areneva majandusega riikides. Autorid näitavad skemaatiliselt, milliseid potentsiaalseid teenuseid võivad naised kasutada. Nad annavad ka täpseid matemaatilisi valemeid, mis võimaldavad kogutud andmeid mõõta. Valemi

koostamisel on arvestatud selle universaalsusega st sama valemit saab kasutada erinevates valdkondades.

Raamatupidamise mudelit võib vaadelda kui suurt maatriksit, mis koosneb paljudest ühiskonnaelu valdkondadest. Iga kirje maatriksis kujutab potentsiaalset kulu üksikisikule, organisatsioonile või ühiskonnale tervikuna. Raamatupidamismudelil kasutakse kulude väljaselgitamiseks teenuse kasutamise ja teenuse hinna korrutist (Day, McKenna & Bowlus, 2005, 27-28).

Põhiline matemaatiline raamistik, mis on kasutusel raamatupidamise mudelis, on väljendatud

$$TCV = \sum_{i=1}^I \mathbb{I}(p_i^V \cap p_i^{NV}) V_i C_i$$

järgmiselt:

TCV märgib naistevastase vägivalla kogukulusid, p_i^V on protsent vägivalla ohvritest, kes kasutavad teenust i. p_i^{NV} tähistab protsenti elanikkonnast, kes kasutavad teenust i, kuid pole vägivallaga kokku puutunud. V_i on ohvrite koguarv, kes võivad teenust kasutada ning C_i on tähistab teenuse hinda inimese kohta. (Day, McKenna & Bowlus, 2005, 27-28).

1.4 Mittemateriaalsed kulud: valu ja kannatused

Mitte kõik vägivalla tagajärjed pole seotud kaupade või teenuste tarbimisega, mõned mõjud on ka mittemateriaalsed. Siis hulka kuuluvad valu, kannatused ning inimkaotused. USAs (vt Day, McKenna, Bowlus, 2005, 31 järgi) läbiviidud uuringu põhjal selgub, et otsesed ning kaudsed kulud vägivallale on aastas 105 miljardit dollarit, kuid lisades neile mittemateriaalsed kulud, nagu valu ja kannatus, tõusid kulud neljakordsel, ulatudes 405 miljardi dollarini. Seetõttu on oluline kasutada neid kulusid ka raamatupidamise mudelis. On kaks peamist võimalust mõõta inimelu väärtust. Nendeks on inimkapitali meetod ning maksevalmiduse meetod.

- Inimkapitali meetod (The Human Capital Method): vastavalt inimkapitali meetodile vaadeldakse inimväärust läbi sissetulekute ja saadava tulu. Nüüdisväärtuse hindamiseks tulevikus võetakse arvesse ohvri vanust, haridust ning teisi sotsiaalmajanduslikke näitajaid, mis võivad mõjutada tema sissetulekut. Inimkapitali meetod käsitleb kuluna vägivalla all kannatava perioodi ajal (ka tulevikus) teenimata jäävat tulu, inimese hüpoteetiline tootlikkus loetakse aga võrdseks vägivallaeelse perioodiga. Selle meetodi puhul loetakse kaotatud eluaastate potentsiaalne kahju reaalseks tulus, mida riik või tööandja oleks inimese pealt teeninud. Meetodi eelduseks on selle lihtsus ning andmete kättesaadavus ning seda saab kasutada erinevate demograafiliste gruppide peal. Meetodi puuduseks on selle lähenemine – tööturul osalemine ei mõõda inimese elu täisväärtust. Tööturul osalemine on küll oluline aspekt, kuid seda ei näita inimese hoolivust, loovust, armastust. Teiseks on nende

inimeste väärtus, kes viibivad tööturult eemal (pensionärid, kodused emad), null. (Day, McKenna & Bowlus, 2005, 31-32).

- Maksevalmiduse meetod (The Willingness-to-Pay Method): teine inimelu väärtuse mõõtmise meetod on maksevalmiduse meetod st inimesed on valmis tegema kulusid, et suurendada oma turvalisust ning seeläbi vähendada õnnetuste ja suremuse riske. Kui need kulutused summeerida inimeste arvuga, kes on valmis tegema õnnetusi ennetavaid kulusid, saamegi väärtuse, mis omistatakse elule. Näiteks turvavöö maksab 30 dollarit ning selle kasutamine vähendab 1/100 000 inimese suremuse 0-ni. Vahetult enne turvavööde müügiletulekut sureb üks inimene 100 000st. Turvavööde müügiletulekul ostavad 100 000 inimest turvavöö ning panustavad seega 3 miljonit dollarit. Kogusummana ongi ühiskond panustanud 3 miljonit dollarit, mis on ka ühe inimelu väärtuseks. 2003 aastal jäi erinevates uuringutes aastane inimeluväärtus 0,6 miljoni ja 19,1 miljoni dollari vahele. (Day, McKenna & Bowlus, 2005, 32-33).

Kannatuse ja valu rahaline hindamine on seetõttu oluline, sest see näitab poliitiliste otsuste tegemisel, et vägivallal on ohvritele suur mõju (töövõime langus, töötasude langus, töövõime kaotus), ning seeläbi kannatab terve ühiskond (saamata jäänud tulu ning SKP langus). Teiseks on see oluline, sest see näitab, et ühiskond mõistab ohvri läbielatud kogemust ning kolmandaks kasutakse kannatuse ja valu hindamist ka kohtusüsteemides. (Day, McKenna & Bowlus, 2005, 32-33).

1.5 Alt-üles vs ülevalt - alla hindamise analüüs

On olemas kaks meetodikat, mida kasutakse vägivalla hindamiseks: alt-üles hindamine ja ülevalt- alla hindamine. Alt-üles hindamise korral keskenduvad väikese arvu üksikinimeste (juhtumiuuringud) uurimisele, samal aja kui ülevalt – alla hindamisel kasutatakse suuri andmekogusid.

- Alt-üles hindamine: Juhtumiuuringud võimaldavad teadlastel enam informatsiooni vägivalla mõjust ohvritele ning rahalistest kuludest. Samuti on võimalik juhtumiuuringut kasutada ka ametkondade teenuste kulude välja selgitamiseks. Juhtumiuuringud annavad teadlastel võimaluse sügavuti koguda just neid andmeid, mis neid antud uurimuses huvitavad. (Day, McKenna & Bowlus, 2005, 36-37).
- Ülevalt – alla hindamine: need uuringud on piiratumad, sest tuleb kasutada olemasolevaid andmeid, mis sageli on kogutud teistel eesmärkidel. Ent ülevalt – alla hindamine annab võimaluse vaadelda vägivalla kulusid ühiskonna tasandil laiemalt. Siin on võimalus kasutada riiklike kohalike omavalistuse või institutsioonide andmebaase, statistikat jms. (Day, McKenna & Bowlus, 2005, 36-37).

1.6 Vägivalla hinna hindamise täpsus

On palju erinevaid tegureid, mis mõjutavad vägivalla kulusid, nagu valimi suurus ja uuringu kvaliteet. Selleks, et saada parimaid andmeid perevägivalla leviku ja sageduse ning vägivalla mõjust naistele, tuleks korraldada perevägivallaalane riiklik uuring. Paremuselt teine allikas on kriminaalalane ohvriuuring, kus uuritakse ohvri kokkupuudet vägivallaga. Paremate tulemuste saamiseks on oluline esindusliku valimi olemasolu. Majanduslike kulude võimalikult täpsele arvutamisele, aiatavad kaasa küsimused, mis uurivad vägivalla mõju naise elule. Väiksemad uuringud ning juhtumiuuringud aitavad paremini kaardistada naiste teenuste kasutamist. Vägivalla kogukulude uurimiseks on vaja uurida nii ohvreid kui ka vägivallaga mitte kokkupuutunud inimesi.

Naisevastase/ perevägivalla kulude täpsemaks hindamiseks teenuste kasutamisel, tuleks välja arvutada teenuse kasutamise erinevuse määr. Näiteks kui arvutada vanglakulusid perevägivalla toimepanijatele, tuleks maha lahutada nende meeste protsent, kes oleks samal ajal sattunud vanglasse mõnel teisel põhjusel. Paraku ei järgi enamusi uuringuid seda nõuet. Kui vägivalla hindamisel otsesed andmed muutuvad, siis võib kasutada lähedasi asendajaid, mida saab hindamisel kasutada nt kasutati varasematel aastatel perevägivalla leviku suuruse hindamisel politseisse tehtud kõnede arvu. Ent sellistel juhtudel on oht, et üle- või alahinnatakse probleemi suurust (kõik naised, kes kannatavad vägivalla all, et pöörduda politseisse). (Day, McKenna & Bowlus, 2005, 38 -43).

Uurimuses võib kasutada ka ekspertide hinnanguid ja arvamusi. Mida enam on eksperte, kelle hinnangud on samaväärsed, seda suurema tõenäosusega saab neid uuringutes kasutada.

Üheks kõige keerulisemaks kulude hindamise aspektiks on erinevate allikate ühildamine. Siin võib esineda mitmeid probleeme, mis muudavad lõpptulemust. Esiteks, peavad kõik andmed olema pärit samast baas-aastast. Kui kõik kulud kokku liidetakse, peavad nad olema sama valuutaväärtuse ja inflatsiooninäitajatega. Lisaks, kui uurimustulemused on pärit erinevatest riikidest, tuleb vaadata, et need on vastavuses samade nõuetega.

Erinevate aastate võrdlemisel, tuleks silmas pidada ka vägivalla levimuse suurenemist või vähenemist. Lõpuks tuleb vältida topeltkannete tegemist nt kui üks andmekogum uurib peresisest seksuaalvägivallast ning teine igasugust seksuaalvägivallast, siis tuleks vältida kahe andmebaasi kokkuliitmist. (Day, McKenna & Bowlus, 2005, 38 - 43).

1.7 Kokkuvõtteks

ÜRO korraldas 2005. aastal uurimuse, kus vaadeldi erinevaid võimalusi naistevastase sh perevägivalla hinna arvutamiseks. Vägivalla tagajärjel võivad tekkida kulud seitsmes peamises kategoorias: õigussüsteemis; tervishoiusüsteemis; sotsiaalhoolekandes; hariduses; äris; majapidamisteenustes ja mittemateriaalsed kulud.

Kõigil naistevastase/perevägivalla uuringutel on sama eesmärk ning samad arvutusmeetodid. Erinevused tulevad vaid andmete korjamisest, haldamisest ning tõlgendamisest. Raamatupidamise mudelist on kerge aru saada. Selle aluseks on kaupade ning teenuste hind ning selle tarbimise aeg või kogus. Kuigi mudeli nõrkuseks on selle haldamise kulukus, on seda siiski oluline teha, sest see näitab kui suured on tegelikult kulud vägivallale ning aitab kaasa ka vägivalla ennetusmeetmete väljatöötamisele ja rakendamisele, mis omakorda vähendab tulevikus kulusid vägivallale.

2. ÜLEVAADE SOOME VÄGIVALLA HINNA UURIMUSEST

Soome naistevastase vägivalla ülevaade põhineb Heiskaneni ja Piispa 2001. aastal läbiviidud uurimusel, kus võeti vaatluse alla ühe keskmise suurusega Soome omavalitsuse kulud naistevastasele vägivallale novembri kuu jooksul. Uurimusse kaasati spetsialistid, kes igapäevaselt töötavad perevägivalla ohvritega. Järgnevalt on antud ülevaade Hämeenlinnast ning peamistest kuluartiklitest, mida vägivalla hinna arvutamisel arvesse võeti.

2.1 Ülevaade Hämeenlinnast

Hämeenlinnas korraldati 2001 aasta novembris uurimus, mille eesmärgiks oli välja selgitada ühe kohaliku omavalitsuse kulutused naistevastasele vägivallale. Hämeenlinna valiti uurimuse läbiviimiseks, sest oli keskmise suurusega Soome omavalitsus ning seal olid esindatud põhilised vägivalla ohvrit toetavad asutused. Lisaks olid erinevate abiorganisatsioonide töötajad läbinud naistevastase vägivalla koolituse, toimivad koostöösuhked erinevate ametkondade vahel ning linn soovis naistevastase vägivalla sh perevägivalla probleemiga tõsiselt tegeleda. (Piispa & Heiskanen, 2002, 7).

Soome statistikaameti andmeil (vt Piispa & Heiskanen, 2002, 7 järgi) elas 2000. aastal Soomes 2 651 774 naist. Hämeenlinnas elavad naised moodustavad 0,93% riigi elanikkonnast. Hämeenlinnas elas 2001. aasta lõpus 46 352 elanikku, neist oli naisi 24 703 (veidi üle 53%). Abielus oli 8785 naist ning lahutatud 2852 naist. Hämeenlinnas elavatest naistest 16% on nooremad 15. aastased.

Kuritegevusstatistika põhjal oli Hämeenlinnas 2000. aastal 359 registreeritud vägivallaakti. Ent praktika näitab, et varjatud kuritegevus on politseistatistikast kümme korda kõrgem. Registreeritud vägivallajuhtumitest oli 133 vägivallajuhtumit seotud naistevastase vägivallaga. Kuus tegi see keskmiselt 11 juhtumit, mis teeb 5,4 juhtumit 1000 Hämeenlinna naise kohta. See tulemus on sarnane 1998. aasta Heiskaneni ja Piispa (vt vt Piispa & Heiskanen, 2002, 7 järgi) poolt läbiviidud üleriigilise uurimusega, kus tulemuseks oli 3,7 juhtu 1000 naise kohta. Siiski tuleb Hämeenlinnas politseil naistevastase vägivallaga sagedamini kokku puutuda kui riigis keskmiselt. (Piispa & Heiskanen, 2002, 7).

Naistevastase vägivalla juhtumistest oli 76 ründamised, kaheksa raske kehavigastuse tekitamist ning kaheksa ja 40 kergemat peksmist. Lisaks tuli Hämeenlinna politseil 2000. aastal tegeleda kolme vägistamise ja mitmete teiste seksuaalsete ja vägivaldsete kuritegudega. (Piispa & Heiskanen, 2002, 7).

2.2 Metodoloogia

Uurimuse andmete kogumiseks kasutati teemaintervjuusid sotsiaal-, tervishoiu- ja õiguskaitsesektori esindajatega, kellel oli kokkupuude perevägivalla ohvritega. Intervjuude põhjal koostati perevägivalla registreerimise ankeet, mida paluti erinevate sektorite töötajatel novembris täita. Ankeet sisaldas järgmisi küsimusi: kes võttis abistajaga ühendust; kuidas võeti ühendust; millise vägivallaga oli tegemist; kes oli vägivallatsejaks; kas naine oli võtnud ühendust teiste abiandvate asutustega; kuhu naine oli suunatud abisaamiseks ning kui palju kulus juhtumi käsitlemiseks aega.

Andmete kogumise võtmeküsimuseks oli, kliendile/ juhtumile kulunud aeg: päevad võis teisendada ka tundideks, näiteks. 2 tööpäeva = 14 tundi, 2 haiglas veedetud täispäeva = 48 tundi. 20 minutit = 0,3 tundi. Töötajatel paluti tööaja sisse arvutada telefonikõned klientide või teiste abiandvate asutustega. (Piispa & Heiskanen, 2002, 11-13).

2.3 Konkreetsed kululiigid hinna arvutamisel

Kulude arvutamisel võeti arvesse kulusid kolmes järgnevas sektoris:

- **Tervishoiusektor:** Tervishoiusektoris tegeletakse vägivalla tagajärjel tekkinud füüsiliste ja vaimsete kannatustega. Tervishoiusektoris võeti kululiikidena arvesse: Haiglaravi Kanta – Häme Keskhaigla (KHKS) erinevates osakondades, esmaabiteenused KHKS, psühhiaatiline ravi, ambulatoorsed ja statsionaarsed tervishoiuteenused tervisekeskustes, tervisekeskuse psühholoogiteenused ja kiirabiteenused
- **Sotsiaaltöosektor:** siin võeti kululiikidena arvesse varjupaigateenused, sotsiaalkorterid, lastekaitseteenused, kriisiabi, sotsiaaltöö kirikutes, perenõustaja teenused, alimendid ja toimetulekutoetused, kooli tugiteenused, AA-kliinikud, kinnisvarateenused, koduteenused.
- **Õiguskaitsesektor:** Õiguskaitsesektori alla lähevad politsei, õigusabiteenused prokuratuur ja vahendusteenused. Üksikadvokaatidest uurimuses ülevaade puudub. Õiguskaitsesektoris on peamiseks vägivallaga tegelejaks politsei. Politsei kulutegevused on: kõnekeskus, kinnipidamine, uurimistoimingud ja politsei sotsiaaltöö. (Piispa & Heiskanen, 2002).

2.4 Kulude arvutamine

Perevägivalla hinna välja arvutamisel võeti arvesse vaid otseseid kulusid, sest kaudsetel kuludel, nagu kaotatud töövõime või kaotatud heaolu, puudub nn turuväärtus. Andmete analüüsimisel selgus, ühe kliendiga võis olla kuus ka mitu kokkupuudet või oli ühel kliendil kokkupuude erinevate sektorite esindajatega. Kulude arvestamisel võeti aluseks kas konkreetse teenuse ühikuhind või töötaja tunnitasu. (Piispa & Heiskanen, 2002, 11-13).

2.4.1 Tervishoiu kulud

Tervishoiusektoris (vt. tabel 2) oli kulude määramise aluseks tervishoiutöötajate tööajakulu klienditööle või ohvri haiglas veedetud päevade arv. Tervishoiusektoris oli novembris 130 kliendikontakti. Psühhiaatrilise avahoolduse pikkuseks loeti 8-tunnine tööpäev, haiglaravi pikkuseks keskhaiglas ning tervisekeskuses loeti 24 tundi. Kliendikontaktidele kulus tervishoiusektoris aga 138 tundi. Kokku tehti naiste abistamiseks tööd 1 058 tundi. (Heiskanen & Piispa 2002, 17).

Tabel 2. Tervishoiusektori kulud Hämeenlinnas 2001. aasta novembris
(Heiskanen & Piispa 2002, 17)

	Kontaktide arv	Kontaktile kulud aeg/päevades	Ühikuhind eurodes	Kulud kokku eurodes
Psühhiaatriline avahooldus polikliinikus	104	0	89,1	9 264
Psühhiaatriline avahooldus päevaosakonnas	2	31	117,6	3 647
Haiglaravi kekshaiglas	3	23	231,9	5 334
KHKS esmaabi	1	0	253,8	254
Tervisekeskuse psühholoogiateenus	14	0	37,8	529
Tervisekeskuse voodiravi	1	5	117,6	588
Muud teenused terviskeskustes ja keskhaiglas	3	0	51,8	155
Kiirabiteenused	2	0	118	236
Kokku	130	59	-	20 008

2.4.2 Sotsiaalsektori kulud

Sotsiaalsektoris (vt tabel 3) kasutati kulude välja selgitamiseks kahte erinevat varianti: nendes kohtades, kus kliendid said ööpäevaringset teenust, kasutati kindlaks määratud ühikuhinda, lühiajaliste kliendikohtumiste, külastuste ja vastuvõttude korral võeti aluseks kliendiga kohtumisele kulunud aeg ehk tunnihind. 2011. aasta novembris oli sotsiaalsektori töötajatel 64 päeva ja 736 tundi kokkupuudet klientidega, kes olid näinud või kogenud perevägivalda. (Heiskanen & Piispa 2002, 18-27).

Lastekaitsetöö kulutused: Kõige rohkem kulus aega lastekaitsetööle – 331 tundi, sellest 131 tundi kulus koduabi töötajale (25,8 eurot/tund) ja lastekaitse töötajale 160 tundi (41 EUR/tund). Lastekaitsetöötajad töötavad paaridena. Novembris oli neil töötajatel neli kriisijuhtumit. Tavaliselt kulub ühe kriisijuhtumi lahendamiseks aega ca 1 kuu, seega olid need kulud 6 054 eurot kuus (100, 91 EUR/päev). Novembris paigutati kaks last ennetava meetmena päevakodusse. Valla kulud päevahoiule olid 22 päeva eest 1 487 eurot (33,8 EUR/päev). Kulutused lastekaitsele kokku olid 17 479 eurot. (Heiskanen & Piispa 2002, 18 – 27).

Perekeskuses (varjupaigas) oli novembris 22 päeva üks naine koos lapsega, 12 tundi kasutati kliendikohtumisele. Üks varjupaiga päev maksis täiskasvanud kliendile 92,5 eurot ja lapsele 50,5 eurot. 22-päevane teenus maksis kokku 3 145 eurot. Kliendiga kohtumise kulu arvutamiseks kasutati sotsiaaltöötaja tunnitasu (41 EUR/tund). Kokkuvõttes olid perekeskuse kulud 6658 eurot. (Heiskanen & Piispa 2002, 18-27).

- Perenõustamist kasutati vägivalda kogenud naiste aitamiseks 60 tundi. Keskmise kliendikontakt kestis 80 minutit, pikim 3 tundi. Perenõustamisele kulus 2 267 eurot (44,6 EUR/tund).
- AA kliinikus kulus vägivallaohvrite abistamiseks 42 ravipäeva ja 26 tundi. Joomasööstu katkestamise teenust saadi 12 päeva ja võõrutusseisundi ravi 30 päeva. Ravi maksimaalne pikkus oli 30 päeva ja keskmiselt 14 päeva. Ööpäevane teenus joomasööstu katkestamisteenust maksis 131 eurot ja võõrutusteenust 23 eurot, mis teeb ravikulude kogusummaks 2 286 eurot. Klientidega kohtumisele kulus 26 tundi (37,8 EUR/tund). AA- kliiniku kogukuludeks olid 3 233 eurot.
- Alvari peretöötajad kulutasid vägivalla all kannatavate perede abistamiseks 15 töötundi. Nende keskmine töötasu on keskmiselt 16,8 EUR/tund, mis tegi kogukuludeks 257 eurot.
- Koduteenuse kulude arvutamisel kasutati tunnihinda, mis oli 17,8 eurot, teenuse üldkuluks oli 71 eurot.
- Alimendid/toimetulekutoetus (kohaliku omavalitsuse toetused perevägivalda kogenud naistele) – kulude arvutamisel võeti aluseks tunnihind ning töö tegemiseks kulus 11 tundi (42 EUR/tund).
- Diakoonia- ja ohvriabitöö kulude arvestamisel kasutati tunnihinda (42 EUR/tund).

- Eluasemeteenust kasutati novembris kolme naise abistamiseks. Nad said linnalt või vallal elamispinna, millega kaasnes 1 267 eurot eluasemekulusid. Klientidega asjaajamiseks kulus 8 tundi ning kulude arvestamisel võeti aluseks 41 eurone tunnihind. Kokku olid kulud 1 595 eurot.

Kooli nõustajatel ja psühholoogidel kulus vägivaldsete peresuhtest elavate lastega 10 tundi tööd. Uurijate hinnangul oli selle teenuse maksumus 404 eurot. (Heiskanen & Piispa 2002, 18-27).

Sotsiaalvaldkonna kulud naistevastase vägivallale sh perevägivallale olid 54 912 eurot, neist 22 526 eurot kulus kliendikontaktidele ja 32 386 eurot muudele kuludele nt päevahoidudele, ja laste ümberpaigutamistele. Hinnanguline aastakulu sotsiaalsektorile oleks 658 118 eurot (vt. tabel 3). Rohkem kui neli viiendikku kogu sotsiaalsektori kuludest perevägivalla korral, lähevad lastekaitsele. (Heiskanen & Piispa 2002, 18-27).

Tabel 3. Sotsiaalsektori kulud perevägivallale 2001. aasta novembris Hämeenlinnas
(Heiskanen & Piispa 2002, 27)

Teenus	Päevad	Tunnid	Kliendi-kohtumiste hind EUR	Muud kulud	Kulud kokku	Aasta kulud
Aa – kliinik	42	26	965	2 268	3 233	38 795
Eluasemeteenus		8	328	1 267	1 595	19 143
Diakooniatöö		9	386		386	4 638
Alimendid/toimetulekutoetus		11	463		463	5 551
Lastekaitse eriteenused		248	6 361	15 137	21 498	257 976
Perekeskus	22	12	486	6 172	6 658	79 894
Lastekaitsetöö		331	9 937	7 542	17 479	209 748
Alvari peretöö		15	257		257	3 078
Koduteenused		4	71		71	851
Perenõustamine		60	2 667		2667	32 001
Kooli-tugiteenused		10	404		404	4 036
Ohvriabi	64	5	201		201	2 407
Kokku	64	736	22 526	32 386	54 912	658 118

2.4.3 Õiguskaitsesektori kulud

Õiguskaitsesektoris oli novembris 2001.aastal Hämeenlinnas 132 kliendikontakti, töötunde kulus kokku 371 tundi. Õiguskaitsesektoris polnud ühtegi ööpäevaringset teenust. Kontaktid klientidega jäid 3 minuti (kõned kõnekeskusesse) ja 18 tunni (vahistamine) vahele.

Häirekeskus sai novembris 51 kõnet, mis puudutasid naistevastast vägivalda. Ajaliselt kulus selleks aega 43 tundi. Politsei tunnitasuks arvestati kõikidel tasanditel 50,4 eurot/tunnis.

Häirekeskuse kõnedest tuli 34 korral teha väljasõit, mille ühikuhinnaks oli 117, 6 eurot. Politsei sotsiaaltöö tunnihinnaks oli 41 eurot ning kohtueelse politseiuurimistöö tunnihinnaks oli 50, 4 eurot.

Õigusabibüroo sai novembris 9 naistevastase vägivallaga seotud klienti. Kontaktide pikkus varieerus 15 minuti ja 8 tunni vahel. Õigusabi tunnitasuks oli 84 eurot. (Heiskanen & Piispa 2002, 27 – 32).

Seitsmel juhul esitati kohtusse hagi $.6 * 672,2$ eurot (ringkonnakohtus menetlemise hind) $+1 * 2 184,9$ eurot (apellatsioonikohus) = 6 218 €, lisaks oli prokuröri tööajamaksumuseks 2 688 eurot.

Lepitaja tunnihinne oli 17 eurot ning teenuse maksumus oli 840 eurot, kuid seda ei arvestatud kuludesse.

2001. aasta novembris oli naiste väärkohtlemise tõttu vanglas kaks meest. Mõlemad mehed olid vangistuses terve kuu. Kulude arvutamisel võeti ühikuhinnaks 100,8 eurot ($2 \times 30 \times 100,8 = 6050$ €).

Õiguskaitsesectoris oli novembris kulusid 28 193 € (vt. tabel 4). Aasta kuludeks teeb see 338 326 €. (Heiskanen & Piispa 2002, 27 – 32).

Tabel 4. Hämeenlinna õiguskaitsesectori kulud perevägivallale 2001. aasta november
(Heiskanen & Piispa 2002, 32)

	Kulunud aeg h	Ühikuhind EUR	Kulud kokku EUR
Häirekeskus	43	50,4	2 167
Väljasõit		117,6	3 998
Politsei sotsiaaltöö	60	41,0	2 460
Arest		117,6	2 352
Politseiuurimistöö	7	50,4	353
Õigusabiteenused	23	84,0	1 907
Lepitamine	24	-	-
Prokuratuur	32	84	2 688
Kohtuprotsess			6 218
Vangla			6 050
Kokku			28 193

2.5. Kokkuvõtteks

Soomes, Hämeenlinnas korraldati 2001 aasta novembris uurimus, mille eesmärgiks oli välja selgitada ühe kohaliku omavalitsuse kulutused naistevastasele vägivallale. Hämeenlinna valiti uurimuse läbiviimiseks, sest oli keskmise suurusega Soome omavalitsus ning seal olid esindatud põhilised vägivalla ohvrit toetavad asutused. Novembris oli tervishoiu-, sotsiaal- ja õiguskaitsesectoris naistevastase vägivallaga seoses kokku 615 kliendikontakti. Novembrikuus kulus Hämeenlinnas naistevastasele vägivallale 103 113 eurot ning aasta kuludeks ligikaudu 1,2 miljonit eurot. Aastase kulu leidmiseks korrutati novembris saadud summad 12-ga ja kooliga seotud kulud 10-ga (kool on avatud 10 kuud). Kogu Soomes aga oleks aastaseks kuluks 91,1 miljonit eurot, mis on ligikaudu kaks korda suurem summa kui varem läbiviidud sarnases uurimuses (vt Heiskanen & Piispa, 2002, 33 järgi) (vt. tabel 5). Heiskanen ja Piispa (2002, 33) tõdesid, et kulutused naistevastasele vägivallale on suured, ent need on tegelikkuses veelgi kõrgemad, sest selles uuringus pole arvesse võetud lisakulusid nt kulusid ravimitele.

Tabel 5. Hämeenlinna kulud naistevastasele vägivallale 2001. aasta novembris, prognoositav aasta kulu, aastased kulud terves riigis ning varasema uuringu tulemus (Heiskanen & Piispa 2002, 33)

	Novembri kulud EUR	Aastakulud EUR	Kogu riigi kulud EUR	Vägivalla hind 2000 EUR
Tervishoiusektor	20 008	240 096	17 689 271	6 722 689
Sotsiaalsektor	54 912	658 118	48 487 387	14 789 916
Õiguskaitsesector	28 193	338 316	24 925 711	26 554 622
Kokku	103 113	1 236 530	91 102 369	48 067 227

3. ÜLEVAADE INGLISMAA PAARISUHTEVÄGIVALLA HINNA UURIMUSEST

Inglismaal korraldati 2004. aastal Walby (2004) poolt uurimus, millega sooviti leida paarisuhtevägivalla tagajärjel tekkinud kulutusi. Järgnevas ülevaates ongi kasutatud Walby (2004) uurimustulemusi.

3.1 Metodoloogia

Perevägivalla kulude väljaselgitamiseks on vaja kolme peamist tüüpi andmeid. Esiteks on vaja teada perevägivalla ulatust ja iseloomu, sealhulgas nii ohvrite arvu kui ka avastatud intsidentide arvu. Teiseks peab olema mingisugune mõõde, mille alusel hinnata perevägivalla ulatuse ja iseloomu mõju ohvritele ja ühiskonnale tervikuna (millisel määral see häirib tööelu, põhjustab kannatusi jms). Kolmas element on seotud teenuse osutamise kuludega, majandusliku kaotusega ning ühiskonna valmisolekuga vältida inimese kulusid valule ja kannatustele.

Andmeid perevägivalla ulatuse ja iseloomu saamiseks ning perevägivalla hinna arvutamiseks kasutati järgnevaid allikaid:

- 2001. aastal Ühendkuningriigi Siseministeeriumi korraldatud Briti kuritegevuse uuringu isikuvastase vägivalla isetäidetava mooduli andmed;
- Teenuse osutajate andmed ning aruanded. Andmed saadi kriminaalõigussüsteemi, eluaseme, varjupaikade ja tsiviilõigussüsteemi pakkujatelt;
- Varasemalt läbiviidud uuringute tulemused. (Walby, 2004, 13).

3.1.1 Ülevaade Briti kuritegevuse uuringust

2001. aastal korraldati Briti kuritegevuse uuring, milles osales 40 000 inimest. Uuringu eesmärgiks on välja selgitada, milliseid kuritegusid on inimesed kogenud. Küsimustikud puudutasid perevägivalda, vägistamise ja jälitamise intsidente. Küsitlus oli „näost-näku“ intervjuerimise teel, kuid perevägivalda puudutavaid küsimusi oli inimesel võimalik ise küsitleja arvutisse täita. Isetäidetavale moodulile vastas 40 000 inimesest 22 463. Mooduli täitjateks olid nii naised kui ka mehed vanuses 16 – 59, kes olid kannatanud mõnda liiki perevägivalla käes. Küsimustikus koguti andmeid mitteseksuaalse perevägivalla, seksuaalse vägivalla ja jälitamise ulatuse kohta. (Walby, 2004, 13).

Mitteseksuaalne vägivald jaguneb kolmeks: emotsionaalne ja majanduslik vägivald, ähvardamine ja jõu kasutamine. Kuigi emotsionaalse ja majanduslik vägivallaga kaasnevad suured kahjud inimese elukvaliteedile, pole võimalik neid kulusid hinnata, seega arvestati perevägivalla hinna arvutamisel tapmisähvarduste, relvaga ähvardamise ja jälitamise juhtumeid. Seksuaalse vägivallaga ja jälitamisega seotud kulusid võeti arvesse vaid nendel juhtudel kui vägivallatsevaks isikuks oli pereliige (ka praegune või endine elukaaslane). (Walby, 2004, 17).

3.2 Kulude arvutamine

Selles uurimuses võeti aluseks 2001. aastal korraldatud uurimus, mis hõlmas nii nais- kui ka meesohvreid. Perevägivalla hinna väljaselgitamisel võeti arvesse kolme liiki kulusid:

1. Teenused, mis on valdavalt riigi rahastatud:
 - kriminaalõigussüsteem;
 - tervishoiuteenused;
 - sotsiaalhoolekanne;
 - eluasemeteenused;
 - tsiviilõigussüsteem.
 2. Majanduslikud kahjud, mida kannavad nii tööandjad kui ka töötajad;
 3. Inimkannatud ja emotsionaalsed kahjud, mis tulenevad ohvri individuaalsusest.
- (Walby, 2004, 22).

3.2.1 Kriminaalõigussüsteemi kulud

Kriminaalõigussüsteemi kulude kindlakstegemisel kasutati siseministeeriumi andmeid (kohtusüsteemid, vanglad) ja politsei tegevusaruandeid.

Teatud perevägivalla aktid on ka kuritegelikuks muudetud ning seetõttu on nende raskusaste ning kategooria ka seadusega reguleeritud. Näiteks peetakse kägistamist, relva kasutamist ning seksuaalset kallaletungi raskete vigastustega kuriteoks. Kuriteod kus peamised vigastused on kriimustused, marrastused, väikesed verevalumid ja tursed, on viidud kategooriasse „teised vigastused“ ning nende raskusastet ei peeta nii tõsiseks. Kallaletung aga hõlmab soovimatut kontakti, millele ei järgne nähtavaid vigastusi. Alljärgnevas tabelis on näha uurimuse tulemusel saadud perevägivalla ulatus ning raskusaste. Mõrvade arv on saadud kuriteo statistikast (vt. tabel 5.). (Walby, 2004, 37-44).

Tabel 5. Hinnanguline koduvägivalla ulatus ja võrreldavad kuriteo kategooriad
(Walby, 2004, 14)

Võrreldav kuriteo kategooria	Perevägivalla tüüp	Kuriteo raskusaste	Nais-ohvrite arv	Mees-ohvrite arv	Inimesed kokku
tapmine	Peresisene tapmine	Fataalne	102	23	125
Rasked vigastused	Kägistamine, lämmatamine	Raske	65 000	6000	71 000
Rasked vigastused	Relva kasutamine	Raske	13 000	11 000	24 000
Penetratsioonne vägistamine ja kallaletung	Vägistamine ja kallaletung	Raske	37 000		37 000
Vägistamine	Vägistamine	Raske	28 000		28 000
Teised vigastused	Löömine, rusikaga, löömine	Kerge	205 000	177 000	382 000
Teised vigastused	tapmisega ähvardamine		82 000	13 000	95 000
Teised vigastused	Relvaga ähvardamine		36 000	16 000	52 000
kallaletung	Surumine, maas hoidmine, lahtise käega löömine		410 000	174 000	584 000
Teised vigastused	Jälitamine		446 000	71 000	517 000
Seksuaalne rünnak	Seksuaalne rünnak		26 000		26 000

Allolevast tabelist on näha, millised olid kriminaalsüsteemi üldkulud ühe juhtumi kohta. Vastavalt sellele on näha, et üks tapmisjuhtum läheb riigile maksma 118,299 naela, raskete tagajärgedega süütegu 9127 naela, teiste tagajärgedega kuritegu 1000 naela, kallaletung 215 naela ning seksuaalsüüteod 3837 naela (vt. tabel 6). 2011. aastal oli kriminaalõigussüsteemi üldmaksumus ligikaudu 4,27 miljardit naela. (Walby, 2004, 37 - 44).

Tabel 6. Kriminaalõigussüsteemi kulud ühe intsidendi kohta
(Walby, 2004, 42)

Tegevus	Tapmine	Rasked tagajärjed	Teised tagajärjed	Kõik tagajärjed (rasked ja teised tagajärjed keskmiselt)	Kallal-e-tung	Seksuaal-süüteod
Hagemine	410	250	20	50	5	60
Magistraadi kohus	100	60	6	10	1	7
Krooni kohus	720	440	40	90	9	180
Vandekohtu teenus	90	60	5	10	1	20
Õigusabi	1100	650	60	130	10	200
Mitte õiguslik kaitse	250	150	10	30	4	50
Kriminaalhooldus	430	260	20	50	5	60
Vangla teenused	4 200	2 600	240	520	50	1 200
Teised KRÕSK	1 700	1 100	100	220	20	160
Kuriteoga tekitatud kahju hüvitamine	2 000	1 200	110	250	20	
Mitte kuriteolised politsei kulud (kodused vaidlused)	11 000	6 770	611	1 360	125	1 937
Politsei tegevus	107 299	2 357	389	1 062	90	1 900
Kulud kokku ühe intsidendi kohta	118 299	9 127	1 000	2 422	215	3 837

Selleks, et hinnata kriminaalõigussüsteemi kulusid perevägivallale, on vaja hinnata, milline osa vägivallast ning seksuaalkuritegudest on seotud perevägivallaga. Süüteod on jagatud kahte liiki: tapmine ja teised kuriteod. Perevägivalla tapmiste arv saadi kriminaalstatistikast. Kulude arvutamisel võeti aluseks Brand'i ja Price'i (vt Walby, 2004, 37 järgi) väljatöötatud mudel. Teiste kuritegude (isikuvastased ja seksuaalkuriteod) peresisese vägivalla osakaal saadi Londoni politseijaoskonna registreeritud andmetest. Alljärgnevast tabelist on näha, millised on kulud nii kriminaalõigussüsteemis kui politseis kokku ning millise osa moodustab perevägivald ülejäänud kuritegevusest (vt. tabel 7) (Walby, 2004, 37 - 44).

Tabel 7. Politsei ja Kriminaalõigussüsteemi (KRÕS) kulud ja perevägivalla osakaal kogu kuritegevusest
(Walby, 2004, 44)

Kuriteo tüüp	KRÕS Kulud £'000s	Politsei kulud £'000s	Pere- vägivalla osakaal kuritegevuse st %	KRÕS Pere- vägivalla kulud naistele £'000s	Politsei pere- vägivalla kulud naistele £'000s	KRÕS Pere- vägivalla kulud meestele £'000s	Politsei pere- vägivalla kulud meestele £'000s	KRÕS pere- vägivalla kulud kokku £'000s	Politsei pere- vägivalla kulud kokku
Isikuvastane vägivald	3 476 889	1 135 842	22% (19 naist ja 3 meest)	660 609	215 810	104 307	34 075	764 916	249 885
Seksuaal-kuriteod	498 810	295 345	6%	29 929	17 721			29 929	17 721
Kodused vaidlused	285 067	285 067	78 %(68 naist ja 10 meest),	193 846	193 846	28 507	28 507	222 352	222 352
Kulud kokku	4 260 766	1 716 254		884 384	427 377	132 814	62 582	1 017 197	489 958

3.2.2 Tervishoiusüsteemi kulud

Perevägivallaga kaasnevad mitmed vaimse ja füüsilised vigastused, mis vajavad arstlikku sekkumist. Tervishoiusüsteemi kulude arvutamisel võeti aluseks transpordiministeeriumi kulude arvutamise mudel, mida kasutatakse liiklusõnnetusse sattunud inimeste tervishoiukulude arvutamisel. See põhineb pikaajalistel uurimustel. Selle alusel on vigastused jaotatud surmavateks, rasketeks ning kergeteks. Brand ning Price (vt Walby, 2004, 46 järgi) omakorda kohandasid neid kuritegevuse hinna määramisel ning nimetasid neid vigastusi vastavalt tapmiseks, raskete tagajärgedega ning teiste tagajärgedega juhtumiteks. Neid kulusid, mis ei lähe tervishoiukulude alla, nimetasid nad rünnakuks. Vastavalt vigastuse raskusele on kujundatud ka kulud vägivallale (vt. tabel 8). (Walby, 2004, 45-53).

Tabel 8. Haigla ja kiirabi kulud kuriteo tüüpide järgi

(Walby, 2004, 46)

Vägivalla tüüp	Õnnetuse tüüp	Maksumus inimese kohta £
Tapmine	fataalne	670
rasked tagajärjed	raske	9190
Teised tagajärjed	Kerge	680
Rünnak		0

Selleks, et selgitada välja perevägivalla kulud tervishoiu valdkonnas, võeti arvesse kuritegevuse raskusastele määratud hind ning korrutati see vastavate intsidentide arvuga (vt. tabel 9). (Walby, 2004, 45-53).

Tabel 9. Hinnangulised perevägivallast tingitud kulud haiglale ja kiirabile

(Walby, 2004, 49)

Perevägivalla tüüp	Haigla ja kiirabi kulud £ 000s	Nais- ohvrite arv	Kulud nais- ohvritele £ 000s	Mees- ohvrite arv	Kulud mees- ohvritele £ 000s	Kulud kokku £ 000s
Peresisene tapmine (tapmine)	670	102	68	23	15	83
Jõu kasutamine: lämmatamine, kägistamine (rasked tagajärjed)	9 190	65 000	597 350	6 000	55 140	652 490
Jõu kasutamine: relva kasutamine (rasked tagajärjed)	9 190	13 000	119 470	11 000	101 090	220 560
Jõu kasutamine: löömine (teised tagajärjed)	680	205 000	139 400	177 000	120 360	259 760

Perevägivalla tüüp	Haigla ja kiirabi kulud £ 000s	Nais-ohvrite arv	Kulud nais-ohvritele £ 000s	Mees-ohvrite arv	Kulud mees-ohvritele £ 000s	Kulud kokku £ 000s
Tapmisega ähvardamine (teised tagajärjed)	0	82 000	0	13 000	0	0
Relvaga ähvardamine (teised tagajärjed)	0	36 000	0	16 000	0	0
Jälitamine (teised tagajärjed)	0	446 000	0	71 000	0	0
Jõu kasutamine: lükkamine, surumine (kallaletung)	0	410 000	0	174 000	0	0
Penetratiivne vägistamine ja kallaletung	680	37 000	25 160	-	0	25 160
Vägistamine	680	28 000	19 040	-	0	19 040
Seksuaalne ahistamine	0	26 000	0	-	0	0
Kokku			881 448		276 605	1 158 053

Lisaks eelnevatele kuludele, kaasnevad perevägivallaga ka mitmed teenustega seotud kulud. On kolm peamist kululiiki, millega teenuste kasutamise juures tuleb arvestada:

- Perearsti visiidid: keskmiseks visiidi pikkuseks on 9,36 minutit. Visiidi hinnanguliseks maksumuseks arvestati 1,70 £/ minut, mis teeb ühe visiidi maksumuseks 15,91 naela. Keskmiselt on ühe juhtumi kohta kolm visiiti, mistõttu kujuneb visiitide kogumaksumuseks 48 naela.
- Väljakirjutatud retseptid: visiitidel väljakirjutatud retseptide maksumuseks on määratud 17,82 naela, kolme visiidi korral on summa 53 naela kannatanu pealt. Väljastatud retseptid on 85% ulatuses tasuta ning seega enamiku kuludest kannab riik. Patsientide kulud jäävad 6,20 naela retsepti kohta ning kolme visiidi korral on kuluks 19 naela.
- Reisikulud Patsientidel tekivad visiitidel käimisega reisikulud, mille keskmiseks kuluks ühe inimese eest arvestati 6,70 naela. Kolme visiidi reisikuludeks on seega 20 naela ning need kannab patsient. Hinnanguline keskmine hind perevägivallaga seotud tervishoiukuludele jääb 121 naela ühe inimese kohta (vt. tabel 10). (Walby, 2004, 45 - 53).

Tabel 10. Perevägivalla kulutused arsti visiitidele, retseptidele ja reisikulud ühe inimese kohta

(Walby, 2004, 52)

Perevägivalla tüüp	kolme visiidi, retsepti ja reisi kulud £	Nais- ohvrite arv	Kulud naistele £ 000s	Mees- ohvrite arv	Kulud meestele £ 000s	Kulud kokku £ 000s
Jõu kasutamine: lämmatamine, kägistamine (rasked tagajärjed)	121	65 000	7 865	6 000	726	8 591
Jõu kasutamine: relva kasutamine (rasked tagajärjed)	121	13 000	1 573	11 000	1 331	2 904
Jõu kasutamine: löömine (teised tagajärjed)	121	205 000	24 805	177 000	21 417	46 222
Penetratiivne vägistamine ja kallaletung	121	37 000	4 477			4 477
Vägistamine	121	28 000	3 388			3 388
Kokku			38 720		23 474	62 194

Perevägivallaga kaasnevad terviseprobleemid tekitavad kulusid nii ohvrile kui ka riigile. 2001.aastal kaotas riik perearsti visiitidele ja retseptide väljakirjutamisele 50, 4 miljonit naela, ent ohvritel tuli kulusid 11, 7 miljonit naela (vt. tabel 11). (Walby, 2004, 45 – 53).

Tabel 11. Eeldatavad perevägivallast tingitud retseptide, visiitide ja reise kulud ohvrile ja riigile

(Walby, 2004, 52)

	Riigi kulud £ 000s	Ohvri kulud £ 000s	Kulud kokku £ 000s
konsultatsioonid	24 672		24 672
Retseptikulud	25 779	1 463	27 242
Reisikulud		10 280	10 280
Kokku	50 451	11 743	62 194

Hinnangulised perevägivalla tagajärjel tekkinud kulud tervishoiusektoris on 1 220 247 000 naela. Enamik kuludest (1,2 miljonit) on riigi kanda, kuid ka patsiendil tuleb teatud perevägivalla tagajärjel tekkinud kulusid kanda (vt. tabel 12).

Tabel 12. Perevägivallast tingitud tervishoiu kulude kogumaksumus
(Walby, 2004, 53)

	Riigi kulud	Patsiendi kulud	Kulud kokku £ 000s
Haigla ja kiirabi	1 158 053		1 158 053
konsultatsioonid	24 672		24 672
Retseptid	25 779	1 463	27 242
Reisikulud		10 280	10 280
Kokku	1 208 504	11 743	1 220 247

3.2.3 Vaimse tervise kulud

Perevägivalla negatiivset mõju on tõendatud erinevate uuringutega. Perevägivalla tagajärjel suureneb vaimse tervise teenuste kasutamine. Perevägivallaga võivad kaasneda mitmed psüühikahäired. Vaimse tervise kulude hindamisel võeti arvesse kolme perevägivallaga kaasnevat psüühilist probleemi: depressioon, posttraumaatiline stressisündroom ja suitsidaalsus. Vaimse tervise kulude hindamisel võeti arvesse vaimse tervise teenuste kasutamise suurenemist. (Walby, 2004, 54).

Vaimse tervise kulude hindamisel võeti aluseks 1998. aastal Pateli ja Knappi (vt Walby, 2004, 60) korraldatud uurimus, mille põhjal kulus 1996/97 aastal Inglismaal vaimse tervise teenuste kasutamisele 4,1 miljardit naela, mis teeb ühe elaniku kohta 83 naela (1996/97 aasta teenuste hinnad). Hinnanguliselt kasutab väärkoheldud naine neli korda sagedamini vaimse tervisega seotud teenuseid kui keskmine naine. Seega kulub ühe väärkoheldud naise raviks 332 naela. 2001. aastal kannatas Inglismaal 3,4% (529 000) naistest perevägivalla all. Kui võtta aluseks 1996/97. aastal kehtinud teenuste hinnad, siis kulub vaimse tervise teenustele ligikaudu 176 miljonit naela.

Depressioonist tekkinud tagajärgedega tegelemiseks keskmiseks maksumuseks on 358 naela (konsultatsioonid, teraapiad, ravimid), post-traumaatilise stressisündroomi keskmine ravimaksumus on 1479 naela ühe juhtumi kohta. Suitsidaalsete inimeste ravimaksumus jääb vastavalt tekkinud kahjudele 680 ja 9190 naela vahele. (Walby, 2004, 54 - 62).

3.2.4 Sotsiaalhoolekanne ja lapsed

Vägivaldsetes peresuhetes on lapsed samasugused ohvrid - neil tekivad õpiraskused, ärevushäired ning psühhosomaatilised haigused. Seetõttu vajavad lapsed erinevaid sotsiaalhoolekande teenuseid. Vastavalt teenusepakkuja andmetele oli peamiseks probleemiks hooletusse jätmine ning väärkohtlemine. 2001. aastal oli Inglismaal 376 000 abivajavat last, kellest 55% vajas järelevalvet (24 tunnine järelvalve) ja 26% neid lapsi, kes vajasid toetust perekonnas või iseseisvalt.

Keskmine järelvalveteenus maksab nädalas 500 naela ja teiste abivajavate laste teenustele kulub keskmiselt 120 naela nädalas. Väärkoheldud ja hooletusse jäetud lastele kulub 1,14 miljardit naela, sellest 228 miljonit naela kulub perevägivallaga kokkupuutunud lastega tegelemiseks. (Walby, 2004, 64 - 67).

3.2.5 Majutus/elamispind

Varjupaikade kuludest kannab enamuse osa riik. Kuna Londoni varjupaikade kulud on kõrgemad kui ülejäänud riigis, siis võeti ühendust viie varjupaigaga, et selgitada välja nende kulud. Kuludena võeti arvesse nädala üüritasu ning tugiteenuste kulud. Saadud summa korrutati 2000. aastal varjupaikade kasutanud inimeste arvuga (2 389 inimest) (vt. tabel 13). Summa sisse pole arvestatud vabatahtlike tööd, heategevuslike annetusi. (Walby, 2004, 68 - 80).

Tabel 13. Varjupaikade kulud

(Walby, 2004, 76)

Varjupaik	Rent nädalas £
Camden`i Naisteabi	270.67
Brent`i Naisteabi	528.47
Hackney Naisteabi	478.89
Edinburgh`i Naisteabi	337.19
Carmarthen`i Naisteabi	495.38
Keskmine Londoni varjupaik	426.01
Keskmine mitte Londoni varjupaik	416.29
London kui 25% kõigist varjupaikadest. Kõigi varjupaikade keskmine rent	418.72
Ühe koha keskmine üür, keskmine üür aasta (52 nädalat) kõikides varjupaikades	21 834
Kõikide varjupaikade kulu 2,389 naisele Walesis ja Inglismaal	52 161 miljonit
Hinnanguline varjupaikade kulu Inglismaal ja Walesis	52 161 miljonit

Inglismaal ja Walesis oli 2001/02. aastal 18 243 perekonda, kest jäid perevägivalla tagajärjel kodutuks 2001- 2002 aastal kulutasid Inglismaa ja Walesi 376 kohalikku omavalitsust 225 004 237 naela kodutusega võitlemiseks. Sellest summast 33 751 000 naela (15%) kulus nende perede toetamiseks, kes kaotasid oma kodu perevägivalla tagajärjel

Eluaseme kulusid kasutatakse ajutise elamispinna üürimisel kohaliku omavalitsuse kaudu. Need kulud ulatuvad hinnanguliselt 37 462 000 naelani.

Perevägivalla tagajärjel langeb sageli ka inimeste elukvaliteet ning paljud perekonnad langevad vägivaldse partneri juurest ära minnes või vägivallatseja lahkumisel vaesusesse. Selle tagajärjel võivad tekkida ka elukohaga seotud võlgnevused. Keskmine kulu, mis tekib kohtuvaidluste, müügiga seotud hüpoteegivõlgnevustega ja eluaseme ümbervormistamisega, on 2 500 naela. Selliste kuludega puutus 1998. aastal kokku 33 800 perekonda. Konservatiivselt hinnates, puutub selliste kuludega kokku 10% perevägivalla all kannatavatest perekondadest (3380 majapidamist), siis oleks kuludeks 8 450 000 naela.

Lisaks tekivad kulud ka uude elukohta kolimise ning uue sisustuse ostmisega. Madalaimad kulud, mis võivad uue sisustuse soetamise tagajärjel tekkida on 1400 naela. 2001-2002. aastal oli Inglismaal ja Walesis 18 603 perekonda, kes kuulutati perevägivalla tõttu kodutuks. Uue kodu ja sisustuse soetamisel tekib neil 26 044 000 eest kulusid. Kui aga eeldada, et need perekonnad saavad Community Care toetusi, keskmiselt 338 naela (6,288,000) naela, jääb neil perekondadel lõppkuludena iseseisvalt kanda 19 756 000 naela.

Hinnangulised perevägivalla tagajärjel tekkinud eluaseme kulud on 158 miljonit naela, sellest 130 miljonit kannab riik nii riiklikul kui ka kohalikul tasandil, eraisiku kuludeks jääb 28 miljonit naela (vt. tabel 14) (Walby, 2004, 64 - 80).

Tabel 14. Hinnangulised perevägivallast tingitud eluasemekulud
(Walby, 2004, 80)

Kulu tüüp	Riik /KOV kulud £ 000s	Eraisiku kulud £ 000s	Kulud kokku £ 000s
KOV kulud	33 751		33 751
Eluaseme toetus	37 462		37 462
Varjupaigad	52 161		52 161
Uue kodu sisustus		19 756	26 036
Omandi ümbervormistamine		8 450	8 450
Kokku	129 654	28 206	157 860

3.2.6 Tsiivilõiguse kulud

Tsiivilõigus tegeleb laste hooldusõiguse, lähenemiskeelu, lahutamise ning vara jagamisega. Siin arvestatu kolme tsiivilkohtu toiminguga: koduvägivallaga seotud ettekirjutused (vägivallatseja eemaldamine kodust, lähenemiskeelud), lahutused ja laste/vara jagamine abielus ja kooelus.

Perevägivallaga seotud ettekirjutuste kulud: 2001. aastal oli 30 757 perevägivallaga seotud kohtulikku ettekirjutust. Riiklikult aidati 22 416 inimest ning individuaalselt pöördus kohtusse 8 341 inimest. Keskmise perevägivallaga seotud ettekirjutuse kulu oli 1976 naela. Õigusabiga kaasnevad 6% halduskulud, mis teeb kuludeks 46 951 miljonit naela. Inimesed, kes pöördusid iseseisvalt kohtusse, kandsid kahjusid 16 482 miljoni naela väärtuses (vt. tabel 15) (Walby, 2004, 81 - 87).

Tabel 15. Perevägivallast tingitud ettekirjutuste kulud
(Walby, 2004, 84)

Perevägivalla ettekirjutused	Number	Keskmine kulu £	Kulud kokku £'000s	6% admin.kulud £'000s	Kulud kokku £'000s
Õiguslik abi	22 416	1 976	44 294	2 657	46 951
Individuaalsed maksed	8 341	1 976	16 482	-	16 482
Kokku	30 757	3 952	60 776	2 657	63 433

Lahutused: 2001. aastal esitati 161 580 lahutusavaldust. Maclean (vt Walby, 2004, 84) leidis, et 1996 aastal oli keskmine ilma kaitsjata lahutuse maksumus, millele anti õigusabi 1507 naela ning 2402 naela need lahutused, kus kasutati kaitsjat ja anti õigusabi. 1996. aastal oli 101 õigusabi saanud kaitsjata lahutust ning 1391 õigusabi saanud kaitsjaga lahutust (kokku 1492 lahutust). 1996. aastal olid riigi kulud kaitsjata lahutusele 161 000 naela (sh 6% halduskulusid) ja kaitsjaga lahutusele 3 542 000 naela (sh 6% halduskulusid), mis tegi kokku 3 703 000 naela.

Enamik lahutusi ei saa õiguslikku abi. 2001. aastal oli ilmselt 160 088 lahutust (161 580 – õiguslikku abi saanud lahutused – 101 ja 1391), mis ei saanud õiguslikku abi. Võib aga oletada, et 95% lahutusi viiakse läbi ilma kaitsjata ning 5% kaitsjaga. Seega on eraisiku kulud lahutuse korral 248,4 miljoni naela (vt. tabel 16). (Walby, 2004, 81 - 87).

Tabel 16. Lahutuste arv ja maksumus

(Walby 2004, 85)

Lahutused	Arv	Individuaalne kulu £	6% halduskulu (ühe juhtumi koha)	Kulud kokku £'000
Õigusabi saanud lahutused				
Kaitsjaga	1 391	2 402	144	3 542
Kaitsjata	101	1 507	90	161
Õigusabi saanud kokku	1 492			3 703
Ilma õigusabita lahutused				
Kaitsjaga	8 004			19 226
Kaitsjata	152 084	2 402		229 191
Ilma õigusabita lahutused	160 088	2 507		248 416
Lahutused kokku	161 580			252 119

Lapsed ja vara jagamine: 2001. aastal oli kohtule esitatud 136 146 lastega seotud avaldust ning 54 049 varaga seotud avaldust, kokku esitati tsiviilkohtule 190 195 laste või varaga seotud avaldust. 2001. Aastaks oli neist arved makstud 118 490 juhtumi puhul. Selle alusel selgitati välja, et keskmine õiguslikku abi saanud vara ning lastega seotud tegevus maksab 3058 naela. Riigile läheb see maksma 362 348 000 naela, summale lisanduvad ka 6% halduskulud, mis teeb kogusummaks 384 089 000 naela. (Walby, 2004, 81 - 87).

Perevägivallaga seotud tsiviilkohtumenetluse kulud on ca 312 miljonit naela sellest 159 miljonit naela kulub perevägivallaga seotud riigi õigusabi arvetele. Otseselt perevägivallaga seotud ettekirjutustele kulub ca 47 miljonit naela, 112 miljonit läheb aga juriidilistele küsimustele, mis on seotud lahutuse, laste hooldusõiguse või vara jagamisega. Üksikisiku kulud tsiviilõigusmenetlustes, mis on seotud perevägivallaga, ulatuvad 152 miljoni naelani. Sellest kulub 16 miljonit naela perevägivalla ettekirjutustele, 136 miljonit naela läheb aga lahutuse, vabaabi elu lõpetamise ning laste ja varaga seotud tegevusele (vt. tabel 17) (Walby, 2004, 81 - 87).

Tabel 17. Tsiviilõigussüsteemi kulud perevägivallale

(Walby, 2004, 87)

Tsiviilõiguslik tegevus	Juriidiline abi, riigi toetus £ 000s	Individuaalsed kulud £ 000s	% seos perevägivallaga	Riigi kulud £ 000s	Isiku kulud £ 000s	Kulud kokku £ 000s
Perevägivalla ettekirjutused	46 941	16 482	100	46 941	16 482	63 423
Lahutus	3 703	248 416	29	1 074	72 041	73 115
Seotud tegevused (lapsed, vara)	384 089	219 274	29	111 386	63 590	174 976
Kokku				159 401	152 113	311 514

3.2.7 Majanduslikud/tööhõivega seotud kulud

Perevägivalla tagajärjel väheneb inimese suutlikkus paljudes valdkondades. Üks neist on võime töötada. See võib hõlmata vigastuse tõttu puudunud tööpäevi, hirmu ja ärevusega võitlemiseks abiotsimiseks kulunud aega, tööviljakuse vähendamist, töökoha kaotamist, mis on tingitud vigastustest või vajadusest kolida uude keskkonda. Tööhõivega seotud kahjusid kannavad nii ohver, tööandja (kulud uue inimese värbamisele, ümberõppele), valitsus (maksutulu) ning ühiskond tervikuna (majandusliku tootlikkuse vähenemine). Inglismaal korraldatud uurimuses võeti saamata jäänud majandusliku kasu väljaselgitamiseks aluseks perevägivallas saadud vigastuste suurust. Kulu suurus leiti saamata jäänud töötasust ning tööandja makstud maksudest.

Lähtuvalt kuritegevuse raskusastmest, on fataalse kuriteo saamata jäänud majanduslikuks kuluks 393 580 naela, raskete tagajärgedega kuriteo kuluks 15 150 naela. Teiste tagajärgedega kuritegude korral, loetakse majanduslikuks kahjuks 1160 naela ning kallaletungi korral 20 naela (vt. tabel 18). (Walby, 2004, 88 - 89).

Tabel 18. Majandusliku kahju hind lähtuvalt vägivalla tüübist
(Walby, 2004, 69)

Vägivalla tüüp/perevägivald	Majandusliku kahjuga seotud kulud £
Fataalne, peresisene tapmine	393 580
Rasked tagajärjed: kägistamine, relva kasutamine, vägistamine (peenise sissetung)	15 150
Teised tagajärjed (ainult siis kui tekivad vigastused) löömine, rusikaga tabamine	1 160
kallaletung (puuduvad vigastused) lükkamine	20
Eeldatavalt puudub majanduslik kaotus: tapmisähvardus, relvaga ähvardamine, jälitamine, mitte peneratiivsed seksuaalkuriteod	0

Kuigi saamata jäänud majandusliku kasu võivad mõjutada veel mitmed erinevad tegurid, saab neid arve kasutades mingisuguse ülevaate sellest, kui suured on kahjud. 2001 aasta perevägivallast tingitud majanduslikuks kahjuks hinnati 2 672 397 naela, naiste vastu suunatud vägivalla kuludeks oli 2 119 115 naela ning meeste vastu suunatud vägivalla kuludeks 553 282 naela. Majanduslikke kahjusid kannavad nii perevägivalla ohver, kui ka tööandja, kes peab haige või kaotatud töötaja asemel leidma uue inimese ning kandma ka koolituskulud (vt. tabel 19). (Walby, 2004, 88 - 89).

Tabel 19. Perevägivallast tingitud majanduslikud kulud
(Walby, 2004; 91)

Vägivalla tüüp	Kulu intsi- dendi kohta £	Naiste arv	Kulu naistele £'000s	Meeste arv	Kulu meestele £'000s	Ohvrid kokku	Kulud kokku £'000s
Peresisene tapmine	393 580	102	40 145	23	9 052	125	49 197
Rasked tagajärjed (kägistamine, lämmatamine)	15 150	65 000	984 750	6 000	90 900	71 000	1 075 650
Raksed tagajärjed (relva kasutamine)	15 150	13 000	196 950	11 000	166 650	24 000	363 600
Penetratiivne vägistamine ja kallaletung	15 150	37 000	560 550			37 000	560 550
Vägistamine	15 150	28 000	424 200			28 000	424 200
Teised tagajärjed (löömine)	1 600	205 000	328 000	177 000	283 200	382 000	611 200
Kallaletung (lükkamine)	20	410 000	8 200	174 000	3 480	584 000	11 680
Mitte penetratiivne kallaletung	20	26 000	520			26 000	520
KOKKU			2 119 115		553 282		2 672 397

3.2.8 Inimkannatused ja emotsionaalse kahju kulud

Inimkannatuse ja emotsionaalsete kahjude hindamisel võeti aluseks siseministeeriumi väljatöötatud kulud kuritegevusele. Selle järgi on kulud tapmise korral 750 640 naela, raksete tagajärgedega vägivalla korral 104 300 naela ning kergemate tagajärgedega vägivalla korral 7 640 naela. Selliste vägivallaaktide korral, kus nähtavaid kahjustusi ei teki, määrati hinnaks 240 naela. Nendest summadest lähtuvalt on inim- ja emotsionaalsed kulud vägivallale ligikaudu 17,1 miljardit naela. Need on ka need kulud, mida kannavad ohvrid ise. (vt. tabel 20) (Walby, 2004, 92 - 93).

Tabel 20. Hinnanguline perevähivallast tingitud inimkannatused ja emotsionaalne kahju
(Walby, 2004, 95)

Perevähivalla tüüp	Kulu ohvri kohta	Ohvrite arv	Kulud naisohvritele £'000s	Kulud meesohvritele £'000s	Kulud kokku £'000s
Peresisene tapmine	750 640	125	76 565	17 265	93 830
Lämmatamine, kägistamine	104 300	71 000	6 779 500	625 800	7 405 300
Relva kasutamine	104 300	24 000	1 355 900	1 147 300	2 503 200
Penetratiivne vähistamine ja kallaletung	104 300	37 000	3 859 000	-	3 859 000
Vähistamine	104 300	28 000	2 920 400	-	2 920 400
Löömine	7 640	382 000	1 566 200	1 352 280	2 984 890
Jälitamine	240	517 000	107 040	17 040	124 080
Mitte penetratiivne seksuaalne rünnak	240	26 000	6 240	-	6 240
Surmaga ähvardamine	240	95 000	19 680	3 120	22 800
Relvaga ähvardamine	240	52 000	8 640	3 840	12 480
Lükkamine	240	584 000	98 00	41 760	140 160
Kokku			13 877 165	3 208 405	17 085 570

3.3 Kulud kokku

2001. aastal oli Inglismaal ja Walesis korraldatud uurimuse põhjal perevähivalla hinnanguline kogumaksumus 23 miljardit naela. Sellest 1,017 miljardit kulus kriminaalõigussüsteemile (sellest 487 miljonit politseile), 1,396 miljardit tervishoiule, 228 miljonit sotsiaalteenustele, 158 miljonit eluasemele 312 miljonit tsiviilõigussüsteemile, 2672 miljonit oli majanduslikke kaotusi ja 17,086 miljonit kulus inim- ja emotsionaalsele kaotusele (vt. tabel 21). Kui need kulud jagada Inglismaa ja Walesi 52 miljoni 16-59 aastase inimese vahel, tuleb perevähivalla maksumuseks hinnanguliselt 440 naela inimese kohta. Kui aga arvestada kulusid Ühend Kuningriikides tervikuna, ulatuksid need 25,841 miljardi naelani. (Walby, 2004, 96 - 100).

Tabel 21. Hinnangulised perevägivallast tingitud kogukulud Inglismaal ja Walesis 2001. aastal
(Walby, 2004, 97)

Kulu liik	Kulu miljardites £
Kriminaalõigussüsteem	1 017
• Politsei	(.49)
Tervishoid	1 396
• füüsiline tervishoid	(1 22)
• vaimne tervishoid	(.176)
Sotsiaalhoolekanne	.228
Eluase	.158
Tsiviilõigussüsteem	.312
Kõik teenused kokku	3 111
Majanduslikud kahjud	2 672
Vahesumma	5 783
Inim- ja emotsionaalsed kahjud	17 086
Kulud kokku	22 869

Perevägivallaga seotud kulud on osaliselt riigi ja ühiskonnale laiemalt, osaliselt inimese enda ning osaliselt tööandja kanda. Riik kannab enamik teenustega seotud kulusid (kriminaalõigussüsteemi, tervishoiu, sotsiaalhoolekande, vältimatu eluaseme ja teatud osa tsiviilõigussüsteemist). Ohvrid kannavad suuri inim- ja emotsionaalseid kahjusid (17 miljardit naela), majanduslikke kahjusid eluaseme ja tsiviilkohtuga ja füüsilise tervisega seotud kulusid. Tööandjad kannavad aga umbes pooled kulud saamata jäänud majanduslikust kasust (vt. tabel 22). (Walby, 2004, 96 - 100).

Tabel 22. Perevägivalla kulude kandjad
(Walby 2004, 98)

Kulu liik	Riik	Ohver	Tööandja	Kulud kokku miljardites £
Kriminaalõigussüsteem	1 017			1 017
Tervishoid				
• füüsiline tervishoid	1 208	.012		1 220
• vaimne tervishoid	.176			.176
Sotsiaalhoolekanne	.228			.228
Eluase	.130	.028		.158
Tsiviilõigussüsteem	.159	.,152		.312
KÕIK TEENUSED KOKKU	2 918	.192		3 111
Majanduslikud kahjud		1 336	1 336	2 672
VAHESUMMA	2 918	1 528	1 336	5 783
Inim- ja emotsionaalsed kahjud		17 082		17 082
Kulud kokku	2 918	18 610		22 869

3.4 Ülevaade Inglismaal 2009. aastal korraldatud kordusuuringust

2009. aastal viidi Inglismaal ja Walesis läbi kordusuuring, selgitamaks välja perevägivalla kulusid 2008. aastal. Hinna väljaselgitamisel 2008. aastal arvestati nelja suure muutusega, mis võrreldes 2001. aastaga olid aset leidnud: perevägivalla esinemissageduse muutumisega, avalike teenuste kasutamise muutumisega, inflatsiooni ja SKP muutumisega. (Walby, 2009).

- Muutused perevägivalla ulatuses: perevägivalla ulatuse väljaselgitamiseks kasutati Briti kuritegevuse uuringut, sest 2001. aastal korraldatud isetäidetava mooduli küsimustikku oli muudetud nii, et seda ei saanud enam selles uuringus kasutada. Briti kuritegevuse uuringu andmeil oli 2001/02. aastal perevägivalla juhtumeid 626 000 kuid, 2008/09. aastaks oli see langenud 293 000 juhtumini. Seega on perevägivalla langus 53%.
- Inflatsioon: perevägivalla kulud on 2008 aastal suurenenud inflatsiooni tagajärjel. Siseministeeriumi ja Transpordiministeeriumil on tavaline praktika suurendada kulusid vastavalt inflatsioonile. Inglise pank pakub on-line „inflatsiooni kalkulaatorit“, mis võimaldab näha kaupade ja teenuste maksumust nii 2001.a kui ka 2008 aastal. Kui võtta 2001. aastal aluseks indeks 100, siis 2008 aastaks on see 123, 95. Aastatel 2001 kuni 2008 oli keskmine aastane inflatsioon 3,1%.
- Muutused SKPs: igasugused muutused majanduses toovad kaasa muutusi terves riigi majanduses, mida mõõdetakse SKPs. Vägivalla suurenemise või vähenemise tagajärjel SKP kas suureneb või väheneb.

Kuigi perevägivalla esinemissagedus on märgatavalt langenud, on siiski perevägivallaga seotud teenuste kasutamise hulk suurenenud. Briti kuritegevuse uuringu andmeil jõudis 2001/2. aastal politseini ainult 35% perevägivalla juhtumitest, kuid 2008/9. aastal pöördus politseisse 47% ohvritest. (Walby, 2009)

Suured muutused on aset leidnud nii kriminaal- kui ka tervishoiusüsteemis, sest ohvreid julgustatakse järjest enam abi otsima, kuid samal ajal on parendatud ka teenuste kvaliteeti. Tervishoiuteenuste kasutamisel uuritakse vigasuste põhjuseid ning on loodud keskused seksuaalselt väärkoheldud naistele. Võttes arvesse perevägivalla vähenemist, kuid teenuste kasutamise suurenemist ja inflatsiooni, tõusid teenuste kasutamise kulud (vt. tabel 23.) (Walby, 2009)

Tabel 23. Muutused teenuste kasutamises 2001 ja 2008.aastal

(Walby, 2009, 8)

Teenused	Kulud 2001 £000	Kulud 2008 £000
kriminaalõigussüsteem	1 017	1 261
Tervishoid	1 396	1 730
Sotsiaalhoolekanne	228	283
Eluase ja varjupaigad	158	196
Tsiviilõigussüsteem	312	387
Kokku	3 111	3 856

Võrreldes 2001. aastaga on perevägivalla juhtumite esinemine langenud 53%, mistõttu on SKP kasv suurenenud. Inflatsioon: 3,1% aastas; indeks 2001 = 100, 2008 = 123. 2001. aastal olid majanduslikud kulud perevägivallale 2672miljonit naela, 2008. aastal olid need kulud langenud 1920 miljoni naelani (vt. tabel 24).

Tabel 24. Muutused majanduses 2001 ja 2008. aastal

(Walby, 2009, 8)

	kulud 2001 £ 000	kulud 2008 £000
Saamata jäänud majanduslik tulu	2 672	1 920

Võrreldes 2001. aastaga langesid kulud inimkannatustele ligikaudu 2 korda (vt. tabel 25). Kulude langusele aitas kaasa perevägivalla intsidentide esinemise langus.

Tabel 25. Muutused inimkannatustes ja emotsionaalsed kahjus 2001 ja 2008. aastal

(Walby 2009, 9)

	Kulu 2001 £000	Kulu 2008 £000
Inimkannatused ja emotsionaalne kahju	17 086	9 954

3.5 Kokkuvõtteks

Inglismaal ja Walesis korraldati 2009. aastal uurimus, et selgitada 2008. aasta perevägivalla kulusid. Kui 2001. aastal kui perevägivalla kogumaksumuseks 23 miljardit naela, siis 2008. aastal oli see summa vähenenud ligikaudu 16 miljardi naelani (vt. tabel 26).

Majanduskulud ning inimkannatuste ja emotsionaalse kahju kulud on langenud tänu perevägivalla vähenemisele. See on aga osaliselt tingitud teenuste paremast kättesaadavusest ja kasutamisest. Seega investeeringud perevägivalla vähendamiseks on tasuvad nii riigile kui ka ühiskonnale tervikuna. (Walby, 2009).

Tabel 26. Perevägivalla kulud kokku 2001 ja 2008. aastal

(Walby, 2009, 9)

	Kulud 2001 £000s	Kulud 2008 £000s
Teenused	3 111	3 856
Saamata jäänud majanduslik kasu	2 672	1 920
Inim- ja emotsionaalsed kahjud	17 086	9 954
Kokku	22 869	15 730

4. ÜLEVAADE EUROOPA SOOLISE VÕRDÕIGUSLIKKUSE INSTITUUDI (EIGE) UURIMUSEST

Sooline vägivald ei riku vaid inimõigusi vaid toob kaasa suuri kahjusid nii majanduses kui ka ühiskonnas tervikuna. Selle uurimuse eesmärk ongi analüüsida ja hinnata erinevaid meetodikaid, mida on kasutatud lähisuhtevägivalla kulude uuringutes. Aruanne sisaldab erinevate meetodikate tugevusi ja nõrkusi ning meetodikate kohandamist EL-i 28. liikmesriigis.

4.1 Metodoloogia

Soopõhise ja paarisuhtevägivalla hinna arvutamiseks, on vaja järgmiseid andmeid:

- Soopõhise ja paarisuhtevägivalla ulatust, levikut, liiki ja tõsidusastet;
- Vägivalla otsest mõju naisele: tervisekahjustused, perekondade purunemine, teenuse kasutamise ulatus (tervishoiuteenused, õiguskaitseteenused, sotsiaalteenused, spetsiaalsed teenused) vägivallaga kokkupuutunud naiste poolt;
- Kasutatud teenuste maksumus;
- Vägivalla mõju naise tööhõivele: mõju töölt kõrvale jäänud tööpäevade ja töökaotuse kaudu;
- Soopõhise ja paarisuhtevägivallast hoidumine väärtuselises väljenduses ja/ või trauma tõttu kaotatud kvaliteetselt elatud eluaastad või puudega elatud aastate arv.

Andmete kogumiseks EL-s kasutati FRA- uuringu tulemusi, kust saadi andmeid naistevastase vägivalla ulatuse ja iseloomu kohta ning tööhõivet, majandust ning rahvastikku puudutavaid andmeid saadi Eurostati andmebaasidest.

Parima meetodika leidmiseks EL-s kasutati kümmet varasemalt läbiviidud uurimust. Esialgu võeti vaatluse alla 21 varasemat uurimust, millest valiti välja 10, mida siis lähemalt uuriti. Uurimuste väljavalimisel võeti arvesse erinevaid kriteeriume. Arvestati, et uuring oleks kõikehõlmav, usaldusväärne ja lihtsalt teostatav. Allolevas tabelis on näha, milliste riikide uurimusi lähemalt uuriti ja analüüsiti (vt. tabel 27). (EIGE, 2014, 23).

Tabel 27. EIGE analüüsis kasutatavad uurimused
(EIGE, 2014, 24)

Riik	Autor	Uuringu ulatus
Šveits	Stern et al, Fleidner et al (2013)	paarisuhtevägivald (praegune või endine partner) naiste ja meeste vastu
Kanada	Zhang et al (2012)	paarisuhtevägivald (praegune või endine partner) naiste ja meeste vastu
Andaluusia (Hispaania)	Villagómez (2010)	Naistevastane perevägivald (millest ca 75% oli paarisuhtevägivald)
Taani	Helweg-Larson et al (2010)	Naistevastane vägivald (millest ca 40% oli paarisuhtevägivald)
Prantsusmaa	Nectoux et al (2010)	paarisuhtevägivald (praegune või endine partner) naiste vastu
Rootsi	Envall et al (2006)	paarisuhtevägivald (praegune või endine partner) naiste vastu
Austraalia	Access Economics (2004)	paarisuhtevägivald (praegune või endine partner) naiste ja meeste vastu
Inglismaa ja Wales	Walby (2004)	paarisuhtevägivald (praegune või endine partner) naiste ja meeste vastu
USA	NCIP&C (2003)	paarisuhtevägivald (praegune või endine partner) naiste vastu
Soome	Piispa et al (2001)	paarisuhtevägivald (praegune või endine partner) naiste vastu

4.2 Vägivalla hinna arvutamise metodoloogia Euroopa Liidus

Euroopa Liidu 28. liikmesriigis kasutati naistevastase sh paarisuhtevägivalla hinna arvutamisel seitset järgnevat kululiiki: kaotatud majanduslik toodang, tervishoid (üld- ja vaimne tervis), juriidiline sektor (kriminaal- ja tsiviilõigussüsteem), sotsiaalhoolekanne, isiklikud kulud, spetsialiseeritud teenused ning füüsiline ja emotsionaalne mõju ohvritele.

Läbiviidud uurimuse tulemusel selgus, et kõige parema ülevaate soopõhise ja naistevastase vägivalla sh paarisuhtevägivalla hinna välja selgitamisel annab Walby (2004) poolt läbiviidud uurimus ning seetõttu kasutati seda ka ekstrapolatsioonikulude väljaselgitamiseks Euroopa Liidu liikmesriikides. (vt. tabel 28). (EIGE, 2014, 143).

Tabel 28. Paarisuhtevägivalla ja soopõhise vägivalla ekstrapolatsioonikulud Euroopa Liidu liikmesriikides.

Walby (2004) järgi (EIGE, 2014, 142)

EL liikmes-Riigid	Rahva arv 2012. aastal	Kulud NVPSVle Eurodes	Kulud PSVle Eurodes	Kulud SPNVVle Eurodes	Kulud SPVle Eurodes
Austria	8 408 121	1 818 416 256	2 035 912 304	3 763 246 487	4 311 333 326
Belgia	11 094 850	2 399 472 557	2 686 467 242	4 965 753 382	5 688 975 760
Bulgaaria	7 327 224	1 584 651 699	1 774 187 776	3 279 466 361	3 757 094 483
Horvaatia	4 275 984	924 762 954	1 035 371 451	1 913 814 248	2 192 546 030
Küpros	862 011	186 426 291	208 724 256	385 812 700	442 003 243
Tšehhi	10 505 445	2 272 002 503	2 543 750 826	4 701 951 720	5 386 753 489
Taani	5 580 516	1 206 892 837	1 351 246 157	2 497 687 323	2 861 455 563
Eesti	1 325 217	286 603 408	320 883 298	593 131 119	679 515 937
Soome	5 401 267	1 168 126 828	1 307 843 446	2 417 460 342	2 769 544 161
Prantsusmaa	65 287 861	14 119 743 012	15 808 568 827	29 221 072 530	33 476 888 704
Saksamaa	80 327 900	17 372 437 805	19 450 310 003	35 952 585 307	41 188 792 633
Kreeka	11 123 034	2 405 567 883	2 693 291 614	4 978 367 774	5 703 427 338
Ungari	9 931 925	2 147 967 883	2 404 880 747	4 445 259 752	5 092 676 384
Iirimaa	4 582 707	991 097 643	1 109 640 260	2 051 095 128	2 349 820 776
Itaalia	59 394 207	12 845 128 120	14 381 500 556	26 583 233 147	30 454 869 052
Läti	2 044 813	442 229 744	495 123 696	915 202 736	1 048 494 715
Leedu	3 003 641	649 594 555	727 290 874	1 344 348 094	1 540 141 673
Luksemburg	524 853	113 509 454	127 086 026	234 909 941	269 122 701
Malta	417 546	90 302 273	101 103 093	186 882 244	214 100 152
Holland	16 730 348	3 618 256 298	4 051 026 543	7 488 049 154	8 578 623 796
Poola	38 538 447	8 334 672 930	9 331 561 527	17 248 761 680	19 760 906 259
Potugal	10 542 398	2 279 994 293	2 552 698 493	4 718 490 878	5 405 701 445
Rumeenia	20 095 996	4 346 141 759	4 865 972 495	8 994 421 745	10 304 387 541
Slovakkia	5 404 322	1 168 787 530	1 308 583 173	2 418 827 677	2 771 110 637
Sloveenia	2 055 496	444 540 146	497 710 439	919 984 156	1 053 972 511
Hispaania	46 818 219	10 125 331 270	11 336 395 864	20 954 562 643	24 006 427 578
Rootsi	9 482 855	2 050 847 946	2 296 144 546	4 244 268 222	4 862 412 041
Ühend-kuningriigid	63 495 303	13 732 068 214	15 374 525 253	28 418 772 278	32 557 739 819
EL -28 riiki		109 125 574 091	22 177 800 785	225 837 418 768	258 728 837 747

2012. aasta andmete põhjal oleks, võttes arvesse liikmesriikide populatsiooni, ekstrapolatsioonikulud Euroopa Liikmesriikides soopõhisele naistevastasele vägivallale (SPNVV) 225 837 418 768 eurot, ning kulud naiste vastu suunatud paarisuhtevägivallale (NVPSV) 109 125 574 091 eurot. Kulud soopõhisele vägivallale (SPV) oleksid 258 728 837 747 eurot ning kulutused paarisuhtevägivallale (PSV) 22 177 800 785 eurot. Ekstrapolatsioonikulude põhjal on Eesti kulud naiste vastu suunatud paarisuhtevägivallale 286 603 408 eurot ning soopõhisele naistevastasele vägivallale 593 131 119 eurot (EIGE, 2014, 143).

4.3 Kokkuvõtteks

Käesoleva ülevaate osades 1 - 4 tutvustati naistevastase sh paarisuhtevägivalla kulude välja arvutamist Soomes, Inglismaal ja Walesis ning EIGE poolt korraldatud uuringus. Vägivalla hinna arvutamiseks kasutasid uurijad erinevaid lähenemisi.

Soomes kasutati vägivalla hinna välja selgitamiseks eksperthinnanguid vägivalla ohvrite teenuse kasutamise ulatuse ning maksumuse kohta, võttes arvesse vaid otseseid kulusid. Kulude leidmiseks võeti aluseks 2001.aasta novembrikuus kasutatud teenuste sagedus ning hind ühes Soome omavalitsuses. Uurimuse plussiks võib pidada lihtsust ning arusaadavust, miinuseks aga arvutamisel aluseks võetud kulude piiratust, mistõttu ei ole teada vägivalla kaudseid kulusid nt kulusid ravimitele või töölt puudunud päevadele.

Inglismaal läbiviidud uurimus hõlmab endas erinevate andmebaaside kasutamist. Vägivalla ulatuse hindamiseks kasutati riiklikult läbiviidud uurimuse tulemusi, kulude leidmiseks kasutati statistiliste andmebaaside tulemusi. Uurimuse tugevuseks võib pidada selle suuremahulisust ning head ülevaadet erinevatest kuludest, mis tekivad perevägivalla tagajärjel. Uurimuse nõrkusena võib aga välja tuua kulukuse ning täpsete statistiliste andmebaaside olemasolu.

EIGE korraldatud uurimus hõlmab endas eelnevalt korraldatud naistevastase sh perevägivalla hinna uurimuste analüüsi, kuid hinna arvutamisel tugineti peamiselt Walby (2004) uurimusele.

Ülevaate põhjal tuleb tõdeda, et naistevastase vägivalla hinna välja selgitamine on keeruline, ressursimahukas ning aeganõudev töö, mis eeldab täpsete statistiliste andmebaaside ja erinevate ametkondade vahelist head koostööd. Ent vaatamata erinevatele lähenemistele vägivalla hinna arvutamisel on kulud nii ohvritele kui ka riigile ootamatult suured. (EIGE, 2014, 143).

5. KONTROLLIKULUDE HINDAMINE

5.1 Eesmärk

Kontrollikulud tekivad seoses perevägivalla kuritegude menetlemise, lahendamise ning süüdimõistetute karistuse täitmisega. Eesmärgiks oli selgitada füüsilise ja seksuaalse vägivalla tagajärjel tekkivaid kontrollikulutusi. Vaatluse all olid järgmised perevägivalla (koduse ja soolise vägivalla) käigus toime pandavad kuriteoliigid: kehaline väärkohtlemine, tapmine ja vägistamine. Kehalise väärkohtlemise intsidendid moodustavad 4/5 kõigist perevägivalla kuritegudest. Analüüsi peresisese kehalise väärkohtlemise tagajärjel tekkivaid kulusid, lähtudes 2014.aasta andmestikust. Kuna Centari poolt 2015. aastal korraldatud uuringus käsitleti põhjalikult tapmise ja vägistamisega seotud kulusid 2014.aasta kohta, siis on saadud tulemused tapmise ja vägistamise alaste kulude kohta leidnud käesolevas uuringus rakendamist, uut analüüsi ei tehtud.

5.2 Metodoloogia ja andmestik

Perevägivalla kui kuritegevusega seotud kulud jagatakse tavaliselt kolmeks suuremaks kategooriaks: ennetuskuludeks, kontrollikuludeks ja tagajärjekuludeks. Ennetuskulusid käesolevas uuringus ei käsitleta, uuring keskendub kahele viimasele:

- 1) kontrollikuludele, ehk kuludele, mis tekivad seoses perevägivalla kuritegude menetlemise, lahendamise ning süüdimõistetute karistuse täitmisega;
- 2) tagajärjekuludele, ehk kuludele, mida saab seostada perevägivalla kuriteo tagajärgede ja nende negatiivsete mõjude likvideerimisega.

Kontrollikulud leiti peamiselt perevägivalla kuritegude menetlemisega tegelevate töötajate ajakulu kaudu. Selgitasime kui palju aega kulub Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) juhtiv- ja vanemuurijatel, prokuröridel ja kohtunikel perevägivalla kuritegude menetlemise toimingutele ning lähtudes keskmisest palgast, arvutasime välja, milline on töötaja kulu rahaline väärtus. Töötaja kaardistamiseks intervjuerisime kohtunikku ja prokuröre Harju Maakohtust, prokuröre Lõuna Ringkonna-prokuratuurist ja uurijad Politsei ja Piirivalveametist, alusandmetena kasutati ka Justiitsministeeriumi andmekogude väljavõtteid, Sotsiaalkindlustusameti andmeid, Riigi Teataja elektroonilisi kohtulahendeid jne.

Käesolevas uuringus kasutati alt-üles hindamise metoodikat. Alt-üles hindamise korral on võimalik keskenduda väikese arvu üksikinimeste (juhtumiuuringud) uurimisele. Juhtumiuuringud võimaldavad selgitada enam informatsiooni vägivalla mõjust ohvritele ning rahalistest kuludest. Samuti on võimalik juhtumiuuringut kasutada ka ametkondade teenuste kulude välja selgitamiseks.

Perevägivalla kuritegude arv on aasta-aastalt kasvanud. Samas on perevägivald üks neid kuriteoliike, millest sageli teada ei anta, seega on täpset juhtumite arvu aastast raske välja tuua. FRA 2012.aastal tehtud uuringust, kust selgus, et vaid 10% ohvritest pöördub Eestis politsei poole (EL-s 14%) ka pärast kõige tõsisemat vägivallajuhtumit (FRA 2013). Seega võib väita, et valdav enamus peresisestest kehalise väärkohtlemise juhtumitest jääb politseis registreerimata. Põhjuseks võib olla hirm või soov säilitada peresuhteid. Lisaks soovivad ohvrid sageli menetluse lõpetada pere kooshoidmise või mõnel muul eesmärgil

Kokku registreeriti 2014 aastal 2 721 perevägivalla kuritegu. Võrreldes 2011 aastaga on selliste kuritegude arv kasvanud 35%, samas 2013.a. võrreldes võib märgata väikest langust. Perevägivalla kuritegude hulka loetakse karistusseadustiku isikuvastased süüteod (v.a surnuvastased süüteod), röövimine ja avaliku korra raske rikkumine, mis on toimunud praeguste või endiste abikaasade, elukaaslaste, partnerite vahel, tegu võib olla ka sugulaste või hõimlaste omavahelise vägivallaga, hoolimata sellest, kas toimepanija elab või elas ohvriga samal elamispiinal. Antud uuringus keskendume kehalise väärkohtlemise juhtumitele (perevägivallaga seotud juhtumid), mis moodustasid 2014 aastal 78,7% kõigist registreeritud perevägivalla kuritegudest. Kehalise väärkohtlemise kuritegusid (KarS § 121 järgi) registreeriti 2014.a. 2 141. (Kuritegevus Eestis, 2014).

Kontrollikulud on kõik kulud, mis tekivad seoses kuritegude menetlemise, lahendamise ning süüdimõistetute karistuse täitmisega.

Kontrollikuludest hinnatakse:

1. Kohtueelse menetluse kulusid, mis tekivad seoses töötasu maksmisega:
 - a. PPA juhtiv- ja vanemuurijatele (edaspidi uurijatele);
 - b. prokuröridele;
 - c. eeluurimiskohtunikele;
2. Kohtumenetluse kulusid, mis tekivad seoses töötasu maksmisega:
 - a. prokuröridele;
 - b. maakohtu kohtunikele;
 - c. sundtoomist teostavatele politseinikele;
3. Lisaks tööajakulule muid tekkivaid kulusid:
 - a. isiku esmase kinnipidamise kulu arestimajas;
 - b. ekspertiisikulu;
 - c. sundtoomise kulu;
 - d. riigi õigusabi kulu;
4. Karistuse kuludest vangistuse ja kriminaalhoolduse kulusid.

Uuringu piiratud mahu tõttu jäävad hindamata:

1. Suurem osa otseseid kuriteomenetlusega seotud materjalide kulusid (nt kriminalistide poolt kasutatavate materjalide kulud, paberi ja paljundamise kulud jmt).

2. Olulisel määral töötasu kulusid:
 - a. kohtueelsel menetlusel kriminalistide, jälitajate, muude politseiametnike töötasu;
 - b. ringkonna- ja riigikohtu kohtunike töötasu;
 - c. kohtute ja prokuratuuri abipersonali (tõlgid, kohtujuristid, referendid jt) töötasu;
3. Kohtute, prokuratuuri ja PPA üld- ja halduskulud.
4. Kriminaalhoolduse kulud seoses KrMS § 202 puhul üldkasuliku töö korraldamisega, lepitajate kulu seoses lepituse korraldamisega

5.3 Intervjuud

Menetlejate poolt teostatavate toimingute määramiseks, toimingutele kuluva aja ning sageduse hindamiseks viidi 2015. aasta sügisel läbi järgmised intervjuud:

1. Kaks intervjuud uurijatega (mõlemad eelistasid täita küsimustiku kirjalikult)
2. Kaks intervjuud prokuröridega
 - a. üks individuaalne intervjuu kehalise väärkohtlemise kuritegude teemal;
 - b. üks intervjuueeritavatest eelistas näost-näku intervjuule ankeedi täita kirjalikult
3. Üks intervjuu kohtunikuga (eelistas näost-näku intervjuule ankeedi täita kirjalikult)

Eelnevalt saadeti kõigile intervjuueeritavale küsimustik ja paluti hinnata keskmist ajakulu erinevatele menetlustoimingutele. Esitatud ajakulu peame kindlasti käsitlema hinnangulisena, sest täpseid statistilisi mõõtmisi pole tehtud. Intervjuud viidi läbi Harju Maakohtus, Põhja Prefektuuris, ning Põhja- ja Lõunaringkonnaprokuratuuris.

Menetlustoimingule kuluv aeg ja osalejate arv leitakse intervjuudest tuletatud eksperthinnangute põhjal. Intervjuudel põhinev metoodika tööaja ja toimingute sageduse hindamiseks ei ole parim valik kuluhinnangute saamiseks, kuid praegusel juhul ainuvõimalik.

Tööajakuludele rakendatakse vastava ametikoha töötasusid 2014. aastal Harju maakohtu ja Põhja Ringkonnaprokuratuuri ja Põhja Prefektuuri piirkonnas (kasutatud palgaandmed vt. tabel 37.). Selliselt leitakse kuritegude menetlemisega seotud isikute tööjõukulu.

5.4 Kuritegude registreerimine ja menetluspraktika

2014.a. registreeriti 2141 peresisest kehalise väärkohtlemise kuritegu. Viimaste aastate praktika näitab, et ca 12 % registreeritud kuritegude puhul menetlust siiski ei alustata ja nad jäävad infoteate tasemele. Sageli loobub kannatanu ütluste andmisest või palub menetlus lõpetada soovist hoida oma paarisuhet, peresuhteid või muul põhjusel. Samas ohvritega töötavad organisatsioonid ning kannatanud ise on välja toonud, et sedalaadi

loobumise kutsub esile õiguskaitseorganite vähene hoolivus, nende mittetoetav suhtumine kannatanusse, menetluse käigus kogumata jäänud tõendid. (Ahven. A., Surva.L. 2014).

Vähemalt 2/3 registreeritud juhtumitest jõuavad aastaga menetluse lõpetamiseni või kohtulahendini.

Perevägivalla juhtumi menetlemiseks kohtueelses menetluses kulus 2013. aastal 4,7 kuud, kohtumenetluse keskmine pikkus kuni otsuseni oli 2013. aastal 3,1 kuud. (Ahven. A., Surva.L. 2014).

Tabel 29. Süüteo kohtueelse ja kohtumenetluse keskmine pikkus 2013 a. andmete põhjal
Ahven. A., Surva.L. (2014)

Kohtueelne menetlus	4,7	kuud
	20,1	nädalat
	141	päeva
Kohtumenetlus kuni otsuseni	3,1	kuud
	13,3	nädalat
	93	päeva

Kehalise väärkohtlemise juhtumite puhul on enamasti ühe kuriteo puhul tegemist ühe kannatanuga.

2014. aastal registreeritud juhtumite kohta täpsemat analüüsi pole, seetõttu kasutame oma töös 2013 aasta lahendatud perevägivalla juhtumite menetlemise proportsioone.

Tabel 30. 2013 lahendatud perevägivalla juhtumid lahendi tüübi järgi

Kriminaalpoliitika analüüs 5/ 2014

KrMS § 199	34%	640	Menetluse lõpetamine menetlust välistava asjaolu tõttu
KrMS § 202	15%	283	Menetluse lõpetamine avaliku menetlushuvi puudumise korral ja kui süü pole suur
KrMS § 203	1%	19	Menetluse lõpetamine karistuse ebaotstarbekuse tõttu
KrMS § 203-1	25%	471	Menetluse lõpetamine leppimise tõttu
Kohtus lahendini	24%	452	
Muu	1%	19	
Kokku	100%	1884	

Kohtusse jõuavad eelkõige keerulisemad või korduvad perevägivalla juhtumid. 2013. aasta I poolaastal registreeritud perevägivalla kuritegudest jõudis või jõuab kohtulahendini vähemalt 34-35% kriminaalasjadest. 53% kohtusse jõudnud juhtumite puhul määratakse süüdistatavale tingimisi vangistus, 20% juhtudest asendatakse vangistus ÜKTga, 14% toimepanijatest saavad rahalise karistuse ning 13% juhtumitest viib reaalse vanglakaristuseni (kohtuotsuse alusel vanglasse määratud). (Kriminaalpoliitika analüüs 5/ 2014).

Sageli lõpetab prokuratuur kergemate ning enamasti esmakordsete juhtumite korral menetluse enne kohtusse saatmist oportuuniteediga. Selleks on enimkasutatavad võimalused menetluse lõpetamine avaliku menetlushuvi puudumise tõttu (KrMS § 202) või lepitusmenetluse protsessi (KrMS § 203¹) tulemusena.

- Avaliku menetlusehuvi puudumise tõttu lõpetati 15% 2013. aasta I poolaastal registreeritud perversivalla kuritegudest
- Lepitusmenetlusse saadeti 25% kriminaalasjadest. Üksikud menetlused lõpetati ka karistuse ebaotstarbekuse (KrMS § 203) või kahtlustatava alaealiste komisjoni saatmise (KrMS § 201) või teo toimepanija surma tõttu (KrMS § 200 – KrMS § 199 lg 1 p 4). (Ahven. A., Surva.L. (2014))

1. Kriminaalmenetlused võivad lõppeda prokuratuuris:

a) Kohtusse saatmisega

b) Ei saadeta kohtusse, aga menetlus lõpetatakse § 199 -§ 203 alusel

2. Menetluse lõpetamisega seoses kriminaalmenetluse aluse puudumisega

Suur osa kehalise väärkohtlemise kuritegude menetlustest lõpetatakse prokuratuuris ja kohtusse jõuab ca 24 % kuritegudest. Kriminaalmenetlust alustati 2014 aastal 1 884 kehalise väärkohtlemise kuriteo puhul, millest 471 lõppes leppimisega ja 452 saadeti kohtusse menetlemiseks

Kohtus jagunevad kuriteod erinevate menetlusliikide vahel:

1. Üldmenetlus

2. Lihtmenetlus

a. Kokkuleppemenetlus

b. Lühimenetlus

Tabel 31. Aastas toime pandud kuritegude kohtumenetluste aluseks olevate kuritegude arvude tuletamine

(Kuritegevus Eestis 2014)

Menetluste osakaal, mis saadetakse kohtusse	24%
Menetluste arv, mis saadetakse kohtusse	452
Üldmenetluste osakaal kohtusse saadetud menetlustest (eeldus)	13%
Lühimenetluste osakaal kohtusse saadetud menetlustest (eeldus)	15%
Kokkuleppemenetluste osakaal kohtusse saadetud menetlustest (eeldus)	69%
Üldmenetluste arv	59
Lühimenetluste arv	68
Kokkuleppemenetluste arv	311
Apellatsioonide osakaal	9%
Kassatsioonide osakaal	1%
Apellatsioonide arv	40
Kassatsioonide arv	5

2013.a andmetel oli perevägivalla kuritegude osakaal kohtumenetlustest 13% üldmenetluses, 15% lühimenetluses ja 69% kokkuleppemenetluses. Täpsemate andmete puudumisel kasutame samu proportsioone ka 2014.a. lähisuhtevägivalla kuritegude kohtumenetluste puhul. Enamik kohtuasju, 69% lahendatakse kokkuleppemenetluse teel, 15% lühimenetluse vormis ja vaid 13% üldmenetluse teel (vt. tabel 31).

Kõigis edaspidistes arvestustes on aastas toimepandud kuritegudega seotud menetluste arvude aluseks kohtusse saadetud kuritegude arv 2014. aastal. Selle põhjal on tuletatud erinevaid eelduseid kombineerides kõik muud menetlustega seotud arvud. Kohtueelse menetluse toimingute laiendamise aluseks aastale on menetluste arv, mis ei lõppe kriminaalmenetluse aluse puudumise tõttu, 452.

Sageli ei lõpe kohtumenetlus maakohtus ja üks osapooltest esitab apellatsiooni ringkonnakohtusse ning peale seda kassatsiooni riigikohtusse. Kehalise väärkohtlemise kuritegude puhul on selliseid juhtumeid suhteliselt harva. 2014. a. (KarS § 121 järgi) reeglina kaevatakse edasi juhtumid, kus süüalusele mõisteti esimese astme kohtus reaalne vanglakaristus.

Kuritegude menetlemise saab jagada kolmeks suuremaks osaks:

1. kohtueelne menetlus,
2. kohtumenetlus,
3. karistuse jõustamine ja kontroll karistuse täitmise üle.

Järgnevalt käsitleme kontrollikulusid nende kolme etapi alla jaotatuna.

5.5 Kohtueelne menetlus

Kohtueelse menetluse eesmärk on koguda tõendusteavet ning luua eeldused kohtumenetluseks. Kohtueelses menetluses selgitatakse välja kahtlustatavad, politsei uurib kuriteo asjaolusid ning tõendeid prokuröri juhtimisel, koostatakse kriminaaltoimik ning pannakse kokku süüdistusakt või kui seaduse alusel ning osapoolte soovil võimalik, siis lepatakse kahtlustavaga kokku karistuses. Uurimistegevused viib suuremas osas ellu politsei, uurimist juhib ning vajadusel juhendab uurijaid prokurör. Selle perioodi jooksul tehakse uurijate poolt uurimistoiminguid, millele kulunud aeg sõltub kuriteo raskusest. Mitmeid toiminguid on vajalik teha vaid raskemate kuritegude puhul.

Perevägivalla juhtumi menetlemiseks kohtueelses menetluses kulus 2013. aastal keskmiselt 4,7 kuud, värskemad andmed kahjuks puuduvad.

Täpsema ülevaate uurijate ja prokuröri kohtueelse menetluse tööajakuludest saame alljärgnevatest tabelitest.

Tabelis 32. on kasutatud kahe uurijaga läbiviidud intervjuude tulemusi.

Tabel 32. Uurija hinnanguline tööajakulu kohtueelse menetluse toimingutele (tundi).

Menetluse selgitus	1 menetlus	aastas	Kommentaar
Kriminaalmenetluse alustamine. (kuriteoteate registreerimine, selle kandmine politseiinfosüsteemi, faabula kirjutamine, prokuröri teavitamine)	0,17	156,9	471 registreeritud, leppimisega lõppenud kuritegu + 452 registreeritud kohtusse saadetud kuritegude arv
Menetluse juhtimine (prokurörile info ja materjalide edastamine, arutelud tegevusjuhiste osas jms)	10,1	4 542,6	0,5 tundi nädalas, kohtusse jõudnud kuritegude puhul
Päringud registritesse (karistusregister, isikuandmed, maksuregister, kiirabi, haiglad jms)	1	452	Ühe päringu tarvis ca 20 min.
Sündmuskoha vaatlus			Juhul, kui toiming viiakse läbi, võtab see aega ca 1 tund
Isiku läbivaatus (sõrmejäljed, fotod vigastuste kohta jms. nii kannatanu kui kahtlustatav, protokoll)	0,6	271	läbivaatuse aeg on ca 20 min, lisandub protokoll koostamine ja sisestamine registrisse
Asitõendite vaatlus (riided, telefonid, esemed jms + protokoll sisestamine)	2	904	Iga menetluse raames tehakse 1 kord asitõendite vaatlus
Läbiotsimine (uurija taotleb prokuröri luba). Ühel läbiotsimisel osaleb 1-2 uurijat, keskmiselt 1,5in, ajakulu ca 1h, + ettevalmistus, transport + protokoll koostamine, sisestamine ca 2,5h	0,8	361,6	vägivallakuritegude puhul teostatakse läbiotsimist suhteliselt harva.
Uurimiseksperiment. Ajakulu eksperthinnangu kohaselt ca 2 tundi			Korraldatakse äärmiselt harva
Ülekuulamised (kestvus väga erinev sõltuvalt olukorrast 1-3 tundi/ üks ülekuulamine) kahtlustatav, kannatanu, vajadusel tunnistajad + protokoll)	4	1 808	
Ütluste seostamine olustikuga (Kuriteo asjaolude täpsustamine sündmuspaigas koos kannatanu või kahtlustatavaga, protokoll + fotod, harva video)	0,8	361,6	Ei tehta iga kuriteo puhul, tavaliselt osaleb 2 inimest
Äratundmiseks esitamine (kestvus erinev sõltuvalt olukorrast 0,2-1 tundi)	0,6	271,2	Ei tehta iga kuriteo puhul
Elukohast lahkumise keeld (koostatakse määrus, mitte lahkuda elukohast kauemaks, kui 3 päeva)	0,2	90,4	
Vahistamine (uurija paneb kokku uurimistoimiku ja esitab prokurörile taotluse vahistamiseks)			Ajakulu ca 2 tundi, juhtub harva, ca 1% , s.o 4-5 x aastas
Asitõendite hoiustamine ja tagastamine	1	452	
Kolmandaks isikuks tunnistamine	0,1		
Toimiku kokkupanemine. Uurija kirjutab kokkuvõtte menetlustoimingutest, lisab vajalikud dokumendid	2	904	
Ekspertiisid (määruse koostamise aeg 2 tundi 1 menetluse kohta)	2	904	
Kokku	24,67	11 479,3	

Tabelis 32 on kajastatud eksperthinnangud uurija tööaja kohta. Lisaks kaasatakse uurimistoimingute läbiviimiseks ka teisi ametnikke (sõiduki juhtimine, läbiotsimised, konvoi jne). Seega ajakulu on tegelikkuses tunduvalt suurem. Lisanduvad majanduskulud (sõidukid, kütus, kabinetid, elekter jms).

Uurijate tööajakulust (vt. tabel 32) järeldub, et kõige enam kulub kohtueelses menetluses uurijatel aega menetluse juhtimisele 10,1 tundi, hinnanguliselt ca 0,5 tundi nädalas. Arvestades, et keskmine kohtueelne menetlus kestab 20,1 nädalat. Sellel perioodil kogutakse ja analüüsitakse infot. Menetlustoimingutes on abiks ka teised politseitöötajad- jälitajad, patrullpolitseinikud jt. Ülekuulamised on samuti mahukas uurimistoiming, mis sõltuvalt kuriteo raskusest võivad võtta aegal tunnist 3 tunnini. Üle kuulatakse vajadusel nii kannatanud, kahtlustatavad kui tunnistajad. Eksperthinnangute põhjal kulub selleks keskmiselt 2-4 tundi ühe menetluse raames. Sündmuskoha vaatlus viiakse läbi vaid värske kuritegude puhul. Sageli teatatakse kehalise väärkohtlemise juhtumist alles hiljem. Sündmuskoha vaatluse sageduse kohta täpsemad andmed puuduvad. Läbiotsimise ning ütluste seostamise olustikuga toiminguid tehakse kehalise väärkohtlemise kuritegude puhul suhteliselt harva. Enamasti osaleb nende toimingute puhul 1-2 inimest. Täpsed arvud selliste menetlustoimingute sageduse kohta puuduvad, eksperthinnangute alusel eeldame, et neid toiminguid tehakse ca 20% juhtudest ja toimingu läbiviimisel osaleb keskmiselt 1,5 inimest.

Raskemate kehalise väärkohtlemise juhtumite puhul peetakse isikud kahtlustatavana kinni kuni 48 tunniks. Uurija kavandab, kontrollib isikute tausta, kinnipidamist teostavad jälitajad või patrullpolitseinikud, kes edastavad info ka prokurörile. Eksperthinnangute järgi peetakse vägivallatseja kahtlustatavana kinni ca 40% juhtudest, so 180 korral. Kinnipidamise kulu arestimajas oli PPA andmetel 54,38 eurot päevas. Eeldades, et kõik kinni peetud isikud viibivad arestimajas 48 tundi saame aastaseks kuluks 19 576,8 eurot. Vahistamisi toimub aga äärmiselt harva. Eksperthinnangute kohaselt ca 1% juhtudest.

Kohtueelse menetluse lõpuks pannakse uurijate poolt kokku uurimistoimik, mis saadetakse prokuratuuri. Eksperthinnangute põhjal võtab see aega orienteeruvalt 2 tundi.

Ekspertiise tehakse peresiseste kehalise väärkohtlemise kuritegude puhul äärmiselt harva. Need võivad olla kohtupsühiaatrilised ekspertiisid, jalajälgede või sõrmejälgede võtmine vms.

Prokurör juhib menetlust, tutvub uurija poolt koostatud menetlustoimikuga, vajadusel teeb taotluse vahistamiseks. Vahistamine toimub eeluurimiskohtuniku määrusega. Vahistamise sagedus kehalise väärkohtlemise kuritegudes Vahi alt vabanes 2014 aastal 39 isikut: 45,2 aasta keskmine menetluste sagedus = 0,08, ehk ca 1%) See on arvesse võetud ka tabelis 5. Vahistamise asendamine elektroonilise valveta toimub kahtlustatava taotlusel kohtus. Prokurörid hindasid oma ajakulu ca 1,5 tunnile. Selliseid otsuseid tehakse väga harva ja kõigi menetluste peale jagades on ajakulu ca 0,17 tundi (vt, tabel 33).

Tabel 33. Prokuröri hinnanguline tööajakulu kohtueelse menetluse toimingutele (tundi)

Üks menetlus §121	1 menetlus	Aastas	Kommentaar
Kriminaalmenetluse alustamine	0,5	461,5	
Menetluse juhtimine (korraldused uurimise läbiviimiseks, materjalide esitamiseks jms)	4	1 808	
Päringud registritesse	1	452	Tehakse nii uurija kui prokuröri poolt
Läbiotsimine (prokurör koostab ja väljastab loa)	0,13	58,76	Ajakulu ca 1 tund, läbiotsimisi toimub väga harva
Ülekuulamise aastas ca 20 menetluse puhul ca 1,5 tundi	0,1	45	reeglina teeb ülekuulamise uurija, harvadel juhtudel ka prokurör
Vahistamine (Tutvumine uurimistoimikuga ja vajadusel vahistamisaotluse vormistamine + vahistamisistung)	0,4	180	Vahistamine ca 1% juhtumitest, tööaja kulu 1 menetluse kohta 4 tundi
Elektroonilise valvega asendamine	0,17		
Vahistamise vaidlustamine	0,13	58,7	
Vahistamise põhjendatuse kontroll	0,1	45,2	
Sundtoomine			Määruse tegija on harva prokurör, tavaliselt uurija, ajakulu 0,5 tundi + patrulli tööaeg ca 1,5 tundi.
Toimiku kokkupanemine	2	904	
Süüdistusakti koostamine	3	1 356	Ainult lühi või üldmenetluste puhul
Kokkuleppe sõlmimine	2	904	
Ekspertiisid			
Lepitusmenetlused	2	942	471 menetlust
Kokku	15,53	7 155,46	

Sundtoomise määruse koostab enamasti uurija. Mõnikord teeb seda ka prokurör, koostades vastava määruse kui tekib vajadus süüdistatav prokuratuuri toimetada. Seda juhtub siiski äärmiselt harva.

Kohtueelse menetluse lõpuks koostab ja edastab uurija uurimistoimiku prokuratuuri. prokurör kontrollib ja täiendab toimikuid nendes menetlustes, mis lähevad kohtusse, vajadusel lisab dokumente. Üld- ja lühimenetluste korral koostab prokurör süüdistusakti. Kehalise väärkohtlemise kuritegudest menetleti üldmenetluses 13% ja lühimenetluses 15%. Kokkuleppemenetluse jaoks on tarvis enne kohtusse minekut kahtlustatava ja prokuröri vahel kokkulepe ning võtta kannatanute nõusolekud, et nad on kokkuleppemenetlusega nõus.

Tabelis 34 on esitatud eksperthinnangul tuginevad andmed kohtuniku tööaja kulude kohta kohtueelse menetluse toimingutele, kust selgub, et ühele juhtumile kulub keskmiselt 0,43 tundi ja aastas kokku 117,4 tundi.

Tabel 34. Kohtuniku tööaja kulu kohtueelse menetluse toimingutele (tundi)

Üks menetlus	1 menetlus	aastas	kommentaar
Vahistamine (istung ja lahend)	0,13	58,7	1 tund 1 menetlus
Elektroonilise valvega asendamine (istung ja lahend)	0,17		
Vahistamise vaidlustamine. Tegeleb II astme kohus			
Vahistamise põhjendatuse kontroll (istung ja lahend)	0,13	58,7	1 tund 1 menetlus
Kokku	0,43	117,4	

5.6 Oportuniteet ja lepitusmenetlus

Kriminaalmenetluse lõpetamine süüdistatava ja prokuröri kokkuleppena avaliku menetlushuvi puudumise korral ja kui süü ei ole suur. Süüdistatav ei pea sel juhul end süüdi tunnistama, kuid oportunistega lõpetamine eeldab, et ta on teo siiski toime pannud. Karistusregistrisse aga märget ei lähe. Süüdistatav peab sel juhul heastama kuriteoga tekitatud kahju, tasuma kriminaalmenetluse kulud ning maksma kindla summa riigituludesse või sihtotstarbeliseks kasutamiseks üldsuse huvides. Oportunistega saab lõpetada teise astme kuritegu. (vt. Urvo Klopets, Kaire Tamm 2010).

Experthinnangute põhjal moodustasid kohtueelses menetluses olulise osa prokuröri tööajast oportuniste või lepitusmenetluse läbirääkimised. Aega kulub olenevalt prokuröri tööpraktikast ca 2 tundi 1 menetluse kohta.

Käesolevas töös on arvestatud eelkõige lepitusmenetlusele kuluvat aega. 2014. a. lõpetati kohtueelses menetluses lepitusmenetlusega 25% registreeritud kuritegudest. Prokuröri ajakulu on aastas 942 tundi.

Osa prokuröridest kohtuvad prokuratuuris ohvri ja vägivallatsejaga, teised aga võtavad nõusoleku telefoni teel. Seejärel koostab prokurör lepitusmenetluse rakendamise määruse ja kui lepitusmenetlus on riikliku lepitaja juures edukas, koostatakse kriminaalmenetluse lõpetamise määrus. Kohtumise põhjal otsustatakse, kas kannatanut on mõjustatud lepituseks või mitte.

Lepitusmenetlus on üks nn alternatiivsetest vaidluse lahendamise viisidest. Tegemist on poolte vabatahtlikkusel põhinev menetlusega, mille käigus erapooletu isik – lepitaja – toetab lepitusosaliste suhtlust eesmärgiga aidata neil leida vaidlusküsimusele lahendus. Seejuures võib lepitaja esitada pooltele lepituse asjaolude ja lepitusmenetluse kulgemise põhjal omapoolse lahendusettepaneku. Seega tegutseb lepitaja otsekui nõustajana, pakkudes pooltele välja võimaluse, kuidas tema arvates oleks kõige mõistlikum vaidlus lahendada, kuid jättes viimase otsustusõiguse siiski pooltele endile.

5.7 Kohtumenetlus

Kriminaalasjade kohtumenetlus jaguneb erinevateks menetluse liikideks. Võimalikud menetlusliigid sõltuvad kuriteo raskusastmest. Erinevaid kuritegusid sh kehalise väärkohtlemise kuritegusid saab menetleda kas üld-, lühi- või kokkuleppemenetluses. Erinevad menetluse liigid tähendavad kohtunikele ja prokuröridele erinevat koormust mistõttu on ka ajakulu ja seeläbi hind menetluste liigiti erinev

5.7.1 Üldmenetlus

Üldmenetluse protsess on üldjoontes järgmine: prokuratuur saadab kohtusse süüdistusakti. Seejärel määrab kohus eelistungi aja. Eelistungil lahendab kohus poolte taotlused (juhul kui neid on) ja lepib pooltega kokku kohtuistungil (te) aja. Kohtuistungil algab kohtulik uurimine, kus uuritakse kirjalikke tõendeid, kuulatakse üle tunnistajaid, eksperte, kannatanuid ja süüdistatavat. Peale kohtulikku uurimist algab kohtuvaidlus, kus prokurör peab süüdistuskõne ning sõna saavad kannatanu, tsiviilkostja ja kaitsja. Seejärel läheb kohus (s.o kohtunik ja kaks rahvakohtunikku) otsust tegema ning teeb peale vaheaega kohtulahendi teatavaks. Menetluse osapooltel on õigus maakohtu otsus edasi kaevata ringkonnakohtusse ja peale seda riigikohtusse.

Kohtu ja prokuratuuri ajakulu kaardistamiseks üldmenetluse puhul jagati menetlusprotsess kriminaalmenetluse seadustiku ja intervjuude põhjal järgnevateks tegevusteks:

- 1) eelistungi ettevalmistus;
- 2) eelistung;
- 3) kohtuliku uurimise ettevalmistus;
- 4) kohtuvaidluse ettevalmistus;
- 5) kohtuistungid;
- 6) kohtuotsuse tegemine
- 7) kohtuotsuse vormistamine
- 8) kohtuotsuse kuulutamine;
- 9) otsusega tutvumine;
- 10) edasikaebamine ringkonnakohtusse ja riigikohtusse.

13% peresiseste kehalise väärkohtlemise kuritegude kohtumenetlustest menetleti 2014.a üldmenetluses.

5.7.2 Lühimenetlus

Lühimenetlus võimaldab kohtumenetluse läbiviimist vaid toimiku materjalide põhjal, tunnistajaid ja eksperte välja kutsumata. Süüdimõistva kohtuotsuse korral vähendab kohus süüdistatavale määratud karistust ühe kolmandiku võrra (KrMS § 233, § 238).

5.7.3 Kokkuleppemenetlus

Kokkuleppemenetlust võib kohaldada teise astme kuritegude puhul, juhul kui kõik pooled (prokurör, kaitsja, süüdistatav, kannatanu ja tsiviilkostja) on sellega nõus.

Kokkuleppemenetluse kohaldamiseks toimuvad kohtueelses menetluses läbirääkimised süüdistatava ja tema kaitsja ning prokuratuuri vahel, kus lepatakse kokku esmalt kuriteo kvalifikatsioonis ja tekitatud kahjus ning seejärel karistuse liigis ja määras, mida prokurör kohtus taotlema hakkab. Kui kokkulepe on sõlmitud, saadab prokuratuur kriminaaltoimiku kohtule, kus otsustatakse, kas vastav kriminaalasi võetakse kokkuleppemenetluse raames arutusele. Seejärel toimub kohtuistung ning kui prokuratuur, süüdistatav või kaitsja ei loobu kokkuleppest kohtuliku arutamise käigus, tehakse süüdimõistev kohtuotsus. 69% ehk 311 kehalise väärkohtlemise kuritegu menetleti 2014.a üldmenetluses.

5.8 Edasikaebamine ringkonnakohtusse ja riigikohtusse

Kohtumenetluse kulude hindamiseks tuleks arvesse võtta ka edasikaebamistega kaasnevaid kulusid. Need kulud puudutavad eelkõige ringkonna- ja riigikohtu ning prokuratuuri kulusid, aga ka riigi õigusabikulusid. Ringkonna- ja riigikohtu kulusid ei ole käesolevas uuringus võimalik vajalike andmete puudumisel arvesse võtta. Küll aga hindame eksperthinnangute põhjal apellatsioon- ja kassatsioonimenetlustega kaasnevaid prokuratuuri ja maakohtu kohtuniku kulusid (vt. tabelid 35 ja 36).

Prokuröril kulub ühe kohtumenetluse toimingutele keskmiselt 39 tundi ja aastas kokku 2610 tundi, kohtunikul vastavalt 41 tundi ja 3 146 tundi.

Tabel 35. Prokuröri tööaja kulu kohtumenetluse toimingutele (tundi)

	1 menetlus	Aastas
ÜLDMENETLUS KOKKU	26	1534
Eelistungi ettevalmistus	0,5	29,5
Eelistung	1	59
Kohtuliku uurimise ettevalmistamine	8	472
Kohtuvaidluse ettevalmistu	5	295
Kohtuistungid	10	590
Otsuse kuulutamine	0,5	29,5
Kohtuotsusega tutvumine	1	59
LÜHIMENETLUS KOKKU	3	204
Ettevalmistus lühimenetluseks	1	68
Eelistung		
Kohtuistungid ja kohtulahend	2	136
KOKKULEPPEMENETLUS	2	622
Ettevalmistus	1	311
Kohtulik arutamine ja lahend	1	311
APELLATSIOON ja KASSATSIOON KOKKU	8	250
Apellatsiooni koostamine	4	160
Apellatsiooni kohtulik arutamine	1	40
Apellatsiooni lahendiga tutvumine	1	40
Kassatsiooni vastuse koostamine	1	5
Kassatsioonilahendiga tutvumine	1	5
Kokku	39	2 610

Tabel 36. Kohtuniku tööaja kulu kohtumenetluse toimingutele (tundi)

	1 menetlus	Aastas
ÜLDMENETLUS KOKKU	30,5	1799,5
Eelistungi ettevalmistus	3	177
Eelistung	0,5	29,5
Kohtuliku uurimise ettevalmistamine		
Kohtuvaidluse ettevalmistus		
Kohtuistungid	20	1180
Otsuse tegemine	1	59
Resolutiivosa vormistamine	1	59
Põhiosa vormistamine	4,5	265,5
Otsuse kuulutamine	0,5	29,5
Kohtuotsusega tutvumine		
LÜHIMENETLUS KOKKU	5,5	374
Ettevalmistus lühimenetluseks	1	68
Eelistung	0,5	34
Kohtuistungid ja kohtulahend	4	272
KOKKULEPPEMENETLUS	3	933
Ettevalmistus	2	622
Kohtulik arutamine ja lahend	1	311
APELLATSIOON ja KASSATSIOON KOKKU	1	40
Apellatsiooni koostamine		
Apellatsiooni kohtulik arutamine		
Apellatsiooni lahendiga tutvumine	1	40
Kassatsiooni vastuse koostamine		
Kassatsioonilahendiga tutvumine		
Kokku	41	3 146

5.9 Karistus

5.9.1 Karistuste liigid

Kehalise väärkohtlemise kuriteod on karistatavad põhikaristusena vangistusega või rahalise karistusega. Põhikaristusele võib lisaks määrata lisakaristusi.

Põhikaristuse võib asendada:

1. Üldkasuliku tööga (KarS § 69), kui määratakse vangistus, mille pikkus on kuni 2 aastat või kui inimene vabastatakse tingimisi vanglast.
2. Elektroonilise valvega (KarS § 69¹), kui määratakse kuni kuuekuuline vangistus.
3. Raviga (KarS § 69²), kuni kaheaastase vangistuse määramise korral, kui kuritegu on toime pandud ravitava või kontrollitava psüühikahäire tõttu.

Tähtajalise vangistuse võib jätta tingimisi kohaldamata. See tähendab, et karistust ei pöörata osaliselt või täielikult täitmisele, kui:

1. süüdimõistetu ei pane kohtu poolt määratud katseajal toime uut kuritegu (KarS § 73), katseaja pikkuseks on kolm kuni viis aastat;
2. süüdimõistetu täidab talle määratud katseajal kontrollnõudeid ja ei pane toime uut kuritegu (KarS § 74), katseaja pikkuseks on kaheksateist kuud kuni kolm aastat.

Vangistatud isiku võib ennetähtaegselt vanglast vabastada, kui teatud osa karistusest on ära kantud ning rakendades kandmata karistuse osale tingimisi katseaega.

2014.a.jõustunud kohtulahendite analüüs näitas, et reaalne vangistus määrati põhikaristusena ca 9% juhtudest, 64% oli karistuseks tähtajaline vangistus, mida ei pöörata täitmisele süüdimõistetu täidab talle määratud katseajal kontrollnõudeid ja ei pane toime uut kuritegu.

Käesolevas analüüsis vaadeldakse karistustest vangistust ja vangistusele järgnevat kriminaalhooldust. Mõlemat karistust käsitletakse lihtsustatult ning eeldatakse, et igale karistatule määratakse keskmise pikkusega vangistus ning neile, kes ei ole vangis karistustähtaja lõpuni järgneb vangistusele keskmise pikkusega kriminaalhooldus.

5.9.2 Vangistus

Määratud karistus näitab, kui pikk on võimalik vangistuse aeg. Juhul, kui inimene vabaneb vangistusest enne tähtaega, siis on karistuse kulu vangistuse kulude võrra väiksem. Samas, kui ta vabaneb tingimisi, tingimisi elektroonilise järelevalve alla või kui kurjategija allutatakse pärast karistuse kandmist käitumiskontrollile, siis tekivad täiendavad kulud, mis on seotud kriminaalhooldusega.

2014. aastal vabanes vanglast 162 isikut, karistatud KarS § 121 järgi. Neist 39 puhul oli märgitud kuritegu perevägivallaga seotuks. Keskmise määratud vangistuse pikkus oli 18 kuud.

2014. aastal lõppes kriminaalhoolduse katseaeg ca 680 isikul, kes olid arvel KarS §-ga 121. Neist 8% ennetähtaegselt vabanenud ja 5% osalise vangistuse ärakandmisega. Neist 680 isikust ca 12,6% puhul (87) isikut oli kuritegu seotud perevägivallaga (allikas: Kinnipeetute register).

Vanglateenistuse info kohaselt oli 2014. aastal ühe vangistuskuu maksumus 1 197,1 eurot. Aastas seega $1\,197,1 \times 12 = 14\,365,2$ eur. Arvestades sellise maksumusega ühe vangi kohta aastas ja diskonteerimismäära 3,5% aastas, kujunevad vaatlusaluste vägivallakuritegudega seotud vangistuse kulud alljärgneviks.

Diskonteeritud vangistuse maksumus ühe keskmise karistuse kohta ja aastas menetletud kuritegude kohta kokku (eur):

Ühe süüdimõistetud kohta 21 799 eurot

Kohtumenetluste kohta kokku $39 \times 21\,799 = 850\,161$ eurot

5.10 Kriminaalhooldus

Eeldusel, et karistuseks on kõikidel vaatlusaluste kuritegude toimepanijatel vangistus, siis kriminaalhooldus saab järgneda ainult vangistusele. Ka siinkohal eeldatakse lihtsustatult, et kõikidel, kes vabanevad vangistusest muul alusel kui karistuse ära kandmine, järgneb vangistusele keskmise pikkusega kriminaalhooldus.

Vaatlusalustes kuritegudes kriminaalhoolduse alt 2014. aastal vabanenud olid kriminaalhoolduse all keskmiselt 1,5 aastat (18 kuud). Kuluarvestused tehakse arvestades keskmist kriminaalhoolduse pikkust. Eeldatakse, et kõik need, kes vabanesid vanglast ennetähtaegselt, pidid läbima keskmise pikkusega kriminaalhoolduse. Seega tekivad kulud pärast keskmise vangistusaja lõppu. Arvestatakse, et ca 5% on neid, kes vabanevad seoses karistuse ärakandmisega

Kriminaalhoolduse kuluks on vanglateenistuse veebilehel märgitud 2014. aastal 51 eurot kuus (<http://www.vangla.ee/>).

Diskonteeritud kriminaalhoolduse kulu (eur):

Kulu kriminaalhooldusel oleva inimese kohta 928

Aasta menetluste kohta kokku $37 \times 928 = 34\,336$

Keskmise kriminaalhoolduse pikkus korrutatud kriminaalhoolduse maksumusega ($51 \text{ eur} \times 12 \text{ kuud} = 612 + (52,78 \times 6 \text{ kuud}) \times 316 = 928 \text{ eur}$), mis tekib pärast keskmise vanglakaristuse ära kandmist, diskonteeritud (3,5% diskontomäär) väärtus

Nagu vangistuse puhul, nii ka kriminaalhoolduse korral, tekivad täiendavad kulud kohtule ja prokuröridele, kellele tehakse korralisi ja erakorralisi ettekandeid. Nendega tutvumise ja otsuste tegemisele kuluvast ajast tekivad täiendavad kulud, mida siinkohal pole arvesse võetud.

5.11 Kontrollikulude hinnangud kokku

5.11.1 Tööjõukulud

Kontrollikulude hindamisel saadud tööaeg arvestatakse rahalisse vääringsusse keskmise brutopalgaga kuluga (vt. tabel 37). Sotsiaalmaksu ei arvestata kuluks, kuna selle näol on tegemist ümberjaotuseks kogutava maksurahaga.

Tabel 37. Uurijate, prokuröride ja kohtunike brutotöötasud 2014. aastal (eur.)

(Uurijate palgad – PPA Põhja Prefektuuri uurijate töötasud, prokuröride palgad – Prokuratuur 2014, kohtunike palgad – www.kohus.ee)

	1 kuu töötasu	Keskmine tunnitasu
Uurija	1438	8,6
Prokurör	2430	14,5
Kohtunik	3380	20,1

Ajaliselt kõige mahukam osa vaatlusaluste vägivallakuritegude menetlemisest on kohtueelne menetlus. Kuna aga see erinevus ei ole võrreldes kohtumenetlusega väga suur ja uurijate töötasud on väiksemad kui prokuröridel ning kohtunikel, siis kokkuvõttes ei ole kohtus üldmenetluse tööjõukulud oluliselt väiksemad, kui kohtueelse menetluse tööjõukulud istungite pikkus hinnati veidi pikemaks kui teistel kuriteoliikidel. Lühi- ja kokkuleppemenetluses menetletavate kriminaalasjade tööjõukulu kohtus on oluliselt väiksem, kui kohtueelse menetluse kulud ühe menetluse kohta (vt. tabel 38).

Tabel 38. Uurija, prokuröri ja kohtuniku brutopalgaga kulu kuriteo menetlemise erinevates etappides kokku (eur).

(Uurijate palgade (PPA Põhja Prefektuuri uurijate töötasud, prokuröride palgad – Prokuratuur 2014, kohtunike palgad – www.kohus.ee ja eksperthinnangute põhjal)

Kohtueelne menetlus	455	204819
Üldmenetlus	1000	58423
Lühimenetlus	165	10722
Kokkuleppemenetlus	89	27772
Apellatsioon	107	4820
Kassatsioon	29	145

5.11.2 Muud kulud

Tabelis 39 on esitatud andmed kuritegude menetlemise kulude keskmiselt ühe menetluse ja ühe kuriteo kohta. Esitatud arvutustest selgub, et keskmine tööjõukulu 1 menetluse kohta 680 eurot ja aastas kokku 307542 eurot (452 juhtumit x 680 eurot).

Tabel 39. Kuritegude menetlemise kulu keskmiselt ühe menetluse ja ühe kuriteo kohta (eur).

(Uurijate palkade (PPA Põhja Prefektuuri uurijate töötasud, prokuröride palgad – Prokuratuur 2014, kohtunike palgad – www.kohus.ee ja eksperthinnangute põhjal)

	Menetluse kohta	Aasta kohta
Tööjõukulud menetluse kohta*	680	307 542
Ekspertiisid menetluse kohta		
Isiku kinnipidamine ja sundtoomine menetluse kohta		
Riigi õigusabi menetluse kohta	659	297 868
Vangistus ja kriminaalhooldus menetluse kohta	22 727	884 497
Kontrollikulud menetluse kohta kokku	24 066	1 489 907

5.12 Kokkuvõtteks

Käesoleva uuringu raames koguti andmeid 2141 perevägivalla raames toimunud kehalise väärkohtlemise juhtumi kohta, mille puhul ohvrid olid ise juhtumist kohtule teatanud. Suurem osa neist juhtumitest lõppes aga kohtueelse kokkuleppemenetlusega, kohtuliku menetluseni jõudis vaid 452 juhtumit (21%), kusjuures karistuseks määrati enamasti tingimisi vangistus (240 juhtu) või ÜKT (90 juhtu). Reaalse vangistusega karistati süüdlast vaid 59 juhul (13% kõigist kohtuliku menetluseni jõudnud juhtumitest).

Uuringu tulemustest selgus, et kõige suurem kulu läheb vangistus- ja kriminaalhoolduse menetlemisele – ühe menetluse maksumuseks on 22 727 eurot, mis teeb aasta kuludeks 884 497 eurot. Tööjõukulud ühele menetlusele on 680 eurot, mis aastas teeb 307 542 eurot. Riigi õigusabile kulub ühes menetluses 659 eurot ja aastat 297 868 eurot.

Eesti andmetel on õiguskaitse süsteemi teenuste osakaal lähisuhte vägivalla puhul ca 13 miljonit eurot aastas, mis moodustab kogusummast 11%. Euroopa soolise võrdõiguslikkuse instituudi (EIGE) hinnangul moodustavad õiguskaitse kulud (kriminaalõiguse osas) lähisuhte vägivalla summaarsest hinnast 15%. EIGE uuringu aluseks on Suurbritannia andmed, mida on teistele Euroopa riikidele mehhaaniliselt laiendatud. Ka käesolevas uuringus on täpselt dokumenteeritud andmete kõrval kasutatud uuringuandmeid ja eksperthinnanguid.

Lisad

Lsa 1. Tabel 40. Uurijate, prokuröride ja kohtunike tööaeg kuriteo menetlemise erinevates etappides (tundi).

	Üks menetlus	Aastas sooritatud kuritegude menetlused kokku
Kohtueelne menetlus		
Uurija	25	11479
Prokurör	16	7155
Kohtunik	0,4	117
Üldmenetlus		
Prokurör	26	1328
Kohtunik	31	1800
Lühimenetlus		
Prokurör	3	221
Kohtunik	6	374
Kokkuleppemenetlus		
Prokurör	2	622
Kohtunik	3	933
Apellatsioon		
Prokurör	6	240
Maakohtu kohtunik	1	40
Kassatsioon		
Prokurör	2	10

Tabelis 40 on toodud uurija, prokuröri ja maakohtu kohtunike tööaja kulu.

Teiste menetlejate ning tugipersonali ajakulu pole arvesse võetud, mistõttu kogu ajakulu on suurem tabelis toodust.

Tööaja hinnangud põhinevad uurijate, prokuröride ja kohtunike hinnangutel menetlustoimingute tegemisele kuluvale ajale.

Lisa 2. Tabel 41. Uurijate, prokuröride ja kohtunike brutopalga kulu kuriteo menetlemise erinevates etappides (eur).

	üks menetlus	aastas sooritatud kuritegude menetlused kokkukokku
Kohtueelne menetlus	455	20 4819
Uurija	215	98 719
Prokurör	232	103 748
Kohtunik	8	2 352
Üldmenetlus	1 000	58 243
Prokurör	377	22 243
Kohtunik	623	36 180
Lühimenetlus	165	10 722
Prokurör	44	3 205
Kohtunik	121	7 517
Kokkuleppemenetlus	89	27 772
Prokurör	29	9 019
Kohtunik	60	18 753
Apellatsioon	107	4 820
Prokurör	87	3 480
Maakohtu kohtunik	20	800
Kassatsioon	29	145
Prokurör	29	145

6. RAVIKULUD

6.1 Ravikulude hindamise eesmärk

Aruande käesolevas osas on eesmärgiks anda ülevaade perevägivalla ohvri võimalikest ravikuludest Eesti tervishoiusüsteemis, hinnata kui kalliks läheb üks perevägivalla juhtum Haigekassale ja selgitada, millised on konkreetsed kulud, millistega igal haigusjuhul tuleb arvestada.

Ravikulude hindamiseks on vajalik omada ülevaadet ohvrite arvust, kui palju on Eestis inimesi, kes kannatavad perevägivalla all ja samuti selgitada, millised on vägivalla tagajärjed ohvrite tervisele. Ohvrite arvu ja vägivalla tagajärgede selgitamiseks korraldas Eesti Avatud Ühiskonna Instituut 2015.aasta teisel poolel üle-eestilise elanikkonna küsitluse, mille abil selgitati, kui paljud inimesed Eestis, vanuses 15-74 aastat, on kogenud vaimset, füüsilist või seksuaalset vägivaldat. Ka selgitati uuringu abil, milliseid vigastusi aga ka teisi tervisehäireid on ohvrid kogenud. Uuring võimaldas võrrelda perevägivalla ohvrite ja mitteohvrite tervislikku seisundit, üldist rahulolu eluga, kooselu kvaliteeti partneriga, materiaalsel olukorda jms.

Ravikulude hindamisel toetusime ka Justiitsministeeriumi tellimusel valminud uuringule "Vägivallakuritegude hind: Tapmise, vägistamise ja röövimisega kaasnevad kulud Eesti ühiskonnale". Autoriteks on E. Kallaste, E. Luuk, J. Järve, M. Kaska ja M-L. Räis. Tallinn 2015. Nimetatud uurimuse ja ka meie arvutuste eeskujuks on rahvusvaheliselt kõige levinum kuritegude hinna analüüsimise viis, mida on kasutatud näiteks Suurbritannia valitsuse poolt läbiviidud uuringutes (Brand, Price, 2000; Dubourg et al., 2005).

Olulist lisa ja võrdlusvõimalust eelnevate andmetega pakub Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi 2003.a. läbi viidud uuring „Vägivald ja naiste tervis“. Konkreetsete ravikulude arvutamisel on võetud aluseks järgmised andmekogumid: Eesti Statistika Aastaraamat 2015; Eesti Haigekassa 2014 majandusaasta aruanne; TAI tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas. Samuti korraldasime ekspertküsitlusi perearstidele, günekoloogidele, ämmaemandatele, kirurgidele, terapeutidele, psühhiaatriatele ja psühholoogidele, kes perevägivalla ohvritega oma igapäevatöös kokku puutuvad, neid nõustavad ja ravivad. Ka kasutasime internetist leitud andmeid, millistele igal konkreetsel juhul on ka viidatud.

6.2 Ravikulude mõiste

Ravikulud kuuluvad tagajärjekulude hulka. Tagajärjekuludeks loetakse kulusid, mis tekivad kannatanule (aga ka tema perekonnale ja lähedastele, tööandjale jt.) ja ühiskonnale tervikuna toimepandud kuriteo tagajärjel. Ravikulud hõlmavad näiteks kiirabi väljasõitu, arstide vastuvõttu, haiglapäevi, ravimeid, rehabilitatsiooni, psühholoogilist nõustamist.

Ühe juhtumi kulu mingi teenuse lõikes arvutamiseks jagasime selle teenuse jaoks plaanitud summa ravijuhtude arvuga. Nt eriarstiabi jaoks oli 2014.aastal ette nähtud summa 518 764 000 eurot ja ravijuhtude arv oli 3 272 491. Jagamise tulemusena saame ühe ravijuhtu hinnaks 158,5 eurot.

Peale ravikulude tuleb arvesse võtta ka ohvrite elukvaliteedi halvenemist ja kuriteo ohvriks sattumise hirmu, hirmu uue rünnaku ees. Need on paljuski mittemateriaalsed kulud, millel ei ole otsest rahalist väärtust (nt kannatused, valu, elukvaliteedi langus). Nende kulude hindamist on käsitletud osas 7. Aruande käesolev osa käsitleb vahetuid kulusid, mis on seotud ohvrite traumade ja otseste vigastuste ning tervisehäirete ravimisega.

6.3 Koduse vägivalla juhtumite arv

Märkimisväärne osa perevägivalla kuritegusid ametlikus statistikas ei kajastu, kuna neist ei teatata politseisse. Seega on reaalsed kuriteoohvrite ravikulud ühiskonnale palju suuremad. Koduseinte vahel toimuvat vägivalda varjatakse kõige enam teiste silmade eest (Bonami et al., 2007). Võttes aluseks kõige väiksema hinnangu seksuaalkuritegude alaraporteerimisele, siis on see 14% (Daly, Bouhours, 2010).

Kuna statistika andmetel oli kiirabi väljakutsete põhjustena märgitud vägivalla tagajärjel saadud vigastusteks 4 015 juhtu ja suitsiidikatsed põhjustatud vigastusteks 295 juhtu (vt. tabel 43) ja kui oletada, et Eestis on alaraporteeritus sama suur, kui pakuvad Daly ja Bouhours (2010), siis oleks aastane juhtumite arv $4\,015 + 295 + 14\% = 4\,903$. Ent suure tõenäosusega võib arvata, et ühe osa olmevigastusi tohib lugeda koduvägivalla traumadeks. Kui arvestada, et Eestis kannatab aasta jooksul ca 5 protsenti naistest füüsilise või seksuaalse vägivalla all (FRA uuring 2012, Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi uuring 2015), siis lähtume sellest, et 5 protsendi olmetraumade põhjuseks on kodune vägivald. Seega võib eelnevalt pakutud juhtumite arvule lisada veel 1 006, mis üldarvuks annab 5 909 juhtu.

Tabel 43. Kiirabilt abisaanute väljakutsete põhjused, kogu Eesti

(TAI andmebaas: Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas. – Tervishoiuteenuste kasutamine ja ravi põhjused – Kiirabi ja erakorralise meditsiini osakond – KE26: Kiirabilt abisaanute väljakutsete põhjused. TAI, 2014)

Põhjused kokku	248 495
Vigastused	29 270
Liiklusõnnetusest põhjustatud vigastused	2 568
Olmevigastused	20 134
Suitsiidikatses põhjustatud vigastused	295
Vägivalla tagajärjel saadud vigastused	4 015
Mürgistused	1 597

6.4 Ravikulude arvutamine

Ravikulud kujunevad vägivallakuritegudega kaasnevate vigastuste ravimisel. Lisaks füüsilisele tervisele saab vägivaldse rünnaku puhul enamasti kannatada ka vaimne tervis, mille taastamiseks tuleb samuti kulutusi teha. Kuna Eesti tervishoiusüsteem on üles ehitatud nii, et ravikindlustus on kohustuslik sisuliselt solidaarne kindlustus ja katab 95% elanikkonnast, siis maksab riik läbi Haigekassa kinni enamiku inimeste vigastuste ja haiguste (sh psüühiliste häirete) ravi, aga ka ravimid ja meditsiinilised abivahendid. Seega räägime Eesti kontekstis kuritegevusega kaasnevate ravikulude puhul peamiselt riigi kuludest (Kallaste jt., 2015). Kannatanute isiklikud väljaminekud on võrreldes riigi poolt kulutatavaga siiski marginaalsed. Näiteks ühe haigla ravipäeva maksumus, mida peab maksma patsient, on ainult 2.50 eurot. Alljärgnevalt käsitleme põhilisi ravikulusid seoses perevägivallaga.

6.4.1 Kiirabi väljasõidu maksumus

Kui vägivalla käigus on ohver (või ka vägivallatseja) saanud vigastusi, mis vajavad kiiret arstiabi, kutsutakse välja kiirabi. Kiirabi väljasõidu maksumuse kohta on erinevaid andmeid. Näiteks on AS Järvamaa haigla käskkirja 15.12.2011 nr 159 kohaselt kiirabi väljasõidu (koosseisus 2 kiirabi õde ja 1 kiirabitehnik) 1 tunni maksumus on 35 eurot. Siia lisandub ühe koosseisu kohta üks tund ettevalmistamiseks ja lõpetamiseks (35 eurot). http://www.jmh.ee/media/dokumendid/tasuliste_teenuste_hinnakiri_uus.pdf

Kiirabi visiit on kallis. A. Kõrgvee (SA Tartu Kiirabi EKL juhatuse esimees) andmetel on ühe visiidi maksumus 120 eurot (Sinisalu, 2012).

Võtsume arvutuste aluseks A. Kõrgvee hinnangu, mille kohaselt ühe kiirabivisiidi maksumus on 120 eurot.

6.4.2 Üldarstiabi

Tabelis 44 on esitatud andmed perearsti nimistutes olevad isikute kohta erinevates vanuserühmades, kelle eest on makstud pearaha.

Tabel 44. Perearsti nimistus olevate kindlustatud isikute arv ja isikute arv, kelle eest on makstud pearaha vanuse lõikes.

(Eesti Haigekassa 2014 majandusaasta aruanne, Eesti Haigekassa, Tabel 9, lk. 59)

	Pearaha piirhind (EUR)	Kokku
Alla 3 a kindlustatud isikud	5,53	39 639
3-6 a kindlustatud isikud	4,14	62 726
7-49 a kindlustatud isikud	2,57	644 886
50-69 a kindlustatud isikud	3,47	312 133
Üle 70 a kindlustatud isikud	4,24	178 448

Kokku perearsti nimistutes olevad isikud, kelle eest on makstud pearaha 2014.a. - 1 237 832

Tabelis 45 on esitatud andmed üldarsti teenuse kulude kohta, see summa jagatud perearsti nimistutes olevate isikute arvuga annab summa, mis kulub ühele nimistus olevale isikule aasta jooksul.

Tabel 45. Üldarsti teenuse kulud, 2014.a.

(Eesti Haigekassa 2014 majandusaasta aruanne, Eesti Haigekassa Tabel 6, Lk 51)

Üldarsti kulud – 82 248 000 eurot

Arvutus: Üldarsti kulud/perearsti nimistutes olevad isikud: $82\,248\,000 / 1\,237\,832 = 67$. Sama tulemuse leiame Eesti Haigekassa 2014 majandusaasta aruandest, Eesti Haigekassa – Tabel 5, Lk 50.

Tabelist 46 selgub, kui palju maksavad üldarsti uuringud ühe isiku kohta.

Tabel 46. Üldarsti uuringute maksumus.

(Eesti Haigekassa 2014 majandusaasta aruanne, Eesti Haigekassa Tabel 8, lk. 57)

Üldarstiabi uuringute rahastamine	Ravikindlustatud isikute arv
16 419 000	1 237 832

Arvutus: Uuringute rahastatus/isikute arv = 132,7.

6.4.3 Õendusabi kulud

Tabelist 47 selgub, et ravikindlustuse kulud ühe isiku kohta aastas on kokku 629 eurot. Selles summas on kokku liidetud erinevad kuluartiklid, mida Eesti Haigekassa registreerib.

Tabel 47. Ravikindlustuse kulud ühe kindlustatud isiku kohta eurodes, 2014.

(Eesti Haigekassa 2014 majandusaasta aruanne, Eesti Haigekassa Tabel 5, lk. 50)

Kulud kokku	629
Üldarstiabi kulu	67
Muud tervishoiuteenuse kulud (eriarstiabi, õendusabi, hambaravi ja hambaravi rahalist hüvitis)	473
Kindlustatutele kompenseeritud ravimid	89

Arvutus: Ravikindlustuse kulud ühe isiku leidsime arvutuse teel. Eesti Haigekassa 2014 majandusaasta aruandes, Eesti Haigekassa, Tabel 5, lk. 50 on andmed ravikindlustuse kulude kohta. Seal asetati muude tervishoiuteenuste kulu alla eriarstiabi, õendusabi, hambaravi ja hambaravi rahaline hüvitis. Teades muude tervishoiuteenuste kulusid (473) ja teiste eelpoolnimetatud teenuste kulusid (eriarstiabi 158,5 + hambaravi 46,4 + hambaravi hüvitis 19,4), saime õendusabi kuluks 248,7 eurot.

6.4.4 Eriarstiabi

Perevägivalla ohvrid vajavad ka eriarstiabi. Tabelitest 48 ja 49 selgub, kui suured on eriarstiabi kulud ja kasutusnäitajad, arvestades ambulatoorset-, päeva- ja statsionaarset ravi,

Tabel 48. Eriarstiabi kulud eurodes 2014.a.

(Eesti Haigekassa 2014 majandusaasta aruanne, Eesti Haigekassa, Tabel 11, lk 62)

	Summa	Ravijuhtude arv
Eriarstiabi kokku	518 764 000	3 272 491
Ambulatoorne kokku	188 659 000	2 971 371
Päevaravi kokku	34 600 000	71 912
Statsionaarne kokku	295 505 000	229 208

Tabel 49. Eriarstiabi olulisemad kasutusnäitajad 2014.a.

(Eesti Haigekassa 2014 majandusaasta aruanne, Eesti Haigekassa, Tabel 14, lk.68)

Ravijuhi keskmine maksumus eurodes	158,5
Ambulatoorne	64
Päevaravi	481
Statsionaarne	1 289
Keskmine statsionaarsel ravil viibimine päevades	5,9

Arvutus: Summa/ravijuhtude arvuga.

Kuigi võib eeldada, et vägivallaohver vajab nii ambulatoorset, päevaravi kui ka statsionaarset ravi, leiame, ent lähtumine kogumaksumusest ($64 + 482 + 1\,289 = 1835$ eurot) oleks vast liialdamine, mistõttu võtsime aluseks eriarstiabi ravijuhu keskmise maksumuse – 158,5 eurot.

6.4.5 Haigushüvitis

Centari (Centar, 2015) arvutuste kohaselt puuduvad vägistamisohvrid töölt keskmiselt 250 päeva. Teades keskmist töölt puudutud aega, saab arvutada ohvrite saamata jäänud töötasu. Arvutuste alusel on erinevate tervisekahjustuste – luumurdude, ninaluumurdude, tugevate verevalumite/muljumisjälgede – raviks vajalik 21 päeva; posttraumaatilise stressihäire või depressiooni puhul tunduvalt rohkem – 257-417). (Tervisekahjustuse lõikes töölt puudutud päevade arvu arvutamist vt. Kallaste jt., 2015; Dubourg & Hamed. 2005:38). Toodud arvutuste puhul on eeldatud, et Suurbritannia hinnangud töölt puudutud päevadele kehtivad ka Eestis.

Keskmine statsionaarsel ravil viibimine päevades on 5,9 (vt. tabel 7), kuid vägivallaohvrite puhul on see kindlasti pikem. Meie võtame Dubourg & Hamed (2005) arvudest lähtuvalt aluseks keskmise näitaja – 150 päeva, kusjuures ühe päeva keskmine maksumus on 15,5 (vt. tabel 50).

Tabel 50. Haigushüvitis 2014.a.

(Eesti Haigekassa 2014 majandusaasta aruanne, Eesti Haigekassa, Tabel 14, lk.68)

Haigekassa hüvitatud päevade arv	2 997 073
Haigekassa makstud hüvitiste summa (eurot)	46 403 000
Ühe päeva keskmine maksumus, eurot	15,5

Arvutus – ühe päeva haigushüvitise maksumus/haiguspäevade arv $15,5 \times 150 = 2\,325$ eurot.

Ene-Margit Tiidu kommentaar: „Keskmine statsionaarsel ravil viibimine päevades on 5,9 (vt. tabel 7), kuid vägivallaohvrite puhul on see kindlasti pikem. Meie võtame Dubourg & Hamed (2005) arvudest lähtuvalt aluseks keskmise näitaja – 150 päeva, kusjuures ühe päeva keskmine maksumus on 15,5 (vt. tabel 50).

Arvutus – ühe päeva haigushüvitise maksumus/haiguspäevade arv $15,5 \times 150 = 2\,325$ eurot. Kindlasti ei saa oletada, et kõik vägivalla ohvrid viibivad haiglas 150 päeva, kuid tegelikult on tarvis hinnata ohvri poolt kaotatud tööpäevade arvu. Kui võtta aluseks keskmine töötasu 1005 eurot (keskmine päevapalk on 46 eurot), siis vastab 2 325 eurot suurune hüvitis pigem 2,5 kuulisele töölt eemal viibimisele.“

Patsiendi omaosalus, so voodipäeva maksumus on 2,50 eurot iga haiglas ravil viibitud päeva eest, kuid mitte rohkem kui 10 päeva eest, so $2,5 \times 10 = 25$ eurot.

Lähtudes ravikindlustuse seaduse muutmise seadusest (Riigikogus vastu võetud 20.12.2012), kehtestas Põhja-Eesti Regionaalhaigla nõukogu 1. veebruarist 2013 voodipäevatasuks 2.50 eurot. Voodipäevatasu 2.50 eurot tuleb tasuda haiglast väljakirjutamisel iga haiglas ravil (sh päevaravil) viibitud päeva eest, kuid mitte rohkem kui 10 päeva eest.

6.4.6 Kirurgiline, sünnitus- ja günekoloogiline ning psühhiaatriline abi

Vägivallaohver vajab sageli spetsiifilist ravi. Näiteks kirurgilist abi seoses näo-, lõualuu- ja rindkere vigastustega või sünnitus- ja günekoloogilist abi, seoses vägivalla tagajärjel tekkinud probleemidega. Kindlasti vajab ohver veel psühhiaatrilist ravi. Nüüd tekib küsimus, kas piisab ravikulude arvestamisel ainult eriarsti üldisest maksumusest (158,5 eurot)? Jättes küll välja psühhiaatrilise, sünnitus- ja günekoloogilise ravi tuleb kindlasti kulude hulka lisada kirurgilise ravi, sest füüsilisi vigastusi saanud ohver vajab peale eriarstiabi ka kirurgilist abi näo, lõualuu, rindkere jm vigastuste parandamiseks. Tabelis 51 on esitatud andmed nende ravikulude maksumuse kohta.

Tabel 51. Erinevat liiki ravi rahastamine ja juhtumite arv, 2014.a.

(Eesti Haigekassa 2014 majandusaasta aruanne, Eesti Haigekassa, Tabel 21, lk 76; Tabel 17, lk. 72; Tabel 23, lk. 78).

	Summa	Ravijuhtude arv	Ühe juhtumi maksumus EUR
Psühhiaatriline ravi (kokku)	26 790 000	240 417	111
Kirurgia statsionaarne	96 107 000	65 332	1471
Sünnitus ja günekoloogia (kokku)	47 080 000	511 634	92

Arvutus: summa/ravijuhtude arv - 96 107 000/65 332 = 1 471 eurot.

6.4.7 Taastusravi

Ravikuludesse tuleb arvestada ka vägivallaohvrite taastusravi (vt. tabel 52).

Tabel 52. Taastusravi juhtude arv ja rahastamine, 2014.a.

(Eesti Haigekassa 2014 majandusaasta aruanne, Eesti Haigekassa, Tabel 21, lk 76; Tabel 17, lk. 72; Tabel 23, lk. 78)

	Summa	Juhtude arv
Taastusravi, kokku	13 770 000	86 069
Ambulatoorne	6 792 000	78 770
Statsionaarne	6 978 000	7 299

Arvutus: Rahastamine/juhtude arv - 6 792 000/78 770 saime ambulatoorne taastusravi ühe juhtumi kohta on 86 eurot.

6.4.8 Hambaravi

Tihti on vägivallaohvril vaja hambaravi. Tabelites 53 ja 54 on esitatud andmed hambaravi maksumuse ja hüvitise kohta.

Tabel 53. Täiskasvanute hambaravi, 2014.a.

(Eesti Haigekassa 2014 majandusaasta aruanne, Eesti Haigekassa, Tabel 30, Lk 91)

	Summa	Ravijuhtude arv	Ühe juhtumi maksumus EUR
Täiskasvanute vältimatu hambaravi	926 000	19 976	46,4

Arvutus: $926\,000/19\,976$; seega on ühe juhtumi maksumus – 46,4 eurot.

Tabel 54. Hambaraviteenuste hüvitis, 2014.a.

(Eesti Haigekassa 2014 majandusaasta aruanne, Eesti Haigekassa, Tabel 41, Lk 106.)

	Summa	Juhtude arv	Ühe juhtumi maksumus EUR
Hambaravi hüvitis	9 159 000	97 138	19,4

Arvutus: $\text{Summa/juhtude arv} = 9\,159\,000/97\,138 = 19,4$.

6.4.9 Ravimite hüvitised

Tabelist 55 selgub, kui suures ulatuses kompenseeritakse ravimeid.

Tabel 55. Kindlustatutele kompenseeritud ravimid, 2014.a.

(Eesti Haigekassa 2014 majandusaasta aruanne, Eesti Haigekassa, Tabel 33, Lk 96; tabel 32, lk. 95).

	Summa	Soodusretseptide arv	Maksumus haigekassale EUR
Ravimite hüvitis	109 753 000	7 883 659	13,92

Arvutus: $\text{Summa/soodusretseptide arv} = 109\,753\,000/7\,883\,659 = 13,92$.

6.5 Psühhosotsiaalne kriisinõustamine

Vahetu kriisisündmuse korral (nt isikuvastane kuritegu) esmase psühhosotsiaalse toe korraldamine ja ohvritele elukvaliteedi ning emotsionaalse tasakaalu taastamisele suunatud toe tasu MTÜ Mahena Keskuses on – 60 min/ 20 eurot (vt. mahena.org).

Kuna Dubourg, Hamed (2005) andmetel nõuab vägivalla tagajärjel tekkinud vaimsete probleemide, eriti posttraumaatilise stressihäire, depressiooni jt nõustamine kuni 50 tundi. Käesoleva projekti raames Eestis tehtud psühhiaatrite ekspertküsitluste andmetel võtab nõustamine aega ca 30 tundi, siis võtsime siinkohal kulude arvutuste aluseks 30 tundi.

Arvutus: ühe tunni hind x tundide arv = (20 x 30) 600 eurot.

6.6 Vaatluse alt välja jäänud kulud

Tuleb tunnistada, et vaevalt suutsime eelpool kajastada ammendavalt kõiki kulusid, mida vajatakse vägivallaohvrite vigastuste ja posttraumaatilise stressi raviks.

Osa väljajätmisi on tehtud meelega. Nii jätsime haiglaravis arvestamata sünnitus- ja günekoloogilise ravi, ja psühhiaatrilise ravi maksumuse, eeldades, et inimene on haiglas ennekõike ühes osakonnas. Pealegi on kuludes arvestatud psühhosotsiaalset nõustamist.

Tundub, et kõige suurem kulu ja ka arvestamata jätmine puudutab vaimsete häirete ravi. On ju küsimus, kuidas väljendada rahas hirmu, mis valdab vägivalla ohvrit, kes kardab järgmist rünnakut või kui ei suudeta vigastuste ja stressitrauma tõttu töötada või kaotatakse sõprade ja perekonna tugi, sest ohver ei taha ega julge juhtunust teistele rääkida. Meie arvestasime kriisisituatsioonis posttraumaatilise stressihäire ja depressiooni nõustamiseks 30 tundi, ent Dubourg, Hamed (2005) andmetel nõuab vägivalla tagajärjel tekkinud vaimsete probleemide, eriti posttraumaatilise stressihäire, depressiooni jt nõustamine kuni 50 tundi.

6.7 0-19 aastaste ravikulude hindamine

Registreeritud kuritegude arv on 10 viimase aastaga vähenenud ligikaudu 30%. Samas on neid kuriteo liike, kus on oodata kasvu ka tulevikus. Näiteks on suurenenud perevägivalla juhtumite arv. Justiitsministeeriumi analüüsitalituse juhataja Jako Salla sõnul oleme jõudnud olukorda, kus iga kümnes kuritegu ja iga kümnes menetlus, mida politsei ja prokuratuur menetlevad, ongi perevägivalla menetlus. Mis aga eriti tõsine asjaolu – kolmandiku perevägivalla juhtumite puhul on ohvriks või tunnistajaks laps. (http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/kuritegevuse_at_2015_0.pdf)

Tabel 56. 2014. aasta keskmised ravikulud ühe kindlustatud isiku (vanuses 0-19) kohta eurodes.

(Eesti Haigekassa 2014 majandusaasta aruanne, Eesti Haigekassa, Tabel 5, Lk 50)

Kindlustatud isikute vanus	Kindlustatud isikute arv	Üldarstiabi kulu	Muud tervishoiu kulud*	Kindlustatule kompenseeritud ravimid	Kulud kokku
0-9	161 844	69	265	24	358
10-19	111 006	52	304	25	381
0-19 kulude keskmised		61	285	25	370

0-19 aastased moodustavad Eestis ravikindlustatud inimestest (2 232 819) 4,5 korda väiksema kogumi, so 272 850. Tabel 56 annab ülevaate, millised on vanuses 0-19 aastat laste ja noorte ravikulud.

Noorukite ravikulude arvutamiseks võtame aluseks keskmised tervishoiukulud. Võrreldes selle grupid ravikulusid (370) täiskasvanud elanikkonna omadega (629), selgub, et noorte kulud on tunduvalt väiksemad.

Muud tervishoiuteenuse kulud, milles sisalduvad eriarstiabi, õendusabi, hambaravi ja hambaravi rahaline hüvitis, on 285 eurot. Veel tuleb lisada üldarstiabi 61 eurot ja ravimite kompensatsioon 25 eurot. Samas jääb ilmselt nende puhul välja haigushüvitis, nagu on töötavate täiskasvanute puhul. Kahtlusi tekitab psühhosotsiaalse nõustamise summa suurus. Ent noorpõlves kogetud või pealtnähtud vägivald nõuab erilist tähelepanu, et see ei mõjutaks kogu ülejäänud elu. On ju noored vägagi haavatava psüühikaga. Seetõttu arvame, et oleks õige jätta ravisumma täiskasvanutega samaks. Küll aga eeldame, et laste füüsilised vigastused pole nii suured, et paljudel juhtudel peaks neid tingimata ravima pikalt statsionaaris. Seetõttu arvestasime hinna arvutamisel kirurgilist ravi päevaravis (360 eurot). Ülejäänud kulud peaksid olema sarnased nagu täiskasvanute puhul ilmnes.

Kokkuvõtvad arvutused. Ravikulud kokku ühe juhtumi kohta:

- Kiirabi väljasõit – 120 eurot
- Üldarstiabi – 61 eurot
- Üldarstiabi uuringud – 133 eurot
- Õendusabi, eriarstiabi, hambaravi ja hambaravi hüvitis – 285 eurot
- Omaosalus (voodimaks) – 25 eurot
- Kirurgiline ravi – 360 eurot
- Taastusravi – 86 eurot
- Ravimite hüvitis – 89
- Psühhosotsiaalne kriisinõustamine 600 eurot

Vanusegrupis 0-19 on ühe vägivalda juhtumi puhul kõik ravikulutused kokku – 1 759 eurot.

7. HINNANG PEREVÄGIVALLA KOGUKULUDELE EESTIS

7.1. Rahvusvaheline hinnang perevågivallale. EIGE hinnang Eesti kohta

Enamik rahvusvaheliselt teadaolevaid perevågivalla hinnanguid on keskendunud oma riigi andmete analüüsimisele ja hinnangu andmisele [vt. käesoleva aruande osad 1-4]. Nii on kasutatavad Soome, Taani ja Suurbritannia (SB) analüüse ja hinnanguid käsitlevad uurimused [Heiskanen.M., Piispa. M. (2002), Helweg-Larsen. K-H, Kruse.M., Sørensen.B-H.(2010), Walby. S. (2009)]. Samm sellest edasi on võrdlev analüüs, mille on teinud Euroopa soolise võrdõigusskuse instituut EIGE (*European Institute of Gender Equality*), kus rakendades brittide välja töötatud metoodikat, on antud hinnang perevågivalla hinna kohta kõigis 28s Euroopa Liidu riigis [EIGE (2014)]. Võrdlus on tuletatud võrdlemisi lihtsalt: ekstrapoleerides SB hinnangut iga liikmesriigi elanike arvu järgi.

Eesti jaoks on EIGE originaalne hinnang perevågivalla hinnale 320 883 298 eurot aastas, mis on Eesti 2014. aasta SKPst (19 963 milj eurot) 1,6 protsenti. Arvestades aga rahakursside erinevust SB ja Eesti puhul (PPP, *Purchasing Power Parity*), mis on vastavalt 1,21 ja 0,71, st Eesti ja SB hindade keskmine suhe on 0,587, saaksime EIGE hinnangu suuruseks lähisuhte vågivallale Eestis 188,3 miljonit €, mis on pisut vähem kui 1% SKP-st.

Kuna EIGE uuring tugineb SB uuringutele, mis on Euroopa uuringutest kõige põhjalikum (sh kordusuuringu põhjal kontrollitud, [Walby. S. (2009)]), on sobiv seda uuringut kasutada komponentide struktuuri määrava raamistikuna ka Eesti originaaluuringu jaoks.

Tabel 57. Perevågivalla komponentide osakaalud koguhinnas.

(EIGE (2014) ja käesoleva raporti 6. osa (ravikulud))

Komponent	Osakaal (%)
Kaotatud toodang	12
Tervishoiu teenused	7
Õiguskaitse süsteem	18
Sotsiaalkaitse süsteem	8
Isiklikud kulud ja spetsiaalteenused	6
Füüsiline ja emotsionaalne kahju	48
Kokku	100

7.2 Perevägivalla ohvrite arvu hinnang Eestis

Vägivalla ohvrite arvu hindamiseks on kaks põhimõtteliselt võimalikku teed, mida rakendavad kõik vaadeldava valdkonna uurijad:

- Kasutada mitmesuguseid registri- (registreerimise) andmeid;
- Kasutada uuringuandmeid

Kuna tegemist on olukorraga, kus vägivallast teadaandmine (registreerimine) on ohvritele väga raske psühholoogilise barjääri (häbi, hirm kättemaksu ees) tõttu, siis on oletatavasti erinevate allikate (registreerimisandmed, uuringud) erinevused üsna suured. Ilmselt on tegemist ka definitsioonide erinevusega, sest igas valdkonnas kasutatakse valdkonnapõhiseid määratlusi ja sõnastusi. Lõpuks pole päris selge ka see, kas uuringu puhulgi kõiki episooide julgetakse/soovitakse käsitlejale tunnistada.

7.2.1. Ohvrite arvu hinnang uuringu põhjal

Ohvrite arvu selgitasime Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi 2015.aasta uuringust (Pere- ja naistevastane vägivald ja ohvrite tervis) lähtuvalt. Üldkogumiks olid kõik Eesti tavaleibkondade elanikud vanuses 15–74, st isikud kes ei elanud kinnipidamis- hooldus- ja muudes suletud asutustes, so kokku 473 000 meest ja 511 000 naist, (Statistikaameti avalik andmebaas <http://pub.stat.ee/>)

Uuringu tulemused näitavad, et 2015. aastal Eestis:

- Vaimset, füüsilist või seksuaalset vägivalda on kogenud 12% naistest ja 7% meestest, so vastavalt **33 000** meest ja **61 000** naist.
- Füüsilist vägivalda on (oma kodus) kogenud 3,6% naistest ja 0,8% meestest, so **3 800** meest ja **18 400** naist.
- Seksuaalset vägivalda on kogenud 1,8% naistest ja 0,2% meestest (oma kodus), so **950** meest ja **9 200** naist.

Esitatud andmed pole siiski täielikud, sest käsitlevad üksnes 15-74-aasta vanuseid ohvreid. Ohvrite seas puuduvad andmed kõige haavatavamate elanikkonna rühmade kuni 15-aastaste laste ja vähemalt 75-aastaste eakate kohta, kes samuti koduse vägivalla all võivad kannatada. Vastavate elanikkonnarühmade arvukus (tavaleibkondades) on: 210 000 last ja 120 000 eakat [Statistikaameti avalik andmebaas <http://pub.stat.ee/>].

Edaspidi vaatleme ohvrite arve valdkondade lõikes.

7.3 Ohvrid, kes kasutavad õigusabi

Õigusabi kasutajate arvu hindamine on muust ohvrite arvust lihtsam, sest arvestab üksnes neid isikuid, kes õigusabi kasutasid ja need on ka vastavalt registreeritud. Siiski on siingi väikesi ebakõlasid.

Justiitsministeeriumi 2015. aasta ametliku statistika [Kuritegevus Eestis, 2014] kohaselt toimus 2997 vägivallakuritegu, nende seas 10 kodus toimunud tapmist ja 158 vägistamist (2014. aastal 147 vägistamist).

Käesoleva uuringu raames koguti andmeid 2141 perevägivalla raames toimunud kehalise väärkohtlemise juhtumi kohta (vt. kontrollikulud, 5. osa, käesolev aruanne). mille puhul ohvrid olid ise juhtumist kohtule teatanud. Suurem osa neist juhtumitest lõppes aga kohtueelse kokkuleppemenetlusega, kohtuliku menetluseni jõudis vaid 452 juhtumit (21%), kusjuures karistuseks määrati enamasti tingimisi vangistus (240 juhtu) või ÜKT (90 juhtu). Reaalse vangistusega karistati süüdlast vaid 59 juhul (13% kõigist kohtuliku menetluseni jõudnud juhtumitest) (vt. kontrollikulud, 5. osa, käesolev aruanne).

7.4 Ohvrid, kes kasutavad tervishoiuteenuseid

Tervishoiuteenuste kasutajate arvu hinnati kahel viisil. Ühest küljest koguti infot nende kiirabi väljakutsete kohta, mis olid seotud vägivallaga ja mis olid tehtud kodust (vt. ravikulud, 6. osa, käesolev aruanne). Niisuguste väljakutsete arv oli aasta jooksul 4015, millele lisandus 295 suitsiidikatsest tingitud vigastust, seega kokku oli meditsiinilist abi vajavate ohvrite arv hinnanguliselt 4 310. Arvestades 14%-list alaraporteeritust vastavalt Daly ja Bouhoursi (SB) uuringule 2010 aastast [Daly, K., Bouhours, B. (2010)], on meditsiiniabi kasutanud ohvrite arvu hinnang 4 913.

Teine hinnang saadi Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi 2015.aasta uuringust, mille kohaselt perevägivalla tulemusena saadud vigastused on alljärgnevalt rühmitatud (vt. tabel 58).

Tabel 58. Kehaliste vigastuste sagedus ja osakaal perevägivalla käigus 2015. aastal.
(Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi 2015.aasta uuring)

Vigastuse liik	Naised (%)	Mehed (%)	Naised (arv)	Mehed (arv)	Kokku (arv)
Raskete ja üliraskete vigastustega vägivald	0,1	0,1	511	473	984
Keskliste vigastustega vägivald	2,1	0,8	10 730	3 783	14 513
Kergemate vigastustega vägivald, meditsiinilist abi üldjuhul ei kasutata.	5,2	2,3	26 569	10 876	37 445
Kokku			37 810	15 132	52 942

Kui võrrelda uuringutulemusi kiirabi väljakutsetega, selgub, et ilmselt kutsutakse kiirabi kohale alati raskete vigastuste korral ja valikuliselt keskmiste vigastuste korral, kusjuures suuremal osal viimastest kasutatakse perearsti abi. Kergemate vigastuste puhul ohvrid pigem väldivad meditsiiniabi, kuid võivad kasutada käsimüügist saadavaid vahendeid.

Edaspidi kasutame registripõhist meditsiiniabi kasutanute arvu hinnanguid 984 ja 14 513, arvestades, et kergemad vigastused ei tarvitsenud üldjuhul põhjustada meditsiiniabi tarbimist.

Kulud hinnatakse üksikkomponentidena, kasutades üldiselt EIGE hinnangute struktuuri. Alustame tervishoiu teenustest.

7.5 Perevägivalla poolt põhjustatud tervishoiu teenuste hinna hinnang

Eesti Haigekassa andmestikust selgitati uuringus üksikute raviteenuste keskmised hinnad (vt. ravikulud, 6. osa, käesolev aruanne). Keskmise hind korrutati ohvrite arvuga, kes oletuslikult seda teenust vajasisid, arvestades varasemalt hinnatud trauma raskust ja mõningatel juhtudel ka ohvri sugu (nt günekoloogi puhul).

Tabel 59. Ravikulude hinnang

	Keskmine maksumus EUR	Vajajate arv	Kogusumma EUR
Kiirabi väljasõit	120	4 310	517 200
Üldarstiabi	67	14 513	972 363
Üldarstiabi uuringud	133	984	130 849
Õendusabi	249	14 513	3 613 707
Eriarstiabi	158	984	155 445
Psühhiaatriline ravi	111	10 143	1 125 846
Kirurgiline ravi	1 471	984	1 447 208
Günekoloogiline ravi	92	9 708	893 130
Taastusravi	86	4 913	422 518
Hambaravi	47	4 913	230 911
Ravimid	89	37 445	3 332 638
Kokku			12 841 815

Kokkuvõttes oli perevägivalla ohvrite meditsiinilise abi hinnaks aasta jooksul ligi 12,8 miljonit eurot.

7.6 Perevägivalla poolt põhjustatud õigusabi teenuste hinna hinnang

Õiguskaitse kulud on arvatatud tegelike kohtusse pöördujate andmetel (vt. kontrollikulud, 5. osa, käesolev aruanne), kus kehalise väärkohtlemise hinna hindamise aluseks on L. Ruubeli väga põhjalik ning detailne analüüs ja hinnangud. Vägistamise ja tapmisega seotud õiguskaitseliste koontrollikulude hindamiseks kasutasime Centari analüüsi (Centar (2015)) Juhtumite arvu määramisel kasutasime Justiitsministeeriumi 2015. aasta aruannet, taustainfot saime veel allikatest Ahven A., Surva L. (2011 ja 2013) ning Ahven, A. jt. (2013).

Tabel 60. Perevägivalla õigusabi kulud

(Kontrollikulud, 5. osa, käesolevas aruandes ja Centar (2015))

Kuriteo liik	Juhtumite arv	Kontrollikulu juhtumi kohta	Summaarne kontrollikulu
Kehaline väärkohtlemine	923	2 431	2 243 813
Tapmine	10	127 207	1 272 070
Vägistamine	158	59 917	9 466 886
Kokku	1 091		12 982 769

Selgub, et õiguskaitse kulude summaarne hinnang aasta jooksul on ligi 13 miljonit eurot.

Siinjuures ei ole arvesse võetud abielulahutuste ja varade jaotamisega seotud tsiviilõiguse küsimustega seotud kulutusi, mis sageli on perevägivalla järelmiks.

7.7 Emotsionaalsed kulud

Emotsionaalsete kulude hindamiseks kasutame kirjutises [Walby. S. (2009)] esitatud Walby hinnanguid naeltes ja teisendame need vahetusväärtust PPP [https://en.wikipedia.org/wiki/Purchasing_power_parity] arvestades eurodeks (vt. tabel 61).

Ohvrite arvu võtame Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi 2015. aasta uuringust, kusjuures arvestame niihästi füüsilisi traumasid kui ka vaimseid traumasid (need saame, lahutades traumade üldarvust füüsilised traumad). Täiendavalt käsitleme tapmisi ja vägistamisi justiitsministeeriumi aruandest „Kuritegevus Eestis 2014“, milliste emotsionaalne kulu on ülejäänud juhtumitest märksa kõrgem [vt. käesoleva aruande osad 1-4].

Vaimse trauma ohvrite arvu määrasime, lähtudes uuringust saadud ohvrite üldarvust ja füüsilise vägivalla ohvrite arvust.

Tabel 61. Emotsionaalse kulu hindamine SB hinnangute alusel.

(Walby 2009)

Kuritegu	Hind (Walby, UK naela)	Hind EUR	Ohvrite/juhtumite arv	Kogusumma EUR
Tapmine	750 640	571 237	10	5 712 370
Vägistamine	104 300	80 422	158	12 706 676
Raske vigastus	7 640	5 891	984	5 796 744
Keskmine vigastus	240	185	14 513	2 684 905
Kerge vigastus	240	185	37 445	6 927 325
Vaimne trauma	240	185	88 000	16 280 000
Kokku				50 108 020

Selgub, et summaarne emotsionaalne kulu perevägivalla tulemusena ulatub 50 miljoni euroni. Siinjuures on käsitletud üksnes 15–74-aastaseid ohvreid, sest küsitluse andmeid on üksnes nende kohta. Tõenäoliselt on emotsionaalsete kannatanute hulgas ka kuni 15-aastased lapsed ja üle 74-aastased eakad, kes osal juhtudest osalesid perevägivalla juhtumites pealtnägijana või isegi ohvrina.

7.8 Sotsiaalabi kulud

Sotsiaalabi kulud ulatuvad EIGE uuringu põhjal 8 protsendini kogukulutustest, kuid siin on riikide vahelised erinevused väga suured. Sotsiaalabi kulude kohta on Eesti administratiivsetest andmeallikatest seni õnnestunud väga vähe infot saada. Ühelt poolt on põhjuseks süstemaatiliste andmete puudumine (toetusi saadakse erinevatest allikatest, arvestatav osa on vabatahtlik, st tasustamata töö), teiselt poolt aga ka andmete delikaatsus ja tundlikkus – abi saamist ja osutamist ei soovita afšeerida.

- Sotsiaalministeeriumi andmetel said naiste varjupaigad 2014. aastal toetust 368 608 euro ulatuses (allikas: E-kiri Pille Ruulilt sotsiaalministeeriumist)
- Centari analüüsist [Centar, 2015] ilmneb, et surmajuhtumite puhul makstakse ühekordset toetust 500 eurot ja ülalpeetavale mõeldud hüvitist 1 050 eurot aastas, seega kogukulu kodus toimunud tapmise hüvitistena on 15 500 eurot
- Ekspert hinnangute andmetel (vt. ravikulud, 6.osa, käesolev aruanne) kulus psühhosotsiaalsele kriisinõustamisele ohvri kohta keskmiselt 1 100 eurot. Arvestades üksnes füüsilise traumaga patsientide hulka, moodustab vajalik summa 15 497x1 100 =17,05 milj eurot.

Seega kokku on sotsiaalabi kulutuste hinnaks 17,5 milj eurot.

7.9 Isiklikud kulud ja spetsiaalteenused

Isiklike kulude hindamine on taas väga keeruline. Siin on võimalik arvesse võtta meditsiiniteenuste ja ravimite omaosalust ja kompenseerimata jäänud töötasu. Kindlasti lisanduvad transpordikulud, samuti pole käesolevas uuringus teiste kulutuste puhul arvesse võetud tsiviilõiguskaitse kulusid (lahutus, vara jaotus), samuti võimalikku uue eluruumi hankimist, mida mõnedes riikides on vähemalt osaliselt sotsiaalkulutuste või õiguskaitse kulutuste seas hinnatud [vt.käesoleva aruande osad 1-4, ja EIGE raport 2014].

Arvutuste juures võetakse aluseks Eesti Haigekassa andmed [Eesti Haigekassa (2014)] ja ravikulude osas tehtud arvutused, mille kohaselt ühe tööpäeva hüvitis oli 19,4 eurot. Ravimite hinnast hüvitati kindlustatud patsientidele keskmiselt 76%, seega omaosalus ravimi hinnast oli $24/76 = 31,6\%$. Arvestades ravimite hinda, mille keskmine kulu perevägivalda ohvritele oli aastas ravikulude osas antud hinnangu põhjal on 89 eurot, on selle omaosalus 28 eurot. Oletatavasti oli sama suur ravimikulu omaosalus aastas ka neil perevägivalda ohvritel, kes said üksnes vaimse trauma.

Tabel 62. Perevägivalda põhjustatud isiklike kulude hinnang

Kulu allikas	Saamata töötasu	Haigla-päeva-tasu	Ravimi oma-osalus	Hamba-jm ravi omaosalus	Kokku	Ohvleid	Kogusumma
Raske vigastus	58,2	25		46	129,2	984	127 132,8
Kergem vigastus			28		28	15497	433 916
Vaimne trauma			28		28	88000	2 464 000
Kokku							3 025 049

Ülaltoodud hinnangute põhjal on perevägivalda poolt põhjustatud isiklike kulude hinnang 3 milj eurot. Arvestades, et EIGE hinnangul spetsiaalteenused (individualiseeritud, standardist erinevad teenused) moodustavad ühe viiendiku isiklikest kuludest, saame **isiklike kulude ja spetsiaalteenuste hinnanguks kokku 3,6 eurot.**

7.10 Saamata jäänud toodang

7.10.1 Haigekassa andmed

Keskmine töövõimetushüvitis on Haigekassa andmetel 2910 eurot (vt. ravikulud, 6. osa, käesolev aruanne). Arvestades ajutise töövõime kaotusega ohvrite arvuks 1 122 (isikud, kes said vägivalla tulemusena raskeid või üliraskeid traumasid), on kulu töövõimetushüvitusele $1\,122 \times 2\,910 = 3\,265\,020$ eurot. Arvestades, et saamata jäänud toodangu väärtus on sellest summast vähemalt 2 korda suurem (töötasule lisanduvad riigimaksud, samuti ettevõtte kasum), saame selle hinnaks 6,5 milj eurot. Lisandub keskmiste vigastustega ohvrite kaotatud töötasu.

Palgatulu kaotuse hindamiseks keskmise raskusega perevägivalla poolt põhjustatud füüsiliste traumade, samuti psüühiliste traumade puhul kasutasime Centari viidatud allika [Centar (2015)] andmeid. Hinnanguline keskmine töölt eemal viibitud päevade arv väiksemate traumade puhul (verevalumid, kriimustused, hambakaotus jne) on 2,7 päeva, arvestades hõivet reaalselt 2 päeva. Kuna keskmine netopalk 2015. aastal oli (statistikaameti andmetel) 799 eurot ehk 36,3 eurot on iga keskmise füüsilise vigastusega ohvri puhul palgakaotus 73 eurot ja arvestades maksude summat saamata jäänud toodang 145 eurot. Kuna kergema vigastusega perevägivalla ohvreid oli 14 513, siis nende arvel kaotatud toodangu väärtus oli 2 104 385 eurot.

Kokku oli perevägivalla tagajärjel saadud füüsiliste vigastuste tõttu kaotatud toodangu summaarne hinnang $6,5 + 2,1 = 8,6$ milj eurot.

7.10.2 Centari andmed

Paralleelselt kasutame ka Centari [Centar (2015)] andmeid, mille kohaselt keskmine saamata jäänud toodang ühe vägistamisjuhu kohta on 4 677 eurot. Eeldame, et sama suur on toodangukadu ülraskete ja raskete füüsiliste vigastuste korral, seega kokku 158 (vägistamine) + 984 (raske vigastus) = 1 122 juhul. Arvestades 75%list tööhõivet (eeldatavas ohvrite vanuserühmas) on vägistamisjuhtude tagajärjel saamata jäänud toodangu hinnanguline väärtus $4\,677 \times 0,75 \times 1\,122 = 392\,980$ eurot. Centar on hinnanud ka röövimise tagajärjel saamata jäänud toodangut, selle väärtus ühe röövimisjuhu kohta on 934 eurot. Lugeses röövimisjuhuga samaväärseks perevägivalla tulemusena saadud keskmise raskusega füüsilised traumad, mille koguarv aastas oli 14 513 ja arvestades samuti tööhõive osakaaluks 75%, saame keskmise raskusastmega perevägivalla traumadest põhjustatud toodangukao suuruseks $14\,513 \times 0,75 \times 934 = 10\,166\,356$ eurot, seega kokku on vägistamiste, raskete ja keskmiste füüsiliste traumade tagajärjel saamata jäänud toodangu hinnanguline väärtus 10,6 milj eurot.

7.10.3 Summaarne hinnang saamata jäänud toodangule

Kahe hinnangu keskmine on 9,6 milj €. Lisandub tapmise tulemusena kaotatud tööpanus. Centari [13] hinnangul on ühe tapetu puhul kaotus 17,91 tervena elatud eluaastat. Arvestades Eestis keskmise netopalga suuruseks 10 000 eurot aastas, on tapmise läbi kaotatud toodangu suurus $10 \times 17,91 \times 2 \times 10\,000 = 3,58$ milj. Seega kokkuvõttes on perevägivallast põhjustatud toodangu kao suurus hinnanguliselt **13,2** milj. eurot, vt ka [<http://pub.stat.ee/>].

7.11 Perevägivalla mõju lastele

7.11.1 Lapsed perevägivalla pealtnägijate ja ohvritena (2005 aasta andmetel)

Kuna ohvrite arvu hinnang on tehtud täiskasvanute (vanus 15—74) küsitluse põhjal, on senistest järeldustes puudulikult esindatud lastega seotud kulutused. Käesolevas osas püütakse hinnata lastega seotud lisanduvaid kulutusi.

Otsesed andmed laste kui lähisuhte vägivalla ohvrite ja/või pealtnägijatena puuduvad, kuid erinevatest uuringutest võib leida aluseid hinnangute tegemiseks. Läänemaal 2004-2005.aastatel korraldatud uuringus (Kase.H., Pettai.I. 2005) on märgitud järgmised arvud: Lääne regioonis (Läänemaa, Raplamaa, Järvamaa, Pärnumaa, Saaremaa ja Hiiumaa), kus elas 2005. aastal SA [2] andmetel 17,1% kogu Eesti rahvastikust, toimus aasta jooksul 754 perevägivalla juhtumit, kusjuures 89% peredest oli ka lapsi, keskmiselt 1,83 last pere kohta, seega oli vägivaldsetes peredes kokku 1 380 last vanuses 0 - 19 aastat. Lapsed viibisid vägivallajuhtumite juures 97% juhtudest, st et perevägivalla tunnistajaks oli Lääne regioonis 2005 aastal 1 340 last. Kuigi pole registreeritud, mitu last mitmelapselisest perest oli otseselt perevägivalla tunnistajaks, võib järeldada, arvestades laste omavahelist kommunikatsiooni, et vägivallast teadsid kõik vägivaldse pere lapsed.

Samast uuringust järeldub ka, et osal juhtudest olid lapsed ka vägivalla ohvriteks. (vt tabel 63).

Tabel 63. Lapsed vägivalla ohvritena 2005. aastal Lääne regioonis
(Kase.H., Pettai.I. 2005)

Vägivalla liik	% juhtumitest	Juhtumite arv	Osalenud laste arv
Ähvardamine	15	113	204
Kasutati vägivalda	19	143	258
Kehalised vigastused	10	75	136
Seksuaalne vägivald	2	15	27

Arvestades tõsiasja, et Lääne regioon haaras 2005. aastal 17,1% Eesti rahvastikust ja 17,8% Eesti lastest ja noorukitest vanuses 0 - 18 ning lähtudes eeldusest, et mujal Eestis oli olukord sarnane Lääne regiooniga, saame Lääne regiooni tulemused üldistada kogu Eestile. Nii saame hinnangu perevägivalla juhtumite koguarvule terves Eestis, see on 4400 ja selle tunnistajaks olnud laste arv on sama arvutuse põhjal 7 500. Laps-ohvrite arvu leiame tabelist 63, arvestades Lääne regiooni osakaalu Eesti rahvastikus, vt tabel 64.

Tabel 64. Lapsed vägivalla ohvritena 2005. aastal Eestis

Vägivalla liik	Juhtumite arv	Osalenud laste arv
Ähvardamine	661	1 146
Kasutati vägivalda	836	1 449
Kehalised vigastused	439	764
Seksuaalne vägivald	88	152

7.11.2 Lapsed perevägivalla pealtnägijate ja ohvritena (2015 aasta andmetel)

Spetsiaalseid uuringuid laste kui lähisuhte vägivalla pealtnägijate ja/või ohvrite kohta korraldatud ei ole, seetõttu saame kasutada vaid muul otstarbel korraldatud uuringute põhjal tehtud üsna ligikaudseid järeldusi (vt. tabel 65).

Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi uuringust selgus, et 2015 aasta jooksul toimus Eestis vähemalt 61 000 perevägivalla juhtumit (so perevägivallas kannatanud naiste arvu hinnang). Hinnangute erinevus ei tähenda perevägivalla juhtumite nii suurt kasvu, vaid tuleneb põhiliselt meetoodika erinevusest.

Tabel 65. Erinevate allikate alusel saadud hinnangute võrdlus

(Kase.H., Pettai.I.(2005). Lastekaitse Liidu hinnang. Kuritegevus Eestis 2014)

	2005	2015, Lastekaitse Liidu hinnang	2015, Kriminaal- poliitika aruanne	Kokkuvõte
Pealtnägemine, vaimne trauma		13 000		13 000
Ohver või tunnistaja			6 300	6 300
Ähvardamine	1 146			1 146
Füüsiline vägivald	1 449			1 449
Kehalised vigastused	764			764
Seksuaalne vägivald	152			152

Lastekaitse Liidu teatel viibisid lapsed juures 21% PV juhtudest, seega kokku ca 13 000 juhtumil. Hinnangute erinevus tuleneb taas nähtavasti definitsioonide erinevusest: lapsed ei tarvitsenud juures viibida (või ei mõistnud) vaimse, st valdavalt sõnalise vägivalla juhtudel, mis moodustasid enamiku 2015.aasta juhtudest. Justiitsministeeriumi aruandes „Kuritegevus Eestis 2014“ on kinnitatud, et kolmandikul perevägivalla juhtumitest on ohvriks või tunnistajaks laps. Arvestades ainult füüsilise vägivalla juhtumeid, mida oli Eestis aasta jooksul hinnanguliselt 19 000, saame füüsilist vägivalla tunnistanud laste arvuks 2015 aastal 6 300.

7.11.3 Perevägivalla mõju lastele ja noorukitele

Lastele avaldatud perevägivalla mõju on võimalik hinnata ainult kahe komponendi lõikes, need on ravikulud ja emotsionaalne kulu. Kindlasti on laste mõjude puhul väga oluline ka sotsiaalne komponent, mille hindamiseks käesolevas aruandes materjal puudub.

Vastavalt ravikulude hinnangule (osa 5, käesolev aruanne) on laste ja noorukite puhul füüsilise vägivalla juhtumi puhul ravikulude koguhind 1 759 eurot ja psühhosotsiaalse nõustamise hind 600 eurot. Laste vaimse trauma hinnaks loeme samuti kui täiskasvanute puhulgi 240 €. Kasutades neid hinnanguid, saame hinnata ka perevägivalla mõju lastele ja noorukitele rahalises vääringus.

Tabel 66. Lastele perevägivalla kaudu avaldatud mõju rahaline hinnang

	Isikute arv	Hind EUR	Koguhind EUR	Osakaal %
Pealtnägemine, vaimne trauma	13 000	240	3 120 000	49,6
Ähvardamine	1 146	600	687 600	10,9
Füüsiline vägivald	1 449	600	869 400	13,8
Kehalised vigastused	764	1 759	1 343 876	21,4
Seksuaalne vägivald	152	1 759	267 368	4,3
Kokku			6 288 244	100

Tabeli 66 põhjal oli 2015. aastal perevägivalla mõju lastele hinnanguliselt **6,3** miljonit, kusjuures poole sellest summast moodustas vaimse trauma põhjustatud emotsionaalse kahju hind. Lastele põhjustatud kahjudest ei ole võimalik hinnata mõju haridusteele ja selle kaudu karjäärile ning sellest tulenevat majanduskahju tulevikus.

7.12 Summaarse perevägivalla hinna arvutamine

Võttes kokku eeltoodud arvutused saame alljärgneva tulemuse:

Tabel 67. Perevägivalla summaarse hinna hinnang Eesti andmetel

Komponent	Summa (milj EUR)	Osakaal %
Saamata jäänud toodang	13,2	11,3
Tervishoiu teenused	12,8	11,0
Õiguskaitse süsteemi teenused	13	11,2
Sotsiaalkaitse teenused	17,5	15,0
Isiklikud kulud ja spetsiaalteenused	3,6	3,1
Füüsiline ja emotsionaalne kahju	50,1	43,0
Laste kui PV ohvritega seotud lisakulud	6,3	5,4
Kokku	116,5	100,0

Tabeli 67 tulemuste põhjal saame sõnastada alljärgnevad järeldused:

- Hinnangu üksikkomponentide osakaalud on võrdlemisi lähedased kaaludele EIGE uuringus (vt tabel 12), kuid summaarne kulu hinnang – 116,5 miljonit eurot on 1,6 korda) väiksem EIGE täpsustatud hinnangust [EIGE,2014] (arvutus käesoleva kirjutise esimese osas).
- Selle erinevuse põhjuseks on nähtavasti ühelt poolt Eesti puhul osa kulutuste mittetäielik arvestamine, nt alahinnatud sotsiaal- ja isiklikud kulud, sh perevägivalla all kannatanud laste ja eakatega seotud kulutused, mis Eestis on olemas, aga mille kohta andmed on väga puudulikud), teiselt poolt vägivalla väga madal registreerimine Eestis.

8. SOOVITUSED EDASPIDISEKS PEREVÄGIVALLA KULUDE HINDAMISEKS

Käesolevas uuringus lähtuti perevägivalla hinna arvutamisel seitsmest kululiigist: saamata jäänud majanduslik toodang, tervishoiu teenused, õiguskaitse süsteemi teenused, sotsiaalse teenused, isiklikud kulud ja spetsiaalteenused, füüsiline ja emotsionaalne kahju ohvritele, laste kui perevägivalla ohvritega seotud lisakulud. Perevägivalla hinda hinnati Eestis esmakordselt ja mitmetel erinevatel põhjustel ei arvestatud kõiki kulukomponente. Edaspidistes hinnauuringutes võiks kavandada täiendavaid uuringuid puudu olevate komponentide kaardistamiseks. Samuti peaks leidma Eesti andmetel põhinevad hinnangud kuludele, mis käesolevas hinnauuringus toetuvad peamiselt teiste riikide andmetele.

Soovitused (tuginevad ka käesoleva töö osadele 1 - 4) edaspidiseks perevägivalla kululiikide hindamiseks:

- **Perevägivalla (koduse ja soolise vägivalla) ennetuskulud.** Käsitleda tuleks nii üksikisikute kui ka avaliku ja erasektori ennetuskulusid. Siia kuuluvad ka kulud, mis tekivad perevägivalla ennetamisega seotud strateegiate välja töötamisega, seaduste loomisega, poliitiliste analüüside koostamine, teadustööde läbiviimisega, ning avalike teabeprogrammide väljatöötamisega. Otstarbekas oleks ennetuskulusid hinnata ülevalt alla lähenemise kaudu, jagades kogusumma teatud proportsiooni järgi erinevatele kuriteoliikidele.
- **Perevägivalla tagajärjel toimunud vigastuste ja tervisehäirete kaardistamine tervishoiusüsteemis.** Praegu tervishoiusüsteemis sellealast infot ei koguta ja kulude sidumiseks perevägivalla tagajärgedega on vaid osaliselt võimalik kasutada Haigekassa andmestikku..
- **Perevägivalla tagajärjel toimunud juhtumite kaardistamine ohvriabis.** Praegu puudub ohvriabis võimalus kulude sidumiseks perevägivalla tagajärgedega, sellealast infot ei koguta.
- **Ühtse andmesüsteemi loomine.** Edaspidi oleks otstarbekas üles ehitada erinevate asutuste (õiguskaitse, sotsiaalkindlustus, Haigekassa jt.) andmekogud selliselt, et oleks võimalik perevägivalla juhtumite käsitlemisel tekkivaid kulusid koondada ja analüüsida ühtses andmesüsteemis. Ühtne andmesüsteem võimaldaks perevägivalla hinda konkreetsemalt ja täpsemalt välja selgitada.
- **Hariduskulud** võivad sisaldada suurenenud nõudlust eripedagoogika teenuste järele, mis tulenevad laste, kes on olnud perevägivalla tunnistajateks, käitumisprobleemidest ja õpiraskustest. Kulud tulenevad ka koolides läbiviidud programmidest, mille eesmärgiks on vähendada tüdrukutevastast vägivalda. Haridusvaldkonda kuuluvad ka koolitusprogrammid naistele, kes soovivad pärast vägivaldsest suhtest lahkumist

tööturule siseneda. Kaudseteks kuludeks on piiratud töövõimega naised ja tüdrukud, kelle töövõime on piiratud perevägivalla tagajärjel vähenenud haridustasemest.

- **Majapidamiskulud.** Ohvritel tekib mitmeid otseseid kulusid, nagu transport, lastehoid, alternatiivsed ravivõimalused, hävinenud vara asendamine, ümberkolimise kulud ning kulud ravimitele. Lisaks tekivad kaudsed kulud vähenenud sissetulekutest ning vähenenud töövõimest kodus. Ka tekivad kulud mitme elukoha ülapidamiskuludest ning suurenenud majapidamiskuludest (kaks söögikorda ühe asemel).
- **Eluasemekulud** kui ohvritel aidatakse leida (võimaldatakse kohaliku omavalitsuse poolt) ajutine elamispind (sotsiaalspind).
- **Elukohaga seotud võlgnevused.** Perevägivalla tagajärjel langeb sageli ka inimeste elukvaliteet ning paljud perekonnad langevad vägivaldse partneri juurest ära minnes või vägivallatseja lahkumisel vaesusesse. Selle tagajärjel võivad tekkida ka elukohaga seotud võlgnevused, kui ei suudeta tasuda kommunaalmakse, eluaseme laenu jms.
- **Kulud seoses uude elukohta kolimise ning uue elamu sisustuse ostmisega.**
- **Sotsiaalhoolekande teenused lastele.** Vägivaldsetes peresuhetes on lapsed samasugused ohvrid - neil tekivad õpiraskused, ärevushäired ning psühhosomaatilised haigused. Seetõttu vajavad lapsed erinevaid sotsiaalhoolekande teenuseid. Peamiseks probleemiks on laste hooletusse jätmine ning väärkohtlemine. Lapsed võivad vajada pidevat järelvalvet või toetust.
- **Tsiviilõigusega seotud kulud.** Tsiviilõigus tegeleb laste hooldusõiguse, lähenemiskeelu, lahutamise ning vara jagamisega. Kuludesse liigituvad järgmised tsiviilkohtu toimingud: koduvägivallaga seotud ettekirjutused (vägivallatseja eemaldamine kodust, lähenemiskeelud), lahutused ja laste/vara jagamine.

8.1 Soovitused kontrollikulude hindamisel

Kontrollikulude hindamiseks on põhjalikke soovitusi teinud Eesti Rakendusuuringute keskus Centar (Centar, 2015). Alljärgnevate ettepanekute osas toetume Centari raportis esitatud mõningatele ettepanekutele.

- **Hinna arvutamisel tuleks arvesse võtta kõigi menetlusosaliste tööjõukulud.** Käesolevas uuringus on arvesse võetud vaid osalised tööjõukulud perevägivalla kuritegude menetlemisel. See puudutab eelkõige kriminaliste ja jälitajaid, prokuröride ja kohtunike tööd karistuse täideviimisel ning ringkonnakohtu ja riigikohtu kohtunike tööajakulu. Kontrollikuludest on välja jäänud teiste politseiametnike töötasu peale uurijate. Vajalik on arvestada ka kohtujuristide, sekretäride, tõlkide, patrulli tööjõukulusid
- **Materiaalsed kulud.** Hinna arvutamisel on arvesse võtmata politseiameti, prokuratuuri ja kohtute materiaalsed kulud ning üldkulud. Samuti ei ole arvestatud enamiku toimingute materiaalseid otsekulusid ega üldkulusid. Selle jaoks tuleks määratleda otsesed konkreetsete perevägivalla kuritegude menetlemisega seotud

materjalikulud. Samas tuleb arvestada ka, kuidas üldkulused organisatsioonis arvestatakse.

- **Politsei, prokuratuuri ja kohtu üldkulud.** Üldkulude hindamiseks ja jagamiseks eri kuriteoliikidele tuleks eraldi vaadata politsei, prokuratuuri ja kohtute kuluarvestust, määratleda üldkulud ning luua reegel üldkulude jagamiseks põhitegevustele.
- **Menetlejate tööaja kaardistamine.** Soovituslikult võiks edaspidistes hinnauuringutes menetlejate tööaja kaardistamiseks seda pikemaajaliselt mõõta. Käesolevas uuringus on arvutuste aluseks menetlejate endi hinnangud ning kriminaalasjade toimikutest saadud hinnangud toimingute kestvuse kohta. Kumbki meetod ei anna aga väga täpseid tulemusi. Toimikutes ei kajastu näiteks tegevuse ettevalmistuse, toimingu lõpetamise, protokollide koostamise ja registrisse sisestamise aeg ning seega tundub nende põhjal ajakulu oluliselt väiksem kui menetlejate tegelik tööaeg. Samas on täpne erinevatele tööülesannetele kuluva aja hindamine inimeste jaoks üsna raske ülesanne, sest ajakulu võib sõltuvalt menetlusest väga suuresti erineda, seega on tõenäoline mõningane ala- või ülehindamine. Kui ei ole võimalik pidevat tööaja mõõtmist sisse seada, siis tuleks vähemalt mingi perioodi ja valimi alusel teostada mõõtmisi, et võrrelda menetlejate hinnanguid ajakulule mõõdetud ajakuluga.
- **E-toimiku süsteemse täitmise sisseviimine.** Praegu ei olnud võimalik ei Harju Maakohtu toimikute ega e-toimiku põhjal saada ülevaadet menetlustoimingute sagedusest. Intervjuudest selgus, et e-toimikut ei ole seni alati täidetud. Seega oleks oluline e-toimiku süsteemse täitmise sisseviimine, et see oleks edaspidi menetlejatele endale abivahendiks, mis võimaldaks tööd kiiremini teha ning samas tekiks selle põhjal asjakohane andmebaas.
- **Otsene ligipääs andmekogudele** Praeguse uuringu teostamiseks saadeti Justiitsministeeriumi poolt analüütikutele hulgaliselt erinevaid andmete väljavõtteid erinevatest andmebaasidest, millest aru saamine, analüüs ning andmeühikute üksteisega seostamine osutus üsna keerukaks. Selleks, et uuringute teostamine oleks edaspidi lihtsam, võiks kaaluda võimalust Justiitsministeeriumivälistele uurijatele tekitada otsene ligipääs andmekogudele. Vajadusel peaks ligipääs olema reguleeritud eraldi lepingutega ning kui vaja, siis spetsiaalselt selleks ette nähtud arvutis, mis asub näiteks Justiitsministeeriumi ruumides.

Kasutatud kirjandus

Ahven. A. jt.(2013). Kuritegevus Eestis Justiitsministeerium

Ahven. A., Surva.L. (2014) Perevägivalla menetluspraktika 2011 ja 2013
Kriminaalpoliitika analüüs 5/2014

Barron, J. Multiple challenges in service for women experiencing domestic violence.
Housing. Care and Support, 2005, 8(1): 11-15.

Bradbury-Jones et al. Improving the health care of women living with domestic abuse.
Nursing Standard. 2011, 25 (43): 35-40.

Brand, S., Price, R. (2000) The economic and social costs of crime in England and Wales.
Home Office Research Study 217, London: Home Office. URL:
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/191497/Green_book_supplementary_guidance_economic_social_costs_of_crime.pdf (23.10.2015)

Brown, Jessie Bode. The cost of domestic violence in the employment arena: A call for legal reform and communitybased education initiatives. *Virginia Journal of Social Policy & the Law*. 2008, Vol. 16 (1):1-45.

Centar (2015). Vägivallakuritegude hind Eestis. Rakendusuuringute Keskus Centar.
Kuritegevus Eestis 2014
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/kuritegevuse_at_2015_0.pdf

Daly, K., Bouhours, B. (2010) Rape and Attrition in the Legal Process: A Comparative Analysis of Five Countries. In Michael Tonry (ed.) *Crime and Justice: A Review of Research* (2010). Vol. 39: 565-650. Chicago: University of Chicago Press.

Day. T., McKenna. K., Bowlus. A. (2005) The Economic Costs of Violence Against Women: An Evaluation of the Literature United Nations. <http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/expert%20brief%20costs.pdf>

Dubourg, R., Hamed, J. (2005) The economic and social costs of crime against individuals and households 2003/04. Kogumikus: Home Office Online Report 30/05. URL:

Eesti Haigekassa 2014 majandusaasta aruanne. /
https://www.riigiteataja.ee/aktiisa/3150/5201/5001/2014_aasta_aruanne.pdf.

Eesti tervishoiukulud 2014. Tervise Arengu Instituut Tervisestatistika osakond, Tallinn 2015.
https://intra.tai.ee/images/prints/documents/14514625494_Tervishoiukulud_2014.pdf

EIGE (2014) The European Institute for Gender Equality Estimating the costs of gender-based violence in the the European Union, Report, EIGE
<http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/MH0414745EN2>

E-kiri Lastekaitse Liidult, Malle Hallimäe

FRA (2013). Kokku küsitleti 4200 naist EL-s. Arvutivõrgus:
http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-factsheet_et.pdf

Heiskanen.M., Piispa. M. (2002) *Viranomaisten arviointiin perustuva tapaustutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja sen kustannuksista Hämeenlinassa vuonna 2001* Helsingi. Sotsiaali- ja terveystieteiden ministeriö
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/113738/raportti2002.pdf?sequence=1>
(13.detsember2015)

Helweg-Larsen. K-H, Kruse.M., Sørensen.B-H.(2010). The costs of violence. Economic and personal dimensions of violence against women in Denmark.

https://en.wikipedia.org/wiki/Purchasing_power_parity

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/191498/Green_Book_supplementary_guidance_economic_social_costs_crime_individuals_households.pdf
(23.10. 2015)

Kallaste, E., Luuk, J., Järve, M., Kaska ja M-L. Räis. Vägivallakuritegude hind: Tapmise, vägistamise ja röövimisega kaasnevad kulud Eesti ühiskonnale. Tallinn 2015.
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/vagivallakuritegude_hind_centar_loplik.pdf

Kase.H., Pettai.I.(2005) Perevägivald Läänemaal 2004-2005. Politseistatistika analüüs. Läänemaa Politseiprefektuur, Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.

Kriminaalpoliitika analüüs 5/2014.
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/v_menetlus_2011-2013_avalik.pdf

Kuritegevus Eestis 2014. Justiitsministeeriumi aruanne, 2015.
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/kuritegevuse_at_2015_0.pdf

Paabo, R., Aru, K. Lähisuhtevägivalla juhtumid, 2013. Analüütiline ülevaade lähisuhtevägivalla juhtumitest, menetluspraktikast perioodil 2013 12 kuud PPA analüüsibüroo

Paats.M.(2010) Vägivald paarisuhetes-müüdid ja tegelikkus. Eesti Statistika kvartalikirj 3/10.Statistikaamet

Pettai, I., Proos, I. Vägivald ja naiste tervis. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut. Avatud Eesti Fond. Sotsioloogilise uuringu materjalid Tallinn 2003.
https://www.sm.ee/sites/default/...ja.../vaegivald_ja_naiste_tervis.pdf

Pettai, I., Proos, I., Laidmäe, V.-I. Pere- ja naistevastane vägivald ja ohvrite tervis Eesti. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut Tallinn 2016.

Sinisalu, V. 2012. Perearst, kiirabi ja EMO – kes ja mida peab tegema? Eesti Arst, 2012;91(11):618–619. <https://ojs.utlib.ee/index.php/EA/article/download/11174/6359>

Statistikaameti avalik andmebaas <http://pub.stat.ee/http://pub.stat.ee/pxweb.2001/Dialog/varval.asp?ma=ST005&ti=PALGAT%D6%D6TAJA+KUUKESKMINE+BRUTOTULU+JA+BRUTOTULU+SAAJAD+PIIRKONNA%2FHALDUS%DCKSUSE%2C+SOO+JA++VANUSER%DCHMA+J%C4RGI&path=../Database/Sotsiaalelu/09Sissetulek/&lang=2>

Tammiste, B., Lindsalu, P. (2014, käsikiri) Kohtumenetluse kulude analüüs joobes juhtimise ning kauplusevarguste kuritegude näitel. Justiitsministeerium. Kriminaalpoliitika analüüs 5/2014.

The European Institute for Gender Equality (EIGE) (2014) *Estimating the costs of gender-based violence in the*. <http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/MH0414745EN2.pdf>
Walby, S. (2004) *The Cost of Domestic Violence* London. Department of Trade and Industry

Tervise Arengu Instituudi uurimuste materjalid. Tervishoiustatistika ja terviseuuringute andmebaas. <http://pxweb.tai.ee/esf/pxweb2008/Database/Rahvastik/databasetree.asp>

UNFPA, STATE OF WORLD POPULATION 2005, THE PROMISE OF EQUALITY: GENDER EQUITY, http://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/swp05_eng.pdf

Urvo Klopets, Kaire Tamm (2010) Kriminaalmenetluse lõpetamine leppimise tõttu. Justiitsministeerium.

Usta, J, Antoun, J., Ambuel, B., Khawaja, M. Involving the Health Care System in Domestic Violence: What Women Want. *Annals of family Medicine*, 2012, 10 (3): 213-220.

Walby, S. (2009) *The Cost of Domestic Violence: An Update* United Kingdom: UNESCO Chair in Gender Research, Lancaster University

Women and Equality Unit. http://www.devon.gov.uk/de/text/cost_of_dv_report_sept04.pdf